

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ Ι'	ΤΕΥΧ. 81	ΙΟΥΝΙΟΣ 1983	Γραφεία: 'Οδός Μαυρομιχάλη 7—Τ. 143 Τηλ. 36.21.651 — 65.99.783
---------	-------------	--------------	---

ΦΟΡΕΣΙΑ ΑΡΓΥΡΟΚΑΣΤΡΟΥ
Costume de Argyrocastro

ΑΘΗΝΑ 1983

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΟ ΚΟΜΙΤΑΤΟ)
1906

ΠΑΝΑΓ. ΔΑΓΚΛΗΣ
Υπερχηγός Γενικού Έπιτελείου
Πρόεδρος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
Σ. ΣΠΥΡΟΜΙΛΙΟΣ
Άρχηγός Χειμάρρας
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ ΜΕΛΑΣ
Άνθυπίαρχος
ΧΑΡ. ΛΙΑΜΠΗΣ
Άνθυποπλοίαρχος
ΧΡ. ΧΡΗΣΤΟΒΑΣΙΛΗΣ
Λόγιος
ΜΙΛΤ. ΠΑΝΤΑΖΗΣ
Υφηγητής Πανεπιστημίου
ΧΡ. ΧΡΟΝΗΣ
Υπολοχαγός Οικονομικού
ΠΕΡ. ΚΑΡΑΠΑΝΟΣ
Δικηγόρος
ΧΡ. ΜΑΛΑΜΟΣ
Ταγματάρχης Μηχανικού
ΓΕΩΡΓ. ΓΑΓΑΡΗΣ
Δημοσιογράφος
ΑΥΤ. ΑΒΕΡΩΦ
Πολιτευτής

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ
(ΑΝΑΣΥΣΤΑΣΙΣ)
1934

Έπίτιμος Πρόεδρος
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Όμότιμος Καθηγητής
του Πανεπιστημίου Άθηνών
Άκαδημαϊκός

ΔΙΑΤΕΛΕΣΙΑΝΤΕΣ ΠΡΟΕΔΡΟΙ

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΒΛΑΧΟΣ
Ό από Ιωαννίνων Άρχιεπίσκοπος
Άθηνών και πάσης Ελλάδος
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΔΟΥΜΑΣ
Γεν. Διευθυντής ΣΠΑΠ
ΑΝΤΩΝΙΟΣ Κ. ΠΑΛΗΣ
Στρατηγός
ΒΑΣΙΛΕΙΟΣ Μ. ΜΕΛΑΣ
Στρατηγός
ΔΗΜΗΤΡΙΟΣ ΜΠΑΛΑΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΚΑΛΛΙΑΦΑΣ
Καθηγητής Πανεπιστημίου
ΙΩΑΝΝΗΣ ΤΡΙΚΚΑΛΙΝΟΣ
Άκαδημαϊκός
ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΒΑΒΑΡΕΤΟΣ
Δικηγόρος - Δημοσιογράφος

“ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ,,
ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ
ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΙΣΤΟΡΙΑ - ΛΟΓΟΓΡΑΦΙΑ - ΧΡΟΝΟΓΡΑΦΙΑ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΒΡΑΒΕΙΟΝ ΑΚΑΔΗΜΙΑΣ ΑΘΗΝΩΝ
ΓΡΑΦΕΙΑ: ΑΘΗΝΑΙ, όδος Μαυρομιχάλη 7
Τ. 143 — Τηλ. 36.21.651

Υπεύθυνος σύμφωνα με τό Νόμο:
ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ
Άγία Παρασκευή Άττικής - Τερψιθέας 64
Τηλ. 6599.783

Τυπώνεται και αποστέλλεται με αυτο-
προαίρετη συνδρομή 500 δραχμών
το χρόνο.

Η «Ηπειρωτική Εταιρεία» διαθέτει
παλιά τεύχη του Δελτίου της και αντί-
τυπα των διαλέξεων της.

ΦΩΤΟ - ΟΦΦΣΕΤ
ΧΡΥΣΟΣΤΟΜΟΣ ΓΚΟΥΖΕΛΟΣ
ΛΕΩΧΑΡΟΥΣ 11 — ΤΗΛ. 3235375

"ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ ΕΤΑΙΡΕΙΑ"

ΔΕΛΤΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΕΝΗΜΕΡΩΣΕΩΣ

ΜΗΝΙΑΙΑ ΕΚΔΟΣΗ ΤΗΣ ΟΜΩΝΥΜΟΥ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ

ΕΤΟΣ Ι'

ΤΕΥΧ.
81

ΙΟΥΝΙΟΣ 1983

Γραφεία: Ὀδὸς Μαυρομιχάλη 7—Τ. 143
Τηλ. 36.21.651 — 65.99.783

ΑΝΕΒΑΙΝΟΝΤΑΣ ΣΤΟ ΚΟΥΓΚΙ

ΤΟΥ ΠΑΥΛΟΥ ΒΡΕΛΛΗ

ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ.

Κάθε χρόνο τὸ Μάη τελεῖται μνημόσυ-
νο στὸ Σούλι.

Προσκυνητὲς ἀπ' ὅλη τὴν Ἑλλάδα ἀ-
νεβαίνουν στὸν ἀγιασμένο ἀπὸ τὴ μεγάλη
θυσία χώρο.

Τὸ ἐπόμενο πεζοστράγουδο τοῦ γνωστοῦ
Ἰδρυτῆ τοῦ Μουσείου Κερνίων Ὁμοιωμά-
των Πλάστη καὶ Ποιητῆ Παύλου Βρέλ-
λη εἶναι ἡ εὐλαβικὴ συμμετοχὴ μας.

π.χ.μ.

***

Πρῶτη φορά προσκυνητὴς πῆγα
μὲ τὰ πόδια στὸ Σούλι ἀπὸ τὴ Γλυ-
κὴ τῆς Παραμυθιάς τὸ 1975 καὶ ἔ-
γραψα τότε στὸ ἡμερολόγιό μου.

Ξεκίνησα νύχτα καὶ ξημέρωσα
στὸ Σούλι, τότε δὲν εἶχε δρόμο, μοῦ
δόθηκε μοναδικὴ εὐκαιρία νὰ ζή-
σω ὀραματικά ἀνάμεσα ἀπὸ ἀθά-
νατες μορφές, τραχιές μὰ ὑπερκό-
σμιες, ποὺ σάλπισαν τὴ λευτεριά
ἐδῶ καὶ 154 χρόνια.

Ὅχιτὼ μέρες ἔζησα ὑπερήφανα
ὡς Ἡπειρώτης στὰ κακοτράχαλα
ἐκεῖνα βουνὰ μὲ τὴ διάφανη καὶ ἀ-
πέριττη γραμμὴ τῶν βουνοκορφῶν.
Περπάτησα πὰ ραϊδιά, τοὺς γκρε-
μνοὺς καὶ τὰ σιάδια. Κάθε λιθάρι

ζωντανό, προσωποποιημένο, φανε-
ρώνει τὴν πέτρινη πολιτεία τῆς πα-
λικαριᾶς καὶ τῆς Σουλιώτικης ψυ-
χῆς.

Ἦταν στιγμὲς ποὺ ράγισε ἡ ψυ-
χὴ μου, ὅταν ἀνηφόραγα τὴν ἀνοι-
ξιὰτικὴ νύχτα τὴ σκάλα τῆς Τζα-
βέλλαινας, τὴν ξακουστὴ, μὲ συν-
τροφιά τὴ σκέψη, φωτόλουστη ἀπὸ
τὴν ἱερὴ ἀναπόληση ἡρωϊκῶν και-
ρῶν.

Στὸ ἀνέβασμα ἀκολουθοῦσε ἡ ὑ-
γρὴ ὑπόκρουση τοῦ ὀρμητικοῦ Ἄ-
χέροντα, ὁ ὁποῖος σὲ ἀνέβαζε καὶ
κατέβαζε μὲ τὴν ἐναλλαγὴ τῶν πέν-
θιμων μοτίβων καὶ ποὺ δὲν μποροῦ
σε μουσικὸ ἀφτί νὰ καταγράψει ἢ
νὰ καταπάξει ἂν ἦταν φούγκα ἢ ἡ-
ρωϊκὴ συμφωνία ἢ παρασημαντικὴ
μουσικὴ καὶ ἀναρωτιόσουν:

Ἡ αἰθέρια μουσικὴ συνόδευε τίς
προγονικὲς ψυχὲς τῶν Σουλιωτῶν
ἢ τίς γύριζε νὰ γνωριστοῦν στὸ φῶς
τῆς ἀναγεννώμενης ζωῆς;

Ἐνα ἰσοκράτημα τῆς Βυζαντινῆς
Μουσικῆς ἔδινε τὸν τόνο τοῦ μυστη-
ριώδους, τοῦ τελετουργικοῦ καὶ
τοῦ Ἀπολλώνιου θριάμβου ποὺ δὲν
μπορῶ νὰ τὸ γράψω, νὰ τὸ πῶ καὶ

νά τὸ τραγουδήσω.

Πεζοπορώντας γρήγορα ξοπίσω μου, μακριά, τὸ μουλάρι μὲ τ' ἀφεντικό του ἀκολουθοῦσε φορτωμένο σύνεργα καὶ ὑλικά γιὰ νὰ σμιλέψω μιὰ ἐπιτύμβια στήλη τῆς Σουλιώτικης λεβεντοσύνης, τῶν Ἑλλήνων Σουλιωτῶν ποὺ δὲν λύγισαν στὸ Γολγοθᾶ, δὲν βόγγηξαν καὶ ποὺ ποτὲ δὲν ἔχασαν τὴν πίστη καὶ τὴ Μεγάλη Ἰδέα.

Σκαρφάλωνα ἀπὸ πέτρα σὲ κλαρί, ζώντας στιγμὲς θαυμασμοῦ καὶ μεγαλείου γιὰ τὴ μεγαλοπρέπεια τῆς πιὸ ἄγριας καὶ ὑποβλητικῆς ὁμορφιάς.

Σὲ κάθε καμπή, μπρὸς μου διαγράφονταν καὶ νέα σκηνικά. Μὰ ὅλα ἦταν σκοῦρα μέσα στὴ νύχτα δὲν ξεχώριζα πολλὰ μόνο, μετὰ ἀπὸ ὦρες κοπιαστικῆς ὁδοιπορίας ἄρχισε νὰ φαντάζει σπὸν ὀρίζοντα, σὰ μετέωρο, σὰ στέμμα, σὰν κορῶνα θὰ ἔλεγε κανεὶς, ὄχι τοῦ Δεσπότη ἀλλὰ τοῦ ἀγράμματος καλόγηρου, τοῦ Σαμουήλ στὸ Κούγκι ἐκεῖ... Ἦταν ὁ δρόμος ποὺ ἔπρεπε νὰ τὸν κλώσω, ἀπ' ὅλες τὶς μεριὲς ἐκτὸς τῆς δυτικῆς καὶ προβάλλοντας, ἐναλλασσόμενα διαρκῶς, βράχια, βαθιορίζωτα πουρνάρια, δεντριά καψαλισμένα, σοῦδες μακριὲς γυμνόλευκες καὶ ἀπότομο φαράγγια. Κι ὕστερα τὰ πρῶτα πλάνα, δάση ἀπὸ λογιῆς δεντριά, γυμνὰ ριζοβούνια, σχιστόβραχοι ποὺ λεύκαζαν στὴν κορυφή, κι ὅλο ἀνέβαινα κι ἀνέβαινα.

Σὰ σάθηκα στὴν ἐκκλησιὰ τοῦ χωριοῦ Σαμονίβα, μὲ συντροφιά τὸ ταπεινὸ καμπαναριό, κρύφτηκε

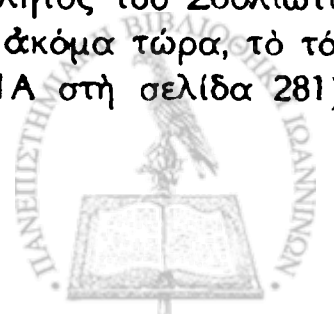
ἡ ἄγρια θωριά τοῦ ἀνατιναγμένου βράχου καὶ μόνο ὁ σταυρὸς διαγράφεται ὀλοφώτεινος καὶ ἀνέρος πλαταίνοντας παντοῦ σὰν εὐλογία, ἐλπίδα καὶ πίστη καὶ ἀγκαλιάζει σιγοτρέμοντας τὴ λάμψη τοῦ τὸ ρασοφόρο, παλικάρια καὶ τὶς ἀσάλευτες συνειδήσεις ἀλύτρωτων ραγιάδων.

Ξαποσταμὸ βρῆκα κατὰ τὰ ξημερώματα στὸ Σχολεῖο τοῦ Σουλιοῦ. Ὅχτῶ μέρες ἔζησα ἐκεῖ καὶ ξεκουραζόμενοι διαβάζοντας καὶ σχεδιάζοντας τὰ τσογκάρια, τὰ ραϊδιά, τὶς γκρεμισμένες ἐκκλησιὲς καὶ τὰ χαλασμένα σπίτια.

Ἀπ' τὰ ριζᾶ, τὴν παραμονὴ τῶν ἀποκαλυπτηρίων, ἔκοψα ἓνα δαφνόκλαρο καὶ μὲ μολύβια καὶ χαρτιά ἀνηφόριζα γιὰ τὴν κορυφή καὶ πάσχιζα νὰ φτάσω προσκυνητῆς στὸ βωμὸ τῆς αὐτοθυσίας καὶ τοῦ ἀφθαστοῦ ἠρωισμοῦ. Φτάνοντας στὰ χορταριασμένα θέμελα μὲ τὰ ξεπλυμένα λιθάρια, ἀπόθεσα τὴ χλωδοδάφη, μὲ σπονδὴ δακρύων κι ἔνα σταυροκόπημα, στοῦ ὀλοκαυτώματος τὸν τόπο.

Μπρὸς μου στὴν ὀθόνη τοῦ νοῦ, γιγάντεψε ἡ Ἁγία Παρασκευὴ καὶ συλλειτουργήθηκα ἀπὸ τὸν ἀσκητικὸ μοναχό, σπὸν ἔθνικό μας ὄρθρο. Τειχάρια σωριασμένα καὶ πολεμίστρες γύρω ἄκουσαν τὴν προσευχὴ καὶ τὴ δέχτηκαν πράσινες φτέρες καὶ ἀνθισμένες ἀσφάκες φυτρωμένες ἀνάμεσα σὲ γκριζογάλαζες πέτρες. Μάρτυς βουβός, ἀσάλευτος καὶ ἀμίλητος τοῦ Σουλιώτικου δράματος, ἀκόμα τώρα, τὸ τό-

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ στὴ σελίδα 281)

ΤΑ ΣΧΟΛΕΙΑ ΤΗΣ ΒΟΥΡΜΠΙΑΝΗΣ

ΤΟΥ ΝΙΚ. ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ

Πότε, πῶς καὶ ποῦ χτίστηκε τὸ πρῶτο σχολεῖο στὸ χωριό μου δὲν γνωρίζομε, γιατί δυστυχῶς δὲν γνωρίζομε πότε καὶ πῶς σχηματίστηκε σὰν χωριό, ὅπως ἔγραφα σὲ προηγούμενο τεύχος τοῦ δελτίου τῆς ἀγαπητῆς Ἑπειρωτικῆς Ἑταιρείας. Μόνο ἀπὸ παράδοση καὶ ὅπως μοῦ ἔλεγε ὁ μακαρίτης θεῖος μου Ζήσης Κατσένης, πληροφορούμαστε, ὅτι τὰ παιδιὰ τῆς Βούρμιανης τὰ πολὺ παλιὰ χρόνια, ἤξεραν νὰ γράφουν τὰ γράμματα στὴν «ἄμμο» μέσα στὰ κελιά τῶν ἐκκλησιῶν τῆς Βαρβάρας ποῦ ἦταν κάποτε ἐκκλησία, τοῦ Ἁγίου Ἰωάννου, τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων καὶ τοῦ Ἁγίου Δημητρίου, ποῦ καὶ σήμερα οἱ ἐκκλησίες αὐτὲς βρίσκονται κάθε μιὰ σὲ κάθε συνοικία τοῦ χωριοῦ.

Ἐπίσης ἀπὸ παράδοση ξέρομε, ὅτι ἀπὸ τὸ χωριό μας πέρασε κάποτε καὶ ὁ Πάτερ Κοσμάς ὁ Αἰτωλός. Ἐπειδὴ γνωρίζομε τὴν ἀγάπη του γιὰ τὴν μόρφωση τῆς νεολαίας τῶν Ἑλλήνων, σίγουρα τότε θὰ ἔπεισε καὶ τοὺς προκρίτους τοῦ χωριοῦ μας νὰ χτίσουν ἓνα ξεχωριστὸ σχολεῖο, ὅπως καὶ ἔγινε αὐτὸ πρὸ τοῦ 1790, ἀφοῦ ἡ Ἱστορία μᾶς λέγει ὅτι ἡ δολοφονία του ἔγινε τὸ 1779. Τὸ ἴδιο εἶχε κάνει ἄλλως τε καὶ σ' ἄλλα χωριὰ τῆς ἐπαρχίας Κονίτισης καὶ Ἑπείρου γενικά. Ἦταν ἓνας μεγάλος κήρυκας καὶ με-

ταδότης θερμός, ποῦ μετέδιδε τὰ σοφὰ λόγια ποῦ ἔλεγαν ὅλοι οἱ «λογάδες» τοῦ Ἔθνους μας ὅτι «μόνο μὲ τὴ μόρφωση θὰ μπορέσουν μιὰ μέρα οἱ Ἕλληνες νὰ λευτερωθοῦν», ποῦ σκορπίστηκαν μετὰ τὴν ἄλωση τῆς Πόλης τὸ 1453 σ' ὅλα τὰ μέρη τῆς Εὐρώπης.

Τὰ ἴδια αὐτὰ λόγια ἐπαναλάμβαναν αἰῶνες ὀλόκληρους ὅλοι οἱ λόγοι ποῦ ἔζησαν, μέχρι ἀκόμη καὶ τὴ δική μας ἐποχὴ 1912—13 ποῦ ζήσαμε στὴ Τούρκικη σκλαβιά. Τὸ πρῶτο ἐκεῖνο σχολεῖο χτίστηκε ἐκεῖ κάπου στὴν συνοικία τῶν Ἁγίων Ἀποστόλων. Ἦταν, βέβαια, μικρό, ὅπως μικρὸ ἦταν καὶ τὸ δεύτερο ποῦ χτίστηκε ὕστερα ἀπὸ πολλὰ χρόνια στὴ θέση μπροστὰ λίγο ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἐκκλησία τῆς Παναγίας.

Δυστυχῶς καὶ γιὰ τὰ δυό, δὲν ἔχομε πληροφορίες ἄλλες γιὰ τὴ δράση τους. Τὸ δεύτερο χτίστηκε ἀκριβῶς ἐκεῖ ποῦ εἶναι τὸ σπίτι τοῦ λοχαγοῦ καὶ ὁ φούρνος τοῦ λόχου ποῦ ἔφυγε ἀπὸ τὸ χωριό μας πρὶν λίγα χρόνια. Τὰ ἐρείπια τοῦ μικροῦ ἐκείνου σχολείου ὑπῆρχαν, ὅπως θυμοῦμαι, πολὺ καλά, μέχρι τὰ μικρὰ μαθητικά μου χρόνια. Τὸ 1883, ἓκατὸ χρόνια φέτος, ἰδρύθηκε ὁ σύλλογος Βουρμπιανιτῶν στὴν Ἀθήνα. Ἡ ὀνομασία του τότε ἦταν «Φιλεκπαιδευτικὴ Ἀδελφότης». Ἀρχικὸς σκοπὸς ἢ μόρφωση τῶν παιδιῶν τῆς

Τὸ Ὁρολόγι τῶν Ἰωαννίνων στὴν παλιὰ του θέση.
Ἐπιστολάριον Ἀφῶν Γ. Ἀσπιώτη - Κέρκυρα.
(Ἀρχεῖο Κ. Καλογήρου)

Βούρμπιανης. Τὸ ἴδιο εἶχαν κάμει καὶ ὄλοι σχεδὸν οἱ μεγάλοι εὐεργέτες τῆς Ἡπειροῦ πού ἔχτισαν σχολεῖα ὄχι μόνο στὴν Ἡπειρο καὶ σ' ἄλλες πόλεις τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ στὴν Ἀδριανούπολη, Κων)πολη, Αἴγυπτο, καὶ ὅπου ἄλλοῦ ὑπῆρχαν σκλαβωμένοι Ἕλληνες.

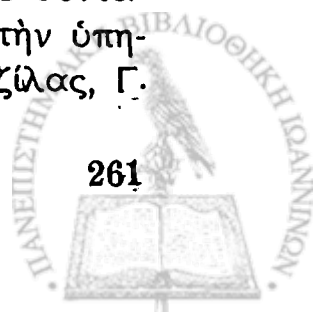
Γι' αὐτό, λοιπόν, καὶ ὁ Σύνδεσμος τοῦ χωριοῦ μας θεμελίωσε τὸ τρίτο πραγματικὰ μεγάλο σχολεῖο στὴ Βούρμπιανη, στὴ θέση πού ἦταν παλῆα οἱ Ἅγιοι Ἀπόστολοι τὸ 1884. Τὸ κτίριο τελείωσε τὸ 1885 καὶ λειτούργησε μὲ μιὰ μόνο τάξη τοῦ Δημοτ. σχολείου καὶ μὲ πρῶτο δάσκαλο τὸν Πυρσογιαννίτη Ι. Σούρλα.

Χρόνο μὲ τὸ χρόνο αὖξαναν καὶ οἱ τάξεις καὶ οἱ δασκάλοι. Τέλος ἐφθασε τὸ σχολεῖο νὰ ἔχει (τεῦχος 76—77) ὅπως ἔγραφα στὸ δελτίο τῆς Ἡπειρ. Ἐταιρείας, ξεχωριστὸ τετρατάξιο δημοτικὸ γιὰ τὰ κορίτσια, ξεχωριστὸ γιὰ τὰ ἀγόρια τριτάξιο Ἑλληνικὸ Σχολαρχεῖο καὶ μιὰ χρονιά, ὅπως μοῦ ἔλεγε ὁ μακαρίτης πατέρας μου πού φρόιτησε μὲ λίγα ἄλλα παιδιὰ καὶ 1η Γυμνασίου. Ἦταν τότε πού πέρασαν ἀπὸ τὰ σχολεῖα τῆς Βούρμπιανης οἱ πιὸ μορφωμένοι δασκάλοι. Ὁ Γ. Χατζῆς (Πελλερέν), ὁ ἐκδότης ἔπειτα στὰ Γιάννινα τῆς ἐφημερίδος «Ἡπειρος», ὁ Ζαγορίσιος Καρπούζης μὲ τὴν κομπανία του, ἀδελφοὶ Χατζῆ, Χ. Βαλάνος καὶ ἄλλους, ὅπως ἀργότερα ὁ Χ. Ρεμπέλης κλπ. Μήπως ὅμως καὶ στὸ καινούργιο δὲν λάμπρυναν τὴν ἐκπαίδευση ὁ καθηγητῆς Τσουρουκτζόγλου, καὶ ὁ μεγάλος παιδαγωγὸς Εὐρ. Σούρλας;

Ἦταν τότε πού τὰ σχολεῖα τῆς Βούρμπιανης εἶχαν ἄφθονα τὰ μέσα τῆς διδασκαλίας, ἀκόμη καὶ ἰδιαίτερα ὄργανα γυμναστικῆς καὶ πού τὰ κορίτσια ἐμάθαιναν μὲ δυὸ ραπτομηχανές τὴ ραπτική.

Ἀπὸ τὸ παλῆο ἐκεῖνο σχολεῖο μας, ὅπως τὸ λέμε σήμερα, μεγαλόπρεπο ὅπως ἦταν στὸ κέντρο σχεδὸν τοῦ χωριοῦ καὶ θεμελιωμένο ἐπάνω στὰ ἐρείπια τῆς παληᾶς ἐκκλησίας, ἐδέσποζε μὲ τὴ μεγάλη αὐλή του. περικλεισμένη μὲ σιδερένια κάγκελλα, δωρεὰ Θεμ. Πάνου, ὅπως ἔγραφε κάποια πινακίδα.

Πέρασαν χιλιάδες Βουρμπιανίτικα παιδιὰ, καθὼς καὶ ἄλλα παιδιὰ ἀπὸ τὰ γύρω χωριά, τὰ φιλοξενούσε στὸ χωριστὸ τῆς Οἰκοτροφείου μας. Ἀπὸ αὐτὰ τὰ παιδιὰ ὅσα ἐξακολούθησαν τὰ γράμματα ὄγῃκαν 140 καὶ πλέον ἐπιστήμονες, πού πολλοὶ διακρίθηκαν στὴν ἐπιστήμη τους. Μερικοὺς ἔχω ἀναφέρει στὸ τεῦχος 76—77 τοῦ δελτίου τῆς Ἡπ. Ἐταιρείας. Στὸ σημείωμα τοῦτο γράφω καὶ γιὰ λίγους ἄλλους. Νομίζω, ἀξίζει τὸν κόπο. Εἶναι ὁ δικηγόρος ἐδῶ στὴν Ἀθήνα, γνωστὸς πρῶτος πρόεδρος τοῦ Συνδέσμου μας Νούτσης. Ὁ δικηγόρος Χαρισιάδης, πολὺ γνωστὸς στὸ Βόλο πού δικηγοροῦσε ἐκεῖ ἀρκετὰ χρόνια καὶ εὐεργέτης τοῦ χωριοῦ μας, ἐπίσης καὶ ὁ ἀδελφός μου Χαράλαμπος, ἀριστοῦχος τῆς Νομικῆς, Δινητῆς τοῦ Ὑπουργείου Ἐσωτερικῶν στὴν Ἀγροτικὴ Ἀσφάλεια, γνωστὸς στὸν κλάδο του γιὰτὶ εἶχε συντάξει ἀρκετοὺς νόμους γιὰ τὴν ὑπηρεσία του. Οἱ μηχανικοὶ Τζιάλας, Γ.

Παπαδάκης, Φιλ. Οικονόμου και άλλοι. Οί γιατροί Κιτσαντώνης, Λ. Δημάρατος, ο Ύφηγητής Ύφθαλμολογίας Νικ. Τράντας, ο γνωστός έδω στην Ύθίνα παιδίατρος Τζουμάρας κλπ. Τέλος ο γεωπόνος Βασ. Παπαδημητρίου Γεν. Δ)ντής του Ύπουργείου Γεωργίας. Πρέπει ακόμη να σημειώσω, ότι, όταν σε πολλά χωριά της έπαρχίας Κονίτσης δεν υπήρχαν γιατροί, ή Βούρμπιανη είχε μέχρι το 1940 τέσσαρες. Ύΐω. Παπαθασιλείου, ο Μιλ. Τράντας, ο Νικ. Οικονόμου και ο Τουρνοβίτης Διομ. Παπαγεωργίου. Ύκόμη Βουρμπιανίτες με προσόντα μόνο τα γραμματικά του σχολείου μας, έγιναν μεγάλοι έμποροι έδω στην Ύθίνα, όπως εκείνος ο Τζουμάρας, που είχε Κλόπ—στόκ, καθώς και σ΄ άλλες πόλεις της Ύλλάδος.

Τέλος στο χωριό μας υπήρξαν έμποροι όπου σ΄ άλλα χωριά προμήθευσαν έμπορεύματα τη στιγμή που εκείνα δεν είχαν παρά ένα μαγαζάκι ή καθόλου.

Πόσοι όμως και πόσοι άλλοι από άλλα χωριά οικότροφοι στα σχολεία της Βούρμπιανης σαν το γιατρό Χρήστου, το δικηγόρο Καζαμία δεν πρόκοψαν πολύ στην κοινωνία, για να αναφέρω δύο μόνο παραδείγματα από τις εκατοντάδες ξένα παιδιά που πέρασαν;

Δίκαια, λοιπόν, ο τότε Μητροπολίτης Βελλᾶς και Κονίτσης έγραφε ότι «αί σχολαί της Βούρμπιανης άμιλλῶνται προς τας άρίστας τῶν σχολῶν της ήμετέρας έπαρχίας και

υπερέχουσι κατά πολύ τῶν ἄλλων εὐπορωτέρων και ὑπερτεροῦσι πασῶν τῶν ἐν τοῖς πέριξ και ότι ο Σύνδεσμος τῶν Βουρμπιανῶν φροντίζει και ἀποτελεῖ σέμνωμα τῆς Ύπαρχίας μας».

Οί πόλεμοι όμως κατέστησαν ἄχρηστο τὸ λαμπρὸ ἐκεῖνο σχολεῖο και ο Σύνδεσμος ἔχτισε τὸ 1923 τὸ καινούργιο στὴ θέση «Νιράτζη μνημα» πὸ πέρα ἀπὸ τὴν «Παναγία» τὸ 1931. Ύπηρέτησα λίγες μέρες γιὰ νὰ κάνω τὶς ἐγγραφές τὸ Σεπτέμβριο. Πολὺ εὐρύχωρο και αὐτό, εἶχε ἄφθονα μέσα διδασκαλίας, ὄργανα Φυσικῆς, Βιβλιοθήκες κλπ. Στέγαζε και τὸ Δημοτικὸ σχολεῖο με τρεῖς δασκάλους και τὸ Ύμιγυμνάσιο και τὸ Οἰκοτροφεῖο. Ύφαγα δύο φορές ἀπὸ τὸ γεῦμα τῶν οἰκοτρόφων. Ύΐταν, ἐνθυμοῦμαι, θαυμάσιο. Ύπῆρχε τάξις και ζηλευτὴ πειθαρχία. Ύφυγα με τὶς καλλίτερες ἐντυπώσεις.

Στὸν πόλεμο τοῦ 1940 ἔκλεισε και ρήμαξε. Μετὰ τὸν πόλεμο, ἐπισκευάστηκε ἀπὸ τὸν Σύνδεσμο και λειτουργήσε μόνον τὸ Δημοτικὸ σχολεῖο με λίγα παιδιά. Ύστερα ἀπὸ ἐνέργειες τοῦ Συνδέσμου και ἄλλωι τὸ 1975 λειτουργήσε τὸ τριτάξις Γυμνάσιο με 80 οἰκοτρόφους, με 5 καθηγητάς. Ύολοι ἔτρωγαν δωρεὰ με ἔξοδα ἀρχικὰ τοῦ Συνδέσμου. Τὸ πλουτίσαμε πάλι με ὄλα τὰ μέσα διδασκαλίας, με πολλὰ βιβλία λεξικά κλπ. ὄργανα Φυσικῆς και Γυμναστικῆς και γενικὰ ἐγινε ἐν σύγχρονο σχολεῖο. Ύολα ἀπὸ τὸ Σύνδεσμο και δωρεές. Εἶναι ὁ ἀρ
(ΣΥΝΕΧΕΙΑ στὴ σελίδα 267)

Ἡ ἄλωση τῆς Πόλης καὶ ἡ ἐπαινετικὴ μνεία τῆς Ὀθωμανικῆς Ἱστορίας

ΤΟΥ ΚΩΝΣΤ. Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΥ

Συμπληρώνονται 530 ὀλόκληρα χρόνια ἀπὸ τὴν ἀποφράδα ἐκείνη μέρα τῆς 29 Μαΐου 1453, ὅπου πάνω στὶς ἐπάλξεις καὶ τοὺς πύργους τῆς «Βασιλίδος τῶν πόλεων» γράφονταν ὁ τραγικὸς ἐπίλογος τοῦ δράματος τῆς πάλαι ποτε κραταιᾶς καὶ ἔνδοξης Βυζαντινῆς Αὐτοκρατορίας, ποὺ ἔλαμψε στὰ πέρατα τῆς Οἰκουμένης μὲ τὸ λαμπρὸ πολιτισμὸ τῆς σὰν φωτεινὸ μετέωρο κι' ἔσθησε τὴ σημαδιακὴ αὐτὴ ἡμέρα μὲ πρωταγωνιστὴ τὸν ὑπερασπιστὴ τῆς καὶ μάρτυρα Κωνσταντῖνο τὸν Παλαιολόγο.

Μάταιη στάθηκε ἡ ἀπελπισμένη ὅσο καὶ ἡρωϊκὴ ἀντίσταση, ποὺ πρόβαλε ἡ μικρὴ πεινασμένη καὶ κατεξηνητλημένη, ἀπὸ τὸν νυχτόμερα ἀδιάκοπο σκληρὸ ἀγῶνα, φρουρά' μὲ ἐπικεφαλῆς τὸ γενναῖο αὐτοκράτορά τῆς ἐνάντια στὰ ἀπειράριθμα φουσαῖτα τοῦ φοβεροῦ Ἀσιάτη ἐπιδρομέα μπροστὰ στὰ μοχθηρὰ καὶ χαιρέκακα ὄμματα τῆς ἀδιάφορης Δυτικῆς Χριστιανωσύνης.

Ἡ διάλυση βέβαια τῆς αὐτοκρατορίας εἶχε συντελεστεῖ πρὸ πολλοῦ. Κατὰ τὴν ἀποφράδα ἐκείνη ἡμέρα ἔπεσε καὶ πολιτικῶς τὸ Βυ-

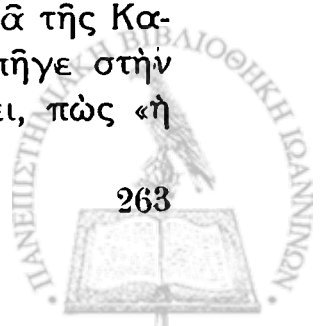
ζάντιο. Τὰ πάντα εἶχαν καταλυθῆ καὶ δὲν ἀπέμεινε παρά ἡ Πόλη μὲ μερικὰ προάστιά τῆς.

Ὁ ἄτυχος Κωνσταντῖνος Δραγάσης δέχτηκε ἑθελοντικὰ ν' ἀναλάβῃ τὸν κατερειπωμένο θρόνο μιᾶς αὐτοκρατορίας, ποὺ θρίσκονταν σὲ τέλεια παρακμὴ καὶ ἀποσύνθεση μὲ πλήρη συναίσθηση, πὼς σύντομα θὰ φοροῦσε καὶ τὸν ἀκάνθινο στέφανο τοῦ μαρτυρίου πληρώνοντας αὐτὸς γιὰ ὅλα τὰ ἁμαρτήματα προκατόχων του, ποὺ διὰ μέσου τῶν αἰώνων εἶχαν συσσωρευτῆ, χωρὶς αὐτὸς νὰ εὐθύνεται γιὰ ὅλα αὐτά.

Κι' ὅμως ἐδῶ ἔγκειται τὸ μεγαλεῖο τῆς θυσίας του:

Βοήθεια καίμια ἀπὸ πουθενά. Ἡ φτώχεια καὶ ἡ δυστυχία, ποὺ μάστιζε τοὺς κατοίκους τῆς Πόλης, ἦταν ἀφάνταστη. Τὰ ταμεῖα τοῦ κράτους ἀδειανὰ — κι' αὐτὸ δὲν τὸ ἀγνοοῦσε ὁ φοβερὸς ἀντίπαλός του.

Κατὰ τὸν Ζυγιά 'Ερκίνς' ἀρχαιολόγο Δ)ντὴ τοῦ Μουσείου τῆς Ἁγίας Σοφίας «ἡ ἔνδεια ἦταν καταφανέστατη. Πολλοὶ περιηγηταὶ καὶ ταξιδιωτὲς ἀπὸ τὴ Δύση, ὅπως καὶ ὁ ἀπεσταλμένος τοῦ Βασιληᾶ τῆς Καστίλλης, Κλαβίγνο, ποὺ πῆγε στὴν Κων)πολη τὸ 1402, γράφει, πὼς «ἡ

άγια Σοφία ήταν σὲ κατάσταση ἐντελῶς ἐρειπιώδη. Πολλές θύρες της παρέμεναν πεσιμένες στὸ ἔδαφος· τὰ μεγάλα δημόσια κτίρια τῆς Πόλης, ἀπὸ ἔλλειψη χρημάτων δὲ μπορούσαν πιά νὰ συντηρηθοῦν.

»Ἐξ ἄλλου ὁ αὐτοκράτορας μὴ μπορῶντας νὰ ἐπισκευάσῃ τὰ ἀνάκτορα τοῦ Βουκολέοντος, πού θρίσκονταν κοντὰ στὴν ἅγια Σοφία, ἀναγκάστηκε νὰ μεταφέρῃ τὴν ἔδρα του στὸ μικρὸ παλάτι τῶν Βλαχερνῶν κοντὰ στὴν πύλη τῆς Ἀδριανουπόλεως· ἀλλὰ κι' αὐτὸ κατὰ τὴν πολιορκία ἔπαθε μεγάλες καταστροφές.

»Ὅταν ὁ Μωάμεθ μπῆκε νικητὴς στὴν Πόλη καὶ πῆγε σ' αὐτά, θρέθηκε μπρὸς σὲ μιὰ κατάσταση ἀξιοθρήνητη. Μόνοι κάτοικοί της ἦταν οἱ κουκουβάγιες κι' ἀντὶ γιὰ παραπέτασμα οἱ ἀράχνες εἶχαν στήσει τὸν ἰστό τους.

»Μπρὸς στὸ οἰκτρὸ αὐτὸ θέαμα ὁ Σουλτάνος ἔμεινε ἐμβρόντητος καὶ συγκινημένος, ὅπως ἀναφέρει ὁ Καντεμίρ, ἀπὸ τὴ μεγάλη ἐκείνη ἀτυχία, ἀπήγγειλε μὲ δυνατὴ φωνὴ τοὺς περίφημους στίχους Πέρση ποιητῆ, σχεπικούς μὲ τὴν μοῖρα τοῦ ἀνθρώπινου μεγαλείου: «Σήμερα ἡ ἀράχνη ἔγινεν ὁ φρουρὸς τῶν ἀνακτόρων, κι' ἐπλεξε τὸ μαγνάδι της στὴν πύλη του. Οἱ βασιλικοὶ τάφοι τοῦ Ἐφρασάιμπ ἀντηχοῦν τὸ λυπητερό τραγούδι τῆς κουκουβάγιας. (Γ. Σλουμπερζιὲ «ἡ ἄλωσις τῆς Κ) πόλεως»).

Παρ' ὅλα αὐτά ἡ γενναία αὐτὴ ψυχὴ δὲ δίστασε ν' ἀποκρούσῃ τις δελεαστικὲς προτάσεις τοῦ Σουλ-

τάνου, νὰ παραδώσῃ δηλ. τὴν Πόλη εἰρηνικὰ καὶ νὰ φύγῃ ἀποκομίζοντας, ὅτι ἀπόμεινε ἀπὸ τὴν ἀτομικὴ του περιουσία...

...Τὴν δὲ πόλιν οὐ σοι δίδομεν...

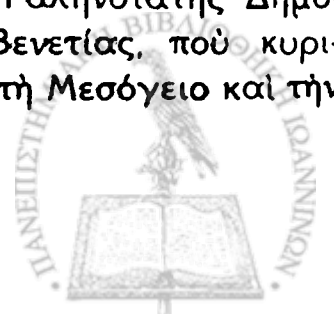
κοιῆ γὰρ γνώμη πάντες αὐτοπροαιρέτως ἀποθανοῦμεν καὶ οὐ φεισώμεθα τῆς ζωῆς ἡμῶν...»

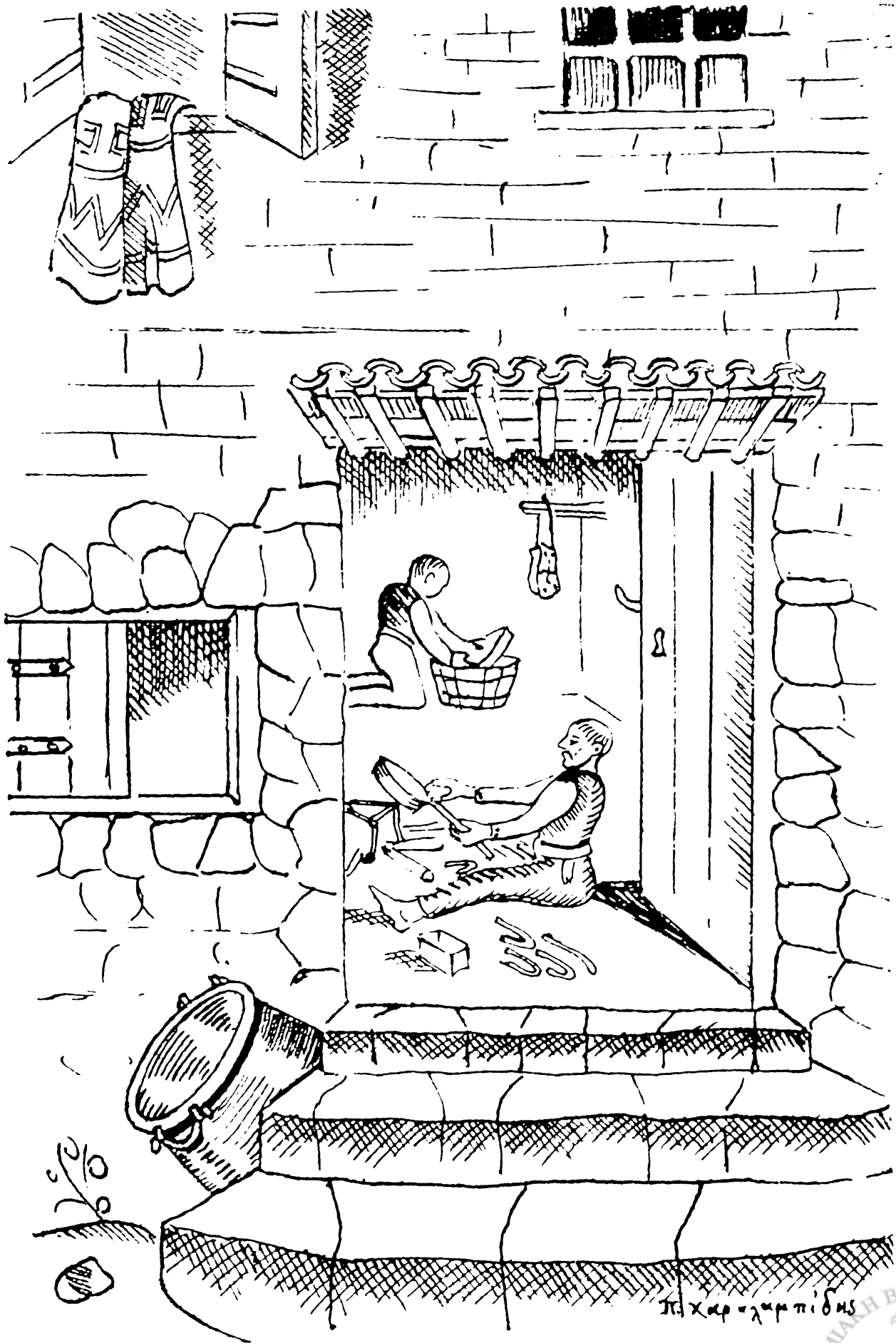
ἦταν ἡ ἡρωϊκὴ ἀπάντησή του.

Τὸ εἶπε καὶ τὸ ἔκανε, ἂν καὶ ἤξευρε, πὼς ὁ ἀγώνας ἦταν ἀνίσος καὶ καταδικασμένος πλέον, γιατί δὲν φαίνονταν στὸν ὀρίζοντα καμμιά ἐλπίδα σωτηρίας.

Ἡ Χριστιανικὴ Δύση, ὅπως προαναφέραμε, ὠχυρωμένη καλὰ στὰ κάστρα της καὶ μὲ τὶς πύλες ἐρημικὰ κλεισμένες παρακολουθοῦσε ἀπὸ ψηλά ἀπὸ τοὺς πύργους της μὲ ἀπάθεια — γιατί ὄχι καὶ μὲ κάποια κακεντρέχεια — τὸ ψυχорράγημα τοῦ «αἰρετικοῦ» Βυζαντίου, πού ἐπὶ χίλια τόσα χρόνια στάθηκε «ὁ τηλαυγῆς πνευματικὸς φάρος καὶ τὸ ἀκαθαίρετον «προπύργιον» καὶ αὐτῆς τῆς ἴδιας ἐνάντια στὶς ποικιλῶνυμες φοβερὲς ὀρδές, πού ἡ ἄσιατικὴ στέππα ἐξεμοῦσε.

Νόμιζε πὼς δὲν θὰ ἔφτανε καὶ γι' αὐτὴ ἡ στιγμή νὰ πρσσαγορεύῃ τὸν Πατισιάχ «Μέγα Κύριο» (GRAND SEIGNEUR) κάτω ἀπὸ τὴ γνωστὴ ὑπερφίαλη φοβέρα τοῦ Σουλτάνου Σελήμ Β' τοῦ ἀποκαλουμένου Ἐλ-Μεστᾶ (Μέθυσου), πού ἐξακόντισε τὸ Σεπτέμβριο τοῦ 1570 κατὰ τῆς παντοδύναμης «Γαληνοτάτης Δημοκρατίας» τῆς Βενετίας, πού κυριαρχοῦσε σ' ὅλη τὴ Μεσόγειο καὶ τὴν

Καλαντζήδες.

Π. Χαράλαμπος
('Αρχείο Μιλτ. Οικονομίδη)

ὁποία ἀξίζει νὰ παραθέσουμε αὐτούσια:

«Ἐμεῖς, ὁ Σουλτάν Σελήμ Ὁσμαν λῆς, μέγας αὐτοκράτωρ τῶν Τουρκῶν, Βασιλεὺς τῶν Βασιλέων, Κύριος τῶν Κυρίων, Βασιλεὺς τῆς Ἱερουσαλήμ, ἀφέντης τοῦ ἐπείγειου παραδείσου, Σικιά τοῦ Θεοῦ· ζηπῶ ἀπὸ ἐσένα Βενετική Ρεμππούμπλικα τὸ βασίλειο τῆς Κύπρου, νὰ μοῦ τὸ δώσης φιλικῶς, εἴτε μὴ θὰ σοῦ τὸ πάρω μὲ τὴ βία. Κι' ἄς προσέξῃ τὸ Κράτος σου νὰ μὴν ἐρεθίσῃ τὸ τρομερὸν σπαθί μου.

Μὴ θαρρεῖς στὸ πολὺ χρυσάφι σου. Θὰ σὰς κάνω σπάχτη. Προσέξατε μὴν ἀνάψτε τὴν ὄργη μου», ὅπως καὶ τὸ πῆρε.

Ἡ καταστροφή τῆς Κων)πόλεως, ὅπως ἦταν ἐπόμενο συντελέστηκε. Τὰ πάντα ρημάχτηκαν. Σφαγές, βιασμοί, πυρπολήσεις, ἀρπαγές... πολὺς κόσμος πῆρε τὸ δρόμο γιὰ τὰ σκλαβοπάζαρα τῆς Ἀνατολῆς. Ὅλοι οἱ πνευματικοὶ θησαυροὶ ἔγιναν καπνὸς καὶ σπάχτη. Τίποτε δὲν ἔμεινε ὀρθιο. «Τίς ἠδύνατο μὴ θρηνησαί!» λέει ὁ Φραντζῆς.

Τὰ τελευταῖα φῶτα τῆς Ἀνατολῆς ἔσβησαν καὶ σὲ κάποια πύλη τῆς βασιλεύουσας, τὴν πύλη τοῦ Ἁγίου Ρωμανοῦ, κοίτονταν κατάχαμα τὸ καταματωμένο κορμί τοῦ τελευταίου αὐτοκράτορά της...

Ποιὸς μποροῦσε νὰ φανταστῇ πὼς μέσα στὰ φτωχικὰ καὶ τριμμένα ροῦχα ἐνὸς ἄγνωστου στρατιώτη, ποῦ ἦταν σκεπασμένος ἀπὸ ἐχθρικὰ καὶ φιλικὰ πτώματα συμπολεμιστῶν του, ἦταν ὁ ἴδιος ὁ τελευταῖος «τῶν

Ρωμαίων αὐτοκράτωρ», ὁ τραγικὸς Κωνσταντῖνος ὁ Παλαιολόγος!

Ὁ ἐνδοξὸς θάνατός του, ποῦ τὸν βρῆκε μὲ τὸ τιμημένο ξίφος στὸ χέρι ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης δὲν ἦταν «κάκωσις», ὅπως λέει ὁ «Παροικιαστῆς» τῆς Π. Διαθήκης.

Ἡ ἱστορία τὸν στεφάνωσε μὲ τὸν ἀμαράντινο στέφανο τοῦ ἥρωα - μάρτυρα καὶ τὸν ὀδήγησε στὴν ἀθανασία.

Πολλὰ γράφτηκαν γιὰ τὸ θάνατό του τὰ ἐπαινετικὰ ἀπὸ δικούς καὶ ξένους, ὅμως ἐμεῖς θ' ἀφήσουμε νὰ μᾶς τὰ ποῦν οἱ ἀντίπαλοί μας, γιὰτι νομίζω πὼς ἔχουν μεγαλύτερη ἀξία οἱ μαρτυρίες τῆς Ὁθωμανικῆς Ἱστορίας, ποῦ μὲ τόσο σεβασμὸ ἐκφράζεται γιὰ τὸν ἀντίπαλο τοῦ Ἐθνους της, ἀνεβάζοντάς τον σὲ περίοπτο θάθρο τιμῆς καὶ δόξας. Εἶναι μιὰ τίμια καὶ θαρραλέα φωνή, ποῦ ἀξίζει νὰ τὴν παραθέσουμε αὐτούσια σὰν μνημόσυνο Του:

«Ἐπειδὴ οὐδεὶς ἐκ τῶν ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς καθ' ἣν ἔπεσεν ἡ Κωνσταντινούπολις παρευρέθη κατὰ τὸν θάνατον τοῦ ἀτυχοῦς καὶ ἡρωϊκοῦ αὐτοκράτορος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, πολλοὶ θρύλοι καὶ διαδόσεις ἔχουσι διαμορφωθῆ ἐπὶ τοῦ θέματος τούτου.

» Ἄπασαι ὅμως αἱ διαδόσεις ξένων καὶ τουρκικῶν πηγῶν συμφωνοῦν ἐπὶ τοῦ σημείου, ὅτι ὁ αὐτοκράτωρ μετὰ τὴν πτώσιν τῆς Πόλεως ἔλαβε προσωπικῶς μέρος εἰς διεξαχθείσας σκληρὰς ὁδομαχίας καὶ μαχόμενος ὡς λέων καὶ χωρὶς νὰ παραδώσῃ τὸ ἐνδοξὸν ξίφος του

εἰς τὸν μέγαν ἔχθρον του ἔπεσεν ἐν-
δόξως ὡς ἦρος.

»Ἡ τουρκικὴ ἱστορία θεωρεῖ ὑπο-
χρέωσιν τῆς νᾶ μνημονεύη μετὰ σε-
βασμοῦ τὴν ἀνάμνησιν τῆς ἐνδόξου
προσωπικότητος τοῦ αὐτοκράτορος,
ὅστις ἐτύγχανε τελείως ἀνεύθυνος
τῆς παρακμῆς καὶ τελείας ἀποσυν-
θέσεως τοῦ Κράτους· ὁ ἥρωϊκὸς δὲ
θάνατος τοῦ ὁποίου ἐλύπησεν ἀ-
κόμη καὶ αὐτὸν τὸν Πορθητὴν.»³

Τιμὴ καὶ δόξα στὸ γενναῖο αὐ-
τοκράτορα Κωνσταντῖνο τὸν Πα-
λαιολόγον καὶ στοὺς ἐνδόξους συμ-
πολεμιστὲς του.

Αἰωνία ἡ μνήμη τους!

ΚΩΝ. Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

1) Ὅχτῶ χιλιάδες ὄλη - ὄλη ἡ δύνα-
μη γιὰ νὰ καλύψῃ τὴν ἔκτασιν τῆς ἀμυ-
ντικῆς γραμμῆς, πού εἶχε μάκρος ὀλό-
κληρων χλιομέτρων. Ἀντίθετα τὰ σουλ-
τανικὰ στρατεύματα ὑπολογίζονταν σὲ
160 χιλιάδες, ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἀπειράρι-

θμοὺς ἄτακτους, καὶ ὁ στόλος του σὲ 350
πολεμικὰ πλοῖα ἐκτὸς ἀπὸ τὰ μεταγωγι-
κὰ καὶ τὰ μάχιμα. Ἄφθονο πυροβολικὸ
καὶ τὸ μεγάλο Τηλεβόλο τοῦ Οὐγγρου
Οὐρβανοῦ. Κατὰ σατανικὴ συγκυρία τὸν
κανονισμὸ τῆς βολῆς του, πού δὲν μπο-
ροῦσαν νὰ τὸν καταφέρουν, τὸν ἔκανε
χριστιανός, Οὐγγρος πάλι, ὁ Πρεσβευ-
τῆς τοῦ Βασιλεῦ τῆς Οὐγγαρίας Βλαδι-
σλάβου, πού εἶχε ἔρθει μὲ ἀποστολὴ δι-
πλωματικὴ στὸ Μωάμεθ.

Ὁ Πρεσβευτῆς βλέποντας τὶς μάταιες
προσπάθειες τῶν πυροβολητῶν νὰ γκρεμί-
σουν τὸ ἀπέναντι τεῖχος προσφέρθηκε μὲ
δική του πρωτοβουλία, καὶ δίχως νὰ τοῦ
τὸ ζητήσουν, μὲ ἀποτέλεσμα μὲ τρεῖς μο-
νάχα κανονιστικὲς βολῆς νὰ γκρεμιστῇ
μαζὶ μὲ τὸ τεῖχος καὶ ὁ κοντινὸς πύργος
τῆς πύλης τοῦ ἁγίου Ρωμανοῦ!

2) Αἱ Βυζαντιναὶ Ἐκκλησίαι τῆς Κων-
σταντινουπόλεως.

3) «IZAHIL OSMANLI TARHII KIRO-
NOLOGISI» (Α' τεῦχος σελὶς 524 τοῦ
ISMAIL NAMI TANISMET (ἐπεξηγη-
ματικὴ χρονολογικὴ Ὁθωμανικὴ ἱστο-
ρία). Πολεμικὸν Ναυτικὸν Μουσεῖον Πει-
ραιῶς). ΣΗΜ.: Ἡ ὑπογράμμισις φράσεων
εἶναι τοῦ ὑποφαινομένου.

Τὰ Σχολεῖα τῆς Βούρμπιανης

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ σελίδα 262)

Χαιότερος Σύνδεσμος ἐδῶ στὴν Ἀ-
θήνα μετὰ τὸν «Παρνασσό». Πρὶν
λίγο καιρὸ γιορτάσαμε τὰ 100 του
χρόνια.

Αὐτὰ σὲ γενικὲς γραμμὲς ἦταν
καὶ εἶναι τὰ σχολεῖα τῆς Βούρμπια-
νης πού «στάθηκαν προπύργιο κα-
τὰ τῆς Ἀλβανικῆς, Ἰταλικῆς καὶ
Ρουμανικῆς προπαγάνδας πού ὠρ-
γίαζαν τὴν ἐποχὴ ἐκείνη στὴν πε-

ριοχὴ μας», ὅπως γράφει τὸ βιβλίον
πού ἐξέδωσε ὁ Σύνδεσμός μας ἐφέ-
τος.

Τελειώνω καὶ θὰ χαρῶ πολὺ ἂν
ἄλλοι πιὸ εἰδικοὶ μπορέσουν καὶ
βροῦν νὰ γράψουν περισσότερα
στοιχεῖα γιὰ τὸ σπουδαῖο αὐτὸ θέ-
μα πού καταπιάστηκα ἀπὸ μεγά-
λη ἀγάπη πρὸς τὸ χωριό μου, σ'
αὐτό μου τὸ σημείωμα.

Ν. ΠΑΠΑΣΩΤΗΡΙΟΥ
Συν)χος Γυμνασιάρχης

ΑΡΤΙΝΑ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙΑ

Τοῦ Ἱατροῦ ΔΗΜ. ΒΑΦΙΑ

(Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενο)

Τὴν ἴδια ὥρα μὲ τὰ ντούμ, ντούμ ἔκανε τὴν ἐμφάνισή του στὴν ἀγορὰ κι' ὁ Μπάρμπ' Ἀναγνώστης ὁ Ράγκας. Κι' ἔλεγαν οἱ Ἀρτινοὶ : Βγῆκε ὁ Μπάρμπ' Ἀναγνώστης μπῆκε τὸ Τριώδι. Παληός, Ἀρτινὸς τύπος ἀγαθός, εὐγενικὸς φόραγε ἀνάποδα τὸ σακάκι του, ἀφοῦ πρῶτα ἔπινε τὰ σχετικὰ οὐζάκια, πῆγαινε στὸ μαγαζὶ τοῦ Νίκου Ἀγραφιώτη, ἔπερνε δυὸ τρεῖς χρωματισπές κόλλες πού τις κερφίτσωνε στὰ ρούχα του, γάνωνε λίγο τὸ πρόσωπό του, τὸ μπαστουνάκι του στὸ χέρι γιὰ νὰ διώχνη τὰ παιδιὰ καὶ ξεκίναγε ἀρχίζοντας ἀπ' τὸ μαγαζὶ τοῦ Παναβέλη πού ἦταν ἀπέναντι ἀπὸ τοῦ Ἀγραφιώτη. Ἐκεῖ ἔλεγε πὰ χρόνια πολλὰ ἔπινε τὸ οὐζάκι του καὶ γύριζε ὄλα τὰ κρασοπουλιὰ καὶ τὰ οὐζάδικα γιὰ νὰ πεῖ τις εὐχές του καὶ νὰ τὸν κεράσουν.

Ἄλλος τύπος τῆς παληᾶς Ἀρτας ἦταν ὁ Ἡλίας Γκράς, πού δούλευε στὰ καπνὰ τοῦ Ἀλεξίου. Τὸ ὄνομά του δὲν ἦταν αὐτό. Τὸν λέγανε Ἡλία Ἀντωνίου. Τὸ Γκράς ἦταν παρατσούκλι. Τοῦ τὸ κόλλησαν γιὰτὶ ὅταν ἔπαιζε μὲ ἄλλα παιδιὰ τις χαλκόνες (χάλκινο νόμισμα τῆς ἐποχῆς) πετύχαινε πάντα τὸ στόχο του — ὅπως ἕνας καλὸς σκοπευτὴς πετυχαίνει τὸ στόχο μὲ τὸ ὄπλο

γκρά. Ὁ Γκράς λοιπὸν μὲ τὸ ἀνοιγμα τοῦ Τριωδίου φοροῦσε τὴ βελάδα του, τὸ ἡμίψηλο, ἔβαζε καὶ στὸ πέτο ἕνα γαρούφαλο καὶ ἀνεβασμένος στὴν καρέκλα στὰ καφενεῖα ἀπήγγειλε δικά του ποιήματα αὐτοσχέδια, ὁμορφα γιομᾶτα χιούμορ.

Μὲ τὸ ἀνοιγμα τοῦ Τριωδίου ὄλες οἱ γειτονιές καὶ ἰδίως οἱ μπαντίδοι καὶ τὰ παιδιὰ ἦταν σπὸ ποδάρη. Στὴν Ἀη Σωτήρα ὁ Γιώργης Φούρναρης ἔκανε τις πρόβες μὲ τὸν Πανάρατο μαζί μὲ τὸ Γιάννη Χριστόφορο καὶ μὲ ἄλλα γειτονόπουλα. Στὴν Ἀη Λήγρια ὁ Ντάκας καὶ ὁ Γούσιας ἐτοίμαζαν τὴ γκαμήλα. Στὴν Ἀγιά Σοφιά κι' ἄλλοτε στὴν Παργιορίτσα ἐτοίμαζαν τὸ γαϊτανάκι. Ὅλοι οἱ Ἀρτινοὶ ἄλλος λίγο ἄλλος πολὺ μὲ κάτι θὰ καταγίνονταν γιὰ τις Ἀποκριές. Ἄλλοι ἔφτιαχναν ἀποκριάτικα τετράστιχα, ἄλλοι μικρὲς κωμωδίες τῆς στιγμῆς.

Ὁ Μπαρμπούτης ἔβγαζε στὸ μαγαζὶ του τις προσωπίδες (Μπαρμποῦτες).

Τὸ ἴδιο ἀπόγευμα κάνανε τὴν ἐμφάνισή τους καὶ οἱ στράκα στρουῦκες, τὰ βαρελότα καὶ τὰ μασούρια μὲ τὰ τραπουλόχαρτα, πού τὰ φτιάχνουν στὸ Μουχούστι. Ντούμ - ντούμ τ' ὄργανα. Φοσσάηπ! ! τὰ μασούρια, μπὰμ - μπούμ - ντούμ -

ντούμ τὰ βαρελότα, οἱ στράκα -
στροῦκες, τ' ἄργαλα. Καὶ γέλια
μαζί καὶ φωνές καὶ λεμονόκουπες
καὶ πρρρ καὶ "Ερρ καὶ Τρά καὶ δέν
τούς γ... τὴν μάνα τῶν κερατάδου-
νε. "Ολη ἡ ἀγορὰ στὸ ποδᾶρι. "Ο
Μπαρμπούτης ἔβγαζε στὸ μαγαζὶ
τότε τὶς προσωπίδες πού ἦταν σὲ
δυὸ ποιότητες. Αὐτὲς πού ἦταν φτι-
αγμένες στὸ καλούπι, οἱ Ἀθηναϊ-
κές, ὅπως τὶς ἔλεγαν, κι ἦταν οἱ ἀ-
κριβότερες γιατί εἶχαν κόπο γιὰ
νὰ γίνουνε καὶ οἱ ἄλλες, οἱ φτηνές.
"Ἐνα κομμάτι μουκαθᾶς, δυὸ ρα-
φές, δυὸ τρύπες γιὰ τὰ μάτια, γιὰ
τὸ στόμα καὶ δυὸ - τρεῖς χρωματι-
στὲς γραμμὲς καὶ θοῦλες καὶ νὰ οἱ
φτηνές προσωπίδες, ἓνα δίλεπτο ἢ
μία.

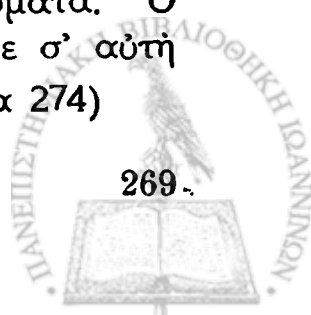
Οἱ μαγαζάτορες στόλιζαν τὰ μα-
γαζιά τους μὲ χρωματιστὲς γιρλάν-
τες μὲ σημαιοῦλες, μὲ προσωπίδες.
Μὰ τὸ καλύτερο στόλισμα τὸ εἶχαν
οἱ μανάβηδες, ὁ Κουρούκλης, ὁ Με-
νίδας, ὁ Ντάκουλας κι' ἀργότερα ὁ
μπάρμπα Χρῆστος ὁ Μητσογιάννης.

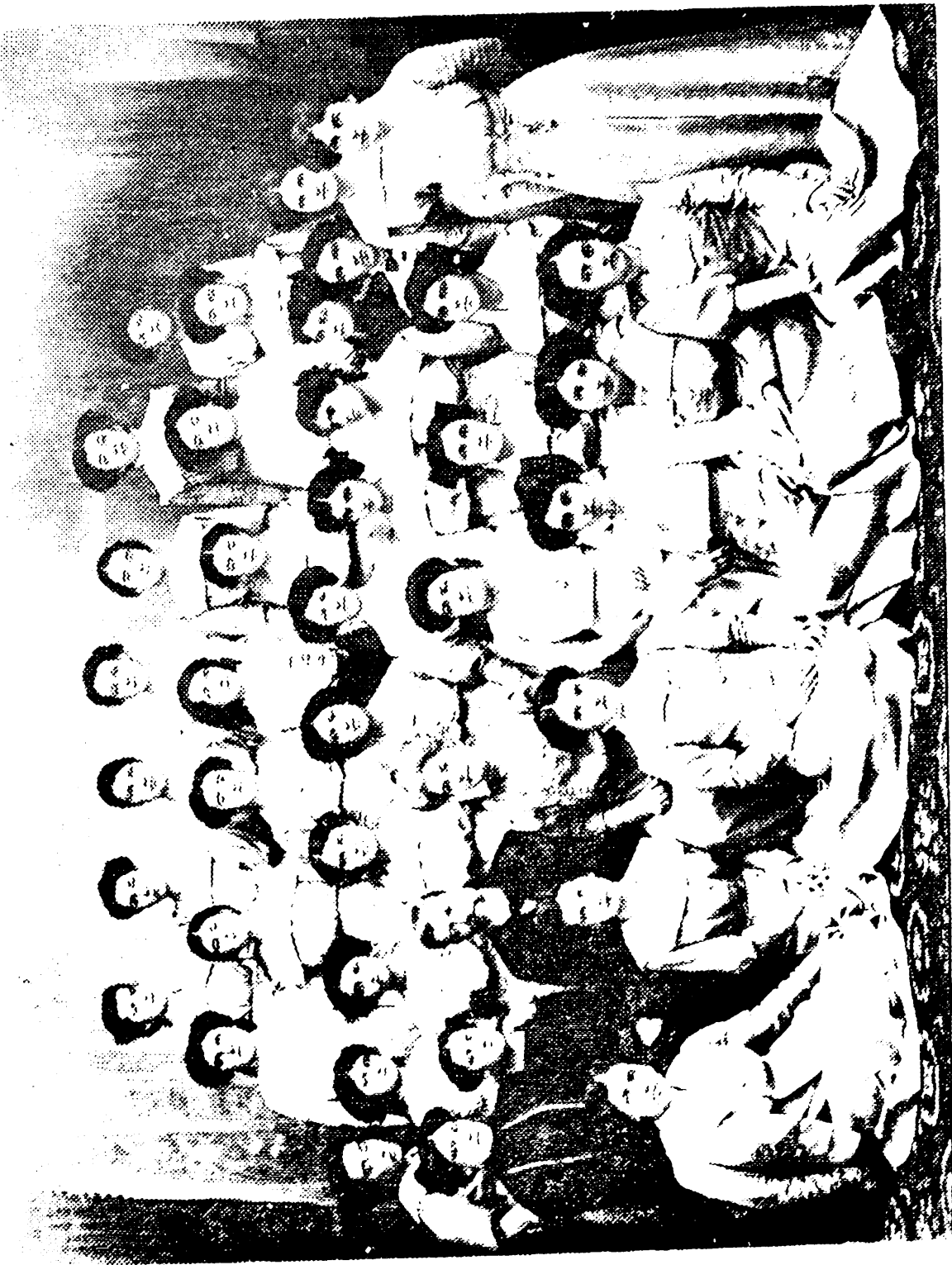
Τὸ Σάββατο τῆς Ἀποκριᾶς καὶ τὸ
Σάββατο τῆς Τυρινῆς ἔβγαине τὸ
Ἄρτινὸ γαῖτανάκι καὶ ἔρχονταν καὶ
τὰ ἄλλα ἀπὸ τὰ γύρω χωριά μὲ τὰ
βιολιά. Τὰ μισὰ παιδιὰ ἀπὸ τὸ γαῖ-
τανάκι ἦταν ντυμένα μὲ φουστάνελ-
λες καὶ τοὺς λέγανε γενίτσα-
ρους καὶ τὰ ἄλλα μισὰ φορού-
σανε γυναικεῖα φορέματα καὶ τὰ
λέγανε νύφες. Τὸ γαῖτανάκι
ἦταν ἓνα ξύλο ψηλὸ συνήθως ση-
μαιόξυλο, πού ἀπὸ τὴν κορυφή του
κρεμόντανε φανταχτερὲς χρωματι-
στὲς κορδέλλες. Τὶς κορδέλλες αὐ-
τὲς τὶς κρατοῦσαν μιά ὁ γενίτσα-

ρος, μιὰ ἢ νύφη (ἐναλλάξ) καὶ χο-
ρεύοντας μὲ τὰ βιολιά πλέκανε τὶς
κορδέλλες ἀπ' τὸ γαῖτανάκι καὶ
μετὰ τὶς ξέπλεγαν. Τὸ πλέξιμο γι-
νόταν μὲ διάφορα τραγούδια σὲ ἄρ-
γὸ ρυθμὸ. Τὸ ξέπλεγμα ὅμως πάν-
τα μὲ τὸ εὐθυμο καὶ γρήγορο «καὶ
στὰ σκαλώματά σου — κόκοτε Μα-
ριγώ».

Γαῖτανάκια ἔφτιαχναν ἢ Ἄρτα,
τὸ Πέτα, οἱ Χαλκιάδες, τὸ Κομπότι,
ἢ Γραμμενίτσα καὶ ἄλλα χωριά. Μὰ
τὸ καλύτερο ἀπ' ὅλα ἦταν τὸ Ἄρ-
τινὸ. Τὸ γαῖτανάκι τὸ κρατοῦσε ἓνα
παιδί. Μαζί μὲ τὸ κάθε γαῖτανάκι
ἦταν καὶ ὁ ἀπαραίτητος Ἀράπης.
Φοροῦσε μιὰ μαύρη ἄγρια προσω-
πίδα, τυλιγμένος μὲ τραγίσια προ-
βιά καὶ μὲ τὸ θουρδοτσούλι στὸ χέ-
ρι ἦταν ὁ φόβος καὶ ὁ τρόμος τῶν
παιδιῶν. "Ο Ἀράπης συμβόλιζε τὸν
Τοῦρκο κατακτητὴ, τὸν τύραννο,
τὸν αἰμοθόρο, τὸν κακοῦργο. Τὸ
γαῖτανάκι ἀπὸ τὰ χωριά ἔρχόντανε
στὴν Ἄρτα μόνον τὰ δυὸ Σάββατα,
γιατὶ τὶς Κυριακὲς μένανε νὰ κά-
νουνε τὴν ἐμφάνισή τους στὰ χωριά
τους. Τὸ Ἄρτινὸ ὅμως ἔβγαине καὶ
τὶς Κυριακὲς τὸ πρωῖ στὴν ἀγορὰ
καὶ στὶς γειτονιές. Τὰ δυὸ Σάββα-
τοκύριακα ἔβγαινων στὴν Ἄρτα
καὶ ὁ Πανάραπος καὶ μετὰ τὸ 1900
καὶ οἱ ἑπτὰ δυνάμεις.

Γύρω στὸ 1910 τὴν Κυριακὴ τῆς
Τυρινῆς τὸ ἀπόγευμα μέσα στὸ
γλέντι τῆς ἡμέρας καὶ στὶς μασκα-
ρεμένες παρέες ἔκαναν παρέλαση
ἀπὸ τὴν κεντρικὴ ἀγορὰ καὶ τὰ
πρῶτα ἀποκριάτικα ἄρματα. "Ο
«Σκουφᾶς» πρωτοστάτησε σ' αὐτὴ
(ΣΥΝΕΧΕΙΑ στὴ σελίδα 274)

1910. Έσωτερικές μαθήτριες του Άρσακείου με την περίφημη Διευθύντρια Μαρία 'Αλεξανδρίδου και τον Καθηγητή Κωνσταντ. Ζησίου.
(Άρχείο Κου και Κας Κων, Μπαμποπούλου)

Μιά νυχτερινή σελίδα του Έθνικοσπεδευθερωτικού Αγώνα

Ο ΣΠΥΡΙΔΩΝ

ΤΟΥ ΓΕΩΡΓ. ΣΤΑΜΑΤΗ

Τῆ μεγάλη φυσιογνωμία τοῦ Σπυρίδωνος (τοῦ Βελλᾶς καὶ Κονίτσης, τῶν Ἰωαννίνων καὶ τελικὰ τῶν Ἀθηνῶν καὶ Πάσης Ἑλλάδος) δὲν ἔχουν τὴν δύναμη νὰ κηλιδώσουν τὰ κουτσομπολιὰ τοῦ μικροῦ κοσμάκη ὅσονδῆποτε κι' ἂν προσπαθήσουν νὰ φαίνωνται ἀληθοφανῆ πού ἐν τοῦ τοις ἔχουν ὡς βάση τὴν κακότητα τῶν νάνων.

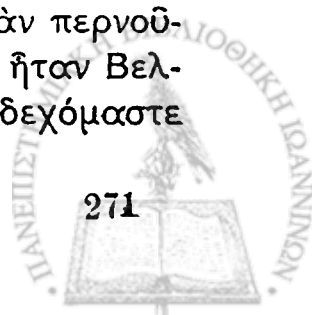
Ὁ Σπυρίδων ὑπῆρξε καὶ θὰ ὑπάρχει στὴν ἱστορία ἐκεῖνος πού πραγματικὰ ἦταν ὁ ΜΕΓΑΛΟΣ ΔΕΣΠΟΤΗΣ, Ο ΑΝΘΡΩΠΟΣ, Ο ΠΟΝΩΝ ΤΗΝ ΠΑΤΡΙΔΑ ΤΟΥ, ΠΟΥ ΔΕΝ ΔΙΣΤΑΖΕ ΝΑ ΕΙΝΑΙ ΚΙ ΑΝΤΑΡΤΗΣ ΓΙ' ΑΥΤΗ ΑΨΗΦΟΝΤΑΣ ΤΟ ΙΕΡΟ ΣΧΗΜΑ ΤΟΥ.

Ἔτσι θὰ τὸν δοῦμε στὸ σημερινὸ σημείωμά μου πού μοῦ ἔδωσε ἀφορμὴ νὰ θυμηθῶ τὸ Σπυρίδωνα ἢ περικοπὴ τῆς σπουδαίας διατριβῆς τοῦ τέως Εἰσαγγελέως Ἰωαννίνων κ. Χ. Λάζαρη στὸ ὑπ' ἀριθ. 79)1983 τεῦχος τοῦ Δελτίου τῆς Ἑπειρωτικῆς Ἐταιρείας πού στὴ σελίδα 147 ὑπὸ τὸν ὑπότιτλο «Ἐστεροφημία» ἀναφέρεται στὸ Δεσπότη διαλύοντας (σὰν δικαστῆς) κάθε νέφος πού ἐπισκίαζε μεταθανατίως τὴ μεγάλη αὐτὴ μαρφή τοῦ Δεσπότη.

Ἦταν ἡ ἐποχὴ πού ἤμουν ἐν ὑπηρεσία (τώρα συνταξιούχος) καὶ τὰ Σαββατόβραδα πήγαινα ἀπὸ τὰ Γιάννινα στὸ χωριό μου γιὰ ξεκούραση (κούραση ἤθελα νὰ πῶ γιατί τὰ θράδια γύριζα ψόφιος στὸ σπίτι τῆς ἀδελφῆς μου ἀπὸ κυνήγι ὀλημερίς στὰ γύρω κυνηγοτόπια).

Τὸ τζάκι μὲ τὰ θεόρατα κούτσουρα πού ἔβαζε ὁ Μιχάλης νὰ μᾶς συντροφεύει ἢ φωτιὰ ὄλη νύχτα ἦταν ὅ,τι πρέπει γιὰ κουβεντολόϊ παραστιάς καὶ εἶχε τόσα πολλὰ νὰ μοῦ ἀφηγεῖται ὁ μακαρίτης τώρα, σύζυγος τῆς ἀδελφῆς μου πού ὑπῆρξε κάποτε στενὸς συνεργάτης τοῦ Σπυρίδωνα στὰ χωριὰ τῆς περιφέρειας τῶν Κουρέντων. Κι' ὁ Μιχάλης διηγεῖται:

«Ἄϊντε τί σκυλοκαλόγερος ἦταν αὐτὸς ὁ Σπυρίδων πού λὲς Γιώργο. Τὸν ἔζησα ἀπὸ τὴν καλὴ καὶ ἦταν πράγματι σκυλένιος στὸ πείσμα καὶ στὴ δράση πού δὲν φοβόνταν τίποτε καὶ δὲ λογάριαζε τίποτε ὅταν δούλευε σὲ πατριωτικούς σκοπούς. Μοῦ εἶχε ἐμπιστοσύνη γιατί κι' ἐγὼ ἤμουν ντόμπρος καὶ δὲν ἤξερα ἀπὸ διαολιὲς καὶ σὰν περνοῦσε ἀπ' τὰ Κούρεντα ὅταν ἦταν Βελλᾶς καὶ Κονίτσης τὸν ὑποδεχόμεστε

σάν Θεό ὄχι σάν Δεσπότη. Καί ἦ-
ταν Θεός γιά μᾶς πού ζούσαμε τήν
τούρκικη σκλαβιά.

Θά ἦταν κοντά στίς παραμονές
τοῦ πολέμου 1912 ὅταν πῆρα ἕνα
γράμμα τοῦ Σπυρίδωνα μέ εἰδικό
ἀποσταλμένο, πού μοῦ ἔγραφε:

—Μίχο, πᾶρε μαζύ σου καί τόν
ἄλλο Μίχο τὸ Μπακάλη, καθαλικέ-
ψτε δυὸ γερά ἄλογα κι' ἐλάτε αὔ-
ριο τὸ πρωῖ στὸ Δελθινακόπουλο
θὰ εἶμαι κι' ἐγὼ ἐκεῖ καί σᾶς θέλω.

Αὐτὸ ἦταν τὸ γράμμα. Τί δαίμο-
να νὰ μᾶς θέλη ἄραγε, ἔλεγα, μέ-
σα μου, ποιός ξέρει τί σχεδιάζει!

Πῆρα λοιπὸν καί τὸ Μίχο Μπα-
κάλη καί τήν ὥρα τῆς λειτουργίας
εἴμαστε πρωῖ στὸ Δελθινακόπουλο
πού ἀπέχει ἀπὸ τὸ χωριό μας 1 1)2
— 2 ὥρες πορεία, ἀπὸ δὲ τὸ Μονα-
στήρι τῆς Παληουρῆς περίπου τὶς
ἴδιες ὥρες πορείας (Παληουρῆ —
Δελθινακόπουλο) γιατί ἀπὸ Παλη-
ουρῆ ξεκίνησε ὁ Σπυρίδων πρὸς Δελ-
θινακόπουλο γιά νὰ λειτουργήσῃ
τὴν Κυριακὴ ἐκεῖ ὅπως συνήθιζε
στὰ χωριά μας πού ἐπισκεπτόνταν
συχνά τότε. Μετὰ τῆς λειτουργίας
στὴν ἐκκλησιά, ἀκολούθησε πλού-
σιο τραπέζι στὸ σπίτι τοῦ Μουχτά-
ρη (ἔτσι ἔλεγαν τότε τὸν Πρόεδρο
τῆς Κοινότητος) καί ἀφοῦ πέρασε
ἄρκετὴ ὥρα μέ κουβεντολοῖ κλπ.
ἦρθε ἡ ὥρα νὰ φύγει ὁ Δεσπότης
γιά τὸ Μοναστήρι τῆς Παληουρῆς
(πού κατὰ κάποιον τρόπο ἦταν τὸ
ὄρμητήριό του στίς διάφορες ἐνέρ-
γειές του) καί γιά νὰ μὴ πάη μόνος
του στὴν Παληουρῆ μᾶς εἶχε προσ-
καλέσει ἐμένα καί τὸ Μπακάλη γιά
συντροφιά.

“Ὅλο τὸ χωριὸ τὸν ξεπροβόδεψαν
μέχρι τὴ ράχη καί ἀπὸ κεῖ οἱ τρεῖς
μας (ὁ Δεσπότης καθάλα στὸ περι-
φημο ἄλογό του καί μεῖς οἱ Μιχά-
ληδες μέ τ' ἄλογά μας) τὸν ἀκο-
λουθούσαμε ἀλλὰ πού νὰ τὸν φθά-
σουμε! Τ' ἄλογό του πήγαινε κα-
πνὸς μπροστά μας! Φοροῦσε θυμᾶ-
μαι, μόλις ξεφύγαμε ἀπ' τὰ βλέμ-
ματα τῶν κατοίκων τοῦ χωριοῦ, ἔ-
να μαῦρο σκούφο σωστὸς ἀντάρ-
της! Κι' ἀντὶ ν' ἀκολουθήσουμε τὸ
δρόμο πρὸς Παληουρῆ, στρίβει τ'
ἄλογό του δεξιά πρὸς τὰ Γιάννινα
χωρὶς νὰ μᾶς βλέπουν οἱ ἀπὸ τὸ
Δελθινακόπουλο γιατί εἴχαμε στρί-
ψει σὲ χαράδρα. Ὁ ἥλιος πρὸς τὸ
βουνὸ τῆς Γουργιάνιστας ἤθελε πε-
ρὶ τὶς 2 ὥρες νὰ θασυλέψη. Τόλμη-
σα νὰ τοῦ πῶ:

—Γιὰ πού θὰ πᾶμε Δέσποτά μου,
δὲ θὰ πᾶμε στὴν Παληουρῆ πού εἴ-
πες;

—“Ὅχι Μίχο, ἔχω ἄλλο σκοπὸ. Θὰ
πᾶμε στὰ Γιάννινα καί πρέπει νὰ
εἶναι νύχτα σάν φθάσουμε στὴν πό-
λι γιατί δὲν πρέπει νὰ μᾶς ἀντιλη-
φθοῦν οἱ Τοῦρκοι γιατί ἄλλοιῶς χα-
θήκαμε ἂν μᾶς πίσσουν ὄλους. Ὁ
Δεσπότης δὲν μπαίνει κρυφὰ στὰ
Γιάννινα ἂν δὲν εἰδοποιήσει πρῶτα
τὶς ἀρχές νὰ τοῦ κάνουν καὶ ὑποδο-
χὴ κλπ. Τοῦτο εἶναι ἐπικίνδυνον πού
κάνω ἀλλὰ σᾶς φώναξα γιατί σᾶς
ἔχω ἐμπιστοσύνη.

ΜΙΧΟΣ: “Ἐτοι πού τρέχει τ' ἄλο-
γό σου Δεσπότη μου θὰ εἴμαστε βα-
σίλεμα ἡλιοῦ μέσα στὰ Γιάννινα.

ΔΕΣΠΟΤΗΣ: Καλὰ λές Μίχο κά-
τ'ε νὰ θοσκήσουν καί τ' ἄλογα
καὶ νὰ καλονυχτώσῃ νὰ μποῦμε

στήν πόλη. Ὁ Μπακάλης μόλις φθάσαμε στήν Προσκύνησι (στήν εἴσοδο τῶν Γιαννίνων ἀπό βορρᾶ) θά πάρη τὰ 3 ἄλογα καί θά πάη νά μείνη στό Χάνι πού πᾶνε οἱ χωριανοί σας καί ἀφοῦ φάη καί περάσουν 4-5 ὥρες θά ξαναφύγη νύχτα ἀπ' τὸ Χάνι καί θά βρεθῆ στήν ἀφετηρία μᾶς στήν Προσκύνηση, τ' ἄκουσες Μίχο;

—Ναί Δεσπότη μου θά κάνω ὅπως εἶπες τοῦ λόγου σου.

Ἡμεῖς οἱ δυὸ Μίχο, λέει στό γαμπρό μου, θά πᾶμε πεζῆ στήν πόλη μέ κάθε προφύλαξη νά μὴ μᾶς δῆμάτι ἀνθρώπων ἀφοῦ ἀπὸ νωρὶς τὰ βράδια ἡ πόλη τῶν Γιαννίνων νεκρώνεται κι' ὅλοι κλείνονται στά σπίτια τους. Θά ρθéis μαζί μου ὅπου θά πάω κι' ἐγώ. Ἐν τάξει, εἶπα.

Πράγματι μπήκαμε στήν πόλη κατὰ τὸ σχέδιο τοῦ Δεσπότη καί προφυλακτικὰ περπατούσαμε πρὸς τὸ Γυαλὶ Καφενὲ μέσα στό σκοτάδι πού ἐδῶ κι' ἐκεῖ φώτιζε λίγο ἀπὸ τὰ λαδοφάναρα πού ἦταν τότε ἀραιὰ στημένα στό δρόμο κι' ὁ θεὸς νά τὸν κἀνὴ φωτισμό. Τὸ διαπεραστικὸ μάτι τοῦ Δεσπότη ἀντιλήφθηκε μακρὰ μιά ἀμυδρὴ κίνηση. —Κρύψου Μίχο, μοῦ εἶπε, ἐδῶ στό πεταλωτῆρι μέσα, κάποιος ἔρχεται.

Πράγματι τρυπώσαμε κι' οἱ δυὸ καί μουλώσαμε πίσω ἀπὸ κάτι σανίδες ὀρθιες μέσα στό πεταλωτῆρι. Ἐκεῖ πού καλιγώναν οἱ πεταλωτῆδες τὰ φορτιάρικα ζῶα. Ἦταν τουρ κικὴ περίπολος πού ἴσως κάτι νά πῆρε τὸ μάτι τοῦ περιπολάρχῃ ἀπὸ τὴν κίνησή μας γιατί στάθηκε γιὰ

λίγο πιὸ πέρα ἀπὸ τὸ πεταλωτῆρι καί κύτταζε γύρω του ἀλλὰ σὰν δὲν εἶδε κίνηση ξανά ἢ περίπολος προχώρησε καί χάθηκε πρὸς τὴν κατεύθυνση τοῦ Βορρᾶ.

— Πᾶμε, μοῦ λέει ὁ Δεσπότης, καί φυλαχτὰ - φυλαχτὰ πήραμε τὸ δρόμο πρὸς τὴν Ἁγία Κατερίνη καί σὲ λίγο θρισκόμαστε στὸν περίβολο τῆς ἐκκλησίας τοῦ Ἀρχιμανδρειοῦ ὅπου ὁ Δεσπότης χτύπησε ἐλαφρὰ καί συνθηματικὰ μιά πόρτα.

Σχεδὸν ἀμέσως μᾶς ἀνοιξαν καί μπήκαμε μέσα ὅπου μιά καλόγρηρα κρατώντας στό χέρι τὴ λάμπα πετρελαίου μᾶς ὀδήγησε στό νοντὰ πού ἦταν ὠραιότατα στολισμένος καί καθήσαμε στ' ἀναψαυτικὰ μπάσια του καί σὲ λίγο μᾶς προσέφεραν γλυκὸ τοῦ κουταλιοῦ μέ τὸ ταμπάκι (δίσκος) μιά πανέμορφη καλόγρηρα τὸ κρατοῦσε τὸ νταμπάκι καί μόλις ἔφυγε ἡ καλόγρηρα πρὸς τὰ μέσα στήν κουζίνα μέ κύταξε χαμογελαστὸς ὁ Δεσπότης πού προφανῶς πρόσεξε πού παρακολούθουσα τὴν καλόγρηρα μέ τὸ μάτι μου ὅπως ἔφευγε καί μοῦ λέει ὁ Δεσπότης χαμηλόφωνα:

— Δὲν ἤρθαμε ἐδῶ Μίχο γιὰ τὸ πού σκέπτεσαι πονηρέ, ἔχουμε δουλειές μέ φοῦντες ἐδῶ πιὸ κάτω στό Προξενεῖο πού ἔχω σύσκεψη μέ τὸ Κομιτᾶτο, τ' ἀκοῦς;

— Ναί Δεσπότη μου, εἶπα, δὲν εἶναι αὐτὸ πού στέφτηκες, γιὰ μένα! Ἄθελά μου τὴν κύτταξα τὴν κοπέλα, τοῦ εἶπα...

Ὁμολογῶ ὅτι μέσα μου εἶχα μιά πονηρὴ σκέψη ὅταν μπήκαμε στό σπίτι πού μέναν οἱ καλόγρηρες καί

είπα μέσα μου: «'Εἰ ποῦ μ' ἔφερε ὁ σκυλοκαλόγερος νὰ τοῦ βαστάξω φανάρι!», ἀνθρώποι εἴμαστε ἀνάγκες σωματικές καμιά φορὰ ξεπερνᾶν τὶς δυνάμεις μας γιὰ ἀντίσταση εἶπα μέσα μου κι' ὁ Θεὸς νὰ μὲ σχωρέση, ὅμως δὲν εἶχα δίκη ο, ὁ Δεσπότης ἦταν ἰσχυρὸς χαρακτήρας, ἐνῶ ἡμεῖς εἴμαστε πονηρά ὄντα.

Πράγματι σὲ λίγο μὲ χίλιες δυὸ προφυλάξεις κατεβήκαμε πρὸς τὸ Προξενεῖο ὅπου μέσα ἦταν κόσμος καὶ κόσμος ποῦ τὸν περίμεναν. Ὁ Φορέστης κι' ἄλλα πρόσωπα μεγάλα τοῦ Κομιτάτου. Ἐγὼ ἔμεινα καμιά ὥρα μέσα στὰ κάτω δωμάτια μ' ἓναν χωριανὸ μου ποῦ ἐργαζόν-

ταν στὸ προσωπικὸ τοῦ Προξενείου καὶ αὐτοὶ συνεδρίασαν στὸ πάνω πάτωμα καὶ τελειώνοντας φύγαμε μὲ τὸ Δεσπότη μὲ τὶς ἴδιες προφυλάξεις πρὸς τὴν ἔξοδο τῆς πόλεως ὅπου θὰ συναντούσαμε τὸν Μίχο Μπακάλη μὲ τ' ἄλογα γιὰ νὰ βρεθοῦμε πάλι νύχτα στὸ Μοναστήρι τῆς Παληουρῆς.

Στὸ δρόμο ποῦ φεύγαμε πρὸς τὴν Παληουρῆ μου λέει ὁ Σπυρίδων: — Ξέρετε βρὲ παιδιὰ ἂν μᾶς πιάνανε οἱ Τούρκοι τί μᾶς περίμενε; Ὁ πλάτανος στὸ Κουρμανιὸ καὶ τοὺς «τρὶς μὲ τὴ θηλιὰ στὸ λαιμό».

Αὐτὰ μοῦ διηγούνταν ὁ Μίχος ἔνα βράδυ στὸ χωριὸ μου.

ΓΕΩΡΓΙΟΣ ΣΤΑΜΑΤΗΣ

ΤΑ ΑΡΤΙΝΑ ΚΑΡΝΑΒΑΛΙΑ

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ σελίδα 269)
τὴν κίνηση καὶ παρουσίασε καὶ τὸ ἄρμα τοῦ «Οἱ λωποδύτες». Ἀκολουθεῖ τὸ ἄρμα τοῦ Ἀχιλλέα μὲ Πάτροκλο τὸ Ρουσμάνη καὶ Ἀχιλλέα τὸν Ἀποστόλη Τσέτη. Ἄλλο ἄρμα ἦταν οἱ τέσσερες ἐποχές μὲ τοὺς Θεοχ. Κατσαοῦνο, Κώστα Καλυβιώτη, Θανάση καὶ Γιάννη Ζησόπουλο, ἄλλο ἦταν καὶ ὁ Παν.

Νὰ καὶ οἱ δυὸ μασκαρεμένοι (ἐκτὸς προγράμματος). Εἶναι ὁ Κώστας ὁ Παπούλιας καὶ ὁ Κοσμᾶς ὁ Κατσαοῦνος. Σατυρίζουν τοὺς Ἐθραίους μὲ τὸ παρακάτω τραγουδιστὸ τετράστιχο:

Τρεῖς Μουσέ κι' ἀμάν, ἀμάν, ἀμάν
Τρεῖς Μουσέδες κι' ὁ Γιακὸς

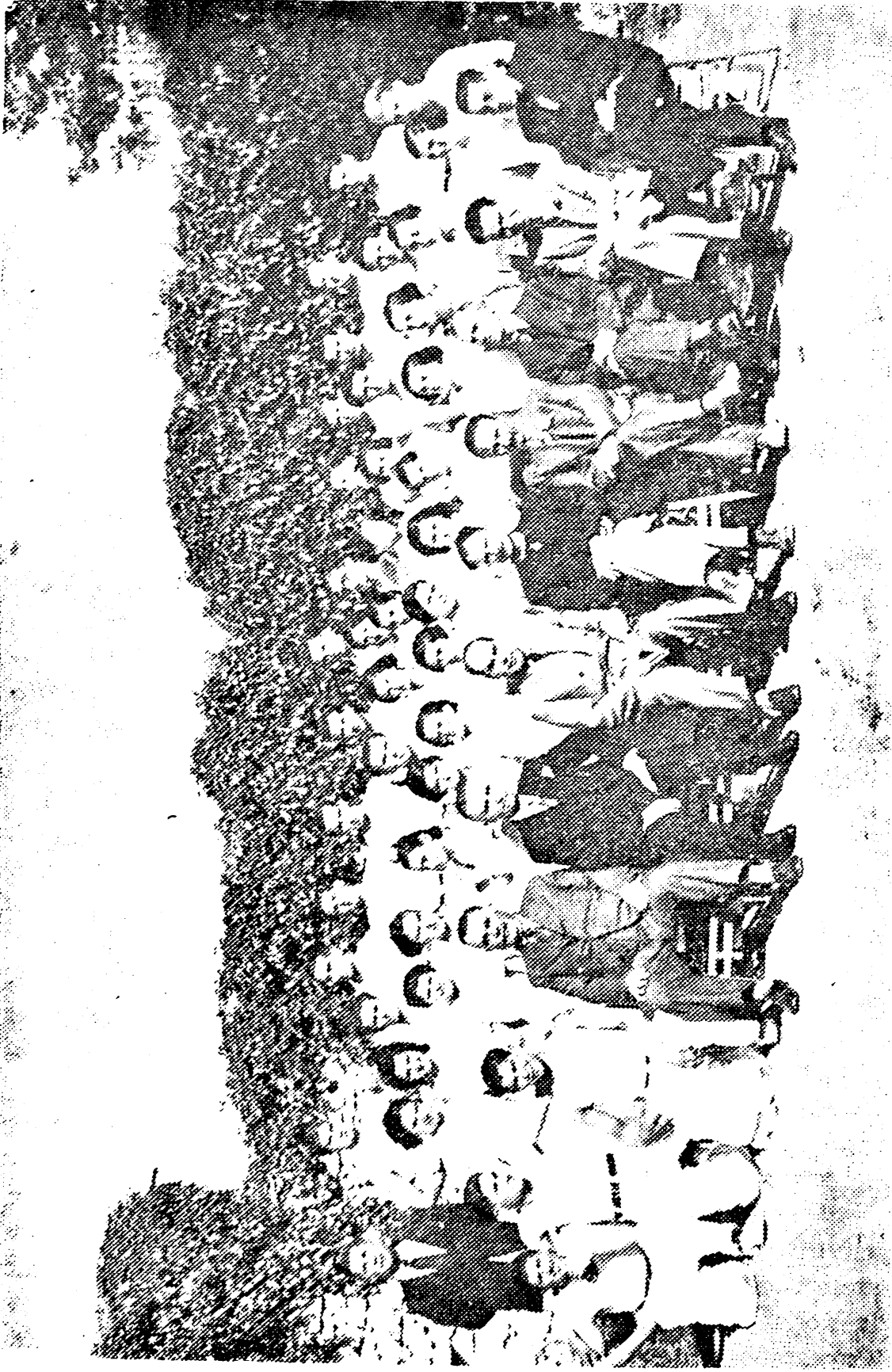
Τρεῖς Μουσέδες κι' ὁ Γιακὸς
ἦταν κι' ὁ Νταβῆ Χοφός.

Ἐπαντρέ κι' ἀμάν, ἀμάν, ἀμάν
Ἐπαντρέψαν τὴ Ρεφχὰ
Ἐπαντρέψαν τὴ Ρεφχὰ
καὶ τῆς δῶσαν τὸ Μοσλά.

Ἄλλοι οἱ ἄνθρωποι, ὅλος ὁ κόσμος, πλούσιοι καὶ φτωχοὶ τὴ ζοῦσαν τὴν Ἀποκριά. Τὴν περίμεναν πῶς καὶ πῶς νὰ γίνουνε γιατροῦδες. Νὰ τραγουδήσουν, νὰ μασκαρευτοῦν, νὰ ξεφαντώσουν, νὰ γελάσουν. Ὡς αὐτὴ τὴν ἐποχὴ δηλ. ὡς τὰ 1910 περίπου ἔχουν εἰπωθεῖ κι' ἔχουν γραφεῖ ὅλα τὰ ἀποκριάτικα Ἄρτινα δίστιχα καὶ τετράστιχα.

Δ. ΒΑΦΙΑΣ

Διδάσκοντες και διδασκόμενοι Α' και Β' τάξ. Παιδ. Ἀκαδημίας Ἰωαννίνων (1937). Καθιστοί: ἀπὸ ἀριστερά:
1) Ἀντῶν. Ράπτης, σχολίατρος, 2) Ἀλέκ. Σακελλίων, γαλλικῆς, 3) Εὐάγ. Παπανοῦτσος, Διευθυντής, Π. Α., 4)
Γεώργ. Κοκκίνης Ὑποδιευθυντής, 5) Ἀλκ. Κοντοπάνος, φιλόλογος, 6) Μαργαρ. Νικολάου, μουσικῆς, 7) ; 8)
Στρ. Παπακωνσταντίνου, φιλόλογος, 9) ὄρθιος ἀριστερά, Ἡλ. Καρόκης, γυμναστής.

(Ἀρχεῖο Λάμπρου Παπαγεωργίου)

ΣΤΙΣ ΠΑΡΑΜΟΝΕΣ ΚΑΙ ΤΗΝ ΕΚΡΗΞΗ ΤΟΥ Β' ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΥ ΠΟΛΕΜΟΥ

ΤΟΥ ΣΤΕΛ. Γ. ΠΑΝΤΑΖΙΔΗ

Τὸ σημείωμα γιὰ τὸ πορτραῖτο τῆς Ἑλένης Μπότσαρη μοῦ θύμισε τὴν παραμονή μου στὸ Μόναχο. Εἶχα πάει ἀπὸ τὴ Βαρσοβία τὸν Ἰούλιο τοῦ 1939 γιὰ νὰ φοιτήσω στὸ Πανεπιστήμιο στὰ εἰδικὰ μαθήματα Γερμανικῆς Γλώσσας γιὰ τοὺς ξένους ποὺ ὄλα τὰ Πανεπιστήμια τῆς Εὐρώπης διοργάνωναν ἀνάλογα κατὰ τοὺς καλοκαιρινοὺς μῆνες.

Γιὰ τὸ πορτραῖτο τῆς ξακουστῆς κόρης τοῦ Μάρκου Μπότσαρη, ἃς μοῦ ἐπιτραπεῖ νὰ πῶ ἐδῶ ὅτι θρискόνταν στὸ Κεντρικὸ Παλάτι τῶν Βίτελσμπαχ καὶ στὴν αἴθουσα «Οἱ ὠραῖες τῶν ὠραίων» ἀνάμεσα ἀπὸ πολλὰ πορτραῖτα γυναικῶν ποὺ ἔπαιξαν κάποιον ρόλο στὴ ζωὴ τοῦ Λουδοβίκου τοῦ Α' πατέρα τοῦ Ὁθωνα.

Τὰ μαθήματα τελείωσαν στὰ μέσα Αὐγούστου καὶ συνέπεσε τότε ὁ Χίτλερ νὰ γιορτάσῃ τὶς «Τρεῖς Μέρη τῆς Γερμανικῆς Τέχνης». Στὶς παραμονές τοῦ πολέμου ἔδωσε ἑξαιρετικὴ λαμπρότητα στὶς γιορτὲς αὐτὲς γιὰ νὰ ἐκπλήξῃ Γερμανοὺς καὶ ξένους ποὺ εἶχαν συρρεῦσει στὸ Μόναχο. Φιλαρμονικὲς καὶ Μπαλέτα ἀπ' ὄλες τὶς πόλεις τῆς Γερμανίας ἦρθαν στὴν πρωτεύουσα τῆς Βαυαρίας.

Τὴν πρώτη μέρα ἐδόθησαν πολλές συναυλίες σ' ὄλες τὶς πλατεῖες τοῦ Μονάχου. Θυμοῦμαι ὅτι πρῶτα ἄκουσα τὴ Χορωδία τῶν μικρῶν παιδιῶν τῆς Βιέννης ποὺ μὲ τὶς ἀγγελικὲς τους φωνὲς τραγούδησαν ὕμνους καὶ λαϊκὰ τραγούδια τῆς Αὐστρίας, τὸ θράδι ὅμως στὴν πλατεία τοῦ βασιλέα Λουδοβίκου (Καϊνιξπλατς) ἡ Φιλαρμονικὴ τοῦ Βερολίνου ἠνωμένη μὲ τὴ Φιλαρμονικὴ τοῦ Ἀμβούργου ἐρμήνευσαν τὴν 9η Συμφωνία τοῦ Μπετόβεν καὶ στὸ δεύτερο μέρος μιὰ Χορωδία ἀπὸ πεντακόσια περίπου μέλη ἔψαλε τὸν ὕμνον πρὸς τὴ χαρὰ τῆ «Θεϊκῆ σπύθα τῆ βγαλμένη ἀπὸ τὸν Παράδεισον τῶν Ἑλλυσίων...» ἀπ' τὴν ὠδὴ τοῦ Σίλλερ. Ἡ ἀτμόσφαιρα ἦταν ὑποβλητικὴ. Στὸν οὐρανὸ ψηλά ἐταξίδευε ἓνα ὀλόγιομο Αὐγουστιάτικο φεγγάρι ποὺ ξυπνοῦσε ἀπὸ τὸ ἀρχαιόπρεπο περιβάλλον παληὰ ὀράματα!

Στὴν εἴσοδο τῆς πλατείας αὐτῆς ὑπάρχουν τὰ Προπύλαια, ἀπομίμησις ἐκείνων τῆς Ἀκρόπολης. Στὶς ἐσωτερικὲς πλευρὲς τῶν τοίχων τοὺς εἶναι χαραγμένα μὲ χρυσὰ γράμματα τὰ ὀνόματα τῶν ἡρώων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπανάστασης καὶ στὴ στοὰ τοὺς θρискονται τοιχογρα-

φίες με τὰ κυριώτερα πολεμικά γεγονότα. Ἀριστερὰ τῶν Προπυλαίων ἔχει κτιστεῖ τὸ μεγάλο Κορινθιακοῦ ρυθμοῦ κτίριο τῆς Γλυπτοθήκης, ὃ-που ἔχει συγκεντρωθεῖ ἕνα σεβαστὸ μέρος τῆς Ἀρχαίας Ἑλλάδας. Ὑπάρχουν ἐκεῖ ἐκτὸς ἀπὸ τοὺς ἄλλους θησαυροὺς ποὺ συνεκέντρωσε ὁ Λουδοβίκος ὁ Α΄ κατὰ τὴν Ὀθω-νική περίοδο, τὰ γλυπτά τοῦ Ναοῦ τῆς Ἀφαιίας Ἀθηνᾶς τῆς Αἴγινας, ποὺ τοποθετοῦνται στὸ μεταίχμιο τῆς Ἀρχαϊκῆς καὶ τῆς Κλασσικῆς Ἐποχῆς, ἐπίσης ὁ Δισκοβόλος τοῦ Μύρωνος, δῶρο τοῦ Χίτλερ πρὸς τὴν Πόλι τοῦ Μονάχου, ποὺ μετέφε-ρε ἀπὸ τὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο τοῦ Βερολίνου. Ἀπὸ τὰ δεξιὰ βρί-σκεται τὸ ἐντελῶς ὁμοιο οἰκοδόμη-μα «ἡ Παλαιὰ Πινακοθήκη» με πί-νακες τῶν μεγάλων ζωγράφων τῆς Ἀναγέννησης: Ραφαῆλοι, οἱ Ντα-βίντσι, οἱ Μιχαήλ Ἀγγελοί, οἱ Φλαμανδοὶ Ζωγράφοι, οἱ Ντύρερ καὶ τόσοι ἄλλοι ἔχουν σωρευτεῖ σ' αὐτή.

Στὴ «Νέα», σὲ ἄλλο σημεῖο τοῦ Μονάχου, ὑπῆρχε πίνακας τοῦ Γκύ-ζη παριστάνοντας μιὰ σκηνὴ ἀπὸ τὴν Πολιορκία τοῦ Παρισιοῦ. Στὴν πλατεία αὐτὴ ὅταν ὁ Χίτλερ κατέ-λαβε τὴν ἐξουσία κατασκεύασε δύο μνημεῖα με ὀρόφους καὶ τὰ ἀφιέρω-σε στοὺς ἥρωες τοῦ Ἐθνικοσοσια-λισμοῦ γιὰ νὰ δαιωνίζουσαν τὴν ἀνά-μνηση τῶν φονευθέντων γιὰ τὴ σω-τηρία του! Τὸ 1925 ὅταν τὸ κόμμα ἔκρινε ὅτι ἀπέχτησε ἰσχύ ἔκαμε ἐ-πίδειξι στοὺς δρόμους τοῦ Μονά-χου με ἐπὶ κεφαλῆς τὸ Χίτλερ καὶ καθὼς περνοῦσαν ἀπὸ ἕνα στενὸ

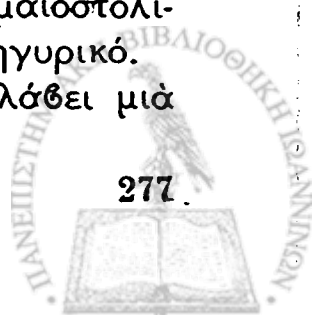
δρόμο κοντὰ στὴν πλατεία τοῦ Ὁ-δείου, τμῆμα τῆς Ράιχσβερ ἄνοιξε πῦρ ἐναντίον τους καὶ ἄρκετοὶ κα-λύπτοντας τὸ Χίτλερ με τὰ σώματά τους, σκοτώθηκαν. Αὐτὸς ἐσώθη, συνελήφθη καὶ κλείστηκε στὶς φυ-λακὲς τοῦ Σπαντάου ὅπου ἔγραψε τὸ MEIN KAMPF=«Ὁ Ἀγὼν μου». Στὸ σημεῖο τοῦ δρόμου ὅπου ἐσώθη ὁ Χίτλερ ἀνηγέρθη Κενοτάφιο ὅπου ἕνα καντήλι ἦταν ἀναμένο νύχτα καὶ μέρα ἐνῶ δύο φρουροὶ ἦσαν οἱ φύλακες τοῦ μαρμάρινου μνημείου.

Ἀπέναντι ἀκριβῶς ἕνας μικρὸς στρατώνας με πελώριους ἄντρες ἀ-πὸ τὴ Φαία Σωματοφυλακὴ τοῦ Χί-τλερ ἤλεγχε τοὺς διαβάτες ἀν ἀ-ποδίδουν τίς ὀφειλόμενες τιμὲς ὑ-ψώνοντας τὸ χέρι καὶ προφέροντας τὸ «Χάϊλ Χίτλερ»!!

Ἡ δευτέρη μέρα τῶν ἐορτῶν ἦταν ἀφιερωμένη στὰ ἐγκαίνια ἐνὸς ἀρ-χαιόπρεπου κτιρίου, σὲ σχέδια τοῦ Χίτλερ, με κίονες Αἰγυπτιακοῦ ρυ-θμοῦ καὶ προωριζόνταν γιὰ ἐκθέ-σεις Ζωγραφικῆς καὶ Γλυπτικῆς ἀ-πὸ ὅλη τὴ Γερμανία.

Ἡ τρίτη μέρα ἦταν ἡ σπουδαιότε-ρη καὶ γραφικώτερη: θὰ παρήλα-σαν με στολὲς διαφόρων ἐποχῶν τῆς Γερμανικῆς Ἱστορίας μέχρι τὸν 19ον αἰῶνα ἀναβιώνοντας με τὸν τρόπο αὐτὸ διάφορα κατορθώματα τῶν χρόνων τῶν διαφόρων αὐτοκρα-τόρων ποὺ ἐστερέωσαν καὶ ἐδόξα-σαν τὸ Κράτος. Οἱ τοῖχοι τῶν κτι-ρίων ἀπ' ὅπου θὰ περνοῦσε ἡ πομ-πὴ ἐκαλύφθησαν με πολύτιμα ὑφά-σματα καὶ ὁ γενικὸς σημαιοστολι-σμός ἔδινε ἕνα τόνο πανηγυρικό.

Ἀπὸ ἐνωρὶς εἶχα καταλάβει μιὰ

ἐπίκαιρη θέση ἀπ' ὅπου θὰ ἔβλεπα
μὲ ἄνεσι τὴν πομπή. Σὲ μιὰ ἀπό-
στασι 50—60 μέτρων εἶχε στηθεῖ μιὰ
μικρὴ ἐξέδρα ὅπου ἐκάθησε ὁ Χί-
τλερ ἔχοντας στὸ δεξιὰ του ὄρθιο
τὸν Φὸν Ἔςς καὶ ἀριστερὰ τὸν ἐκ-
πρόσωπο τοῦ Μουσολίνι ὑπουργὸ
τῆς Παιδείας καὶ ἤρχοντο κατόπι
οἱ Γκαϊμπελς, Γκαϊρινγκ καὶ οἱ λοι-
ποὶ τῆς ὑψηλῆς ἱεραρχίας τοῦ Κόμ-
ματος. Ἡ παρέλασι σὲ τετράγω-
νους σχηματισμοὺς διήρκεσε ἐπὶ ὧ-
ρες ἀναπαριστάνοντας τὶς παληῆς
ἐποχῆς τῆς Γερμανίας μὲ τὶς ἰδιαί-
τερες στολές κι' ἐγὼ ἔχοντας ἀπέ-
ναντί μου ἐκεῖνον ποὺ σὲ λίγες μέ-
ρες θὰ ἐξαπέλυε τὸν αἱματηρότερο
πόλεμο δὲν ἔπαυα νὰ τὸν παρατη-
ρῶ προσπαθώντας, χωρὶς ἐπιτυχία,
νὰ διακρίνω κάτι ἀπὸ τοὺς σκοτει-
νοὺς τοῦ σκοποῦς!..

Ἡ παρέλασις ἔκλεισε μὲ μιὰ με-
γάλη εἰκόνα τῆς Πανόπλου Ἀθη-
νᾶς. Μετὰ λίγες μέρες ἔφυγα γιὰ
τὸ Βερολίνο ὅπου ἐσκόπευα νὰ μεί-
νω μερικὲς ἐβδομάδες ὡς τὸ ἀνοι-
γμα τοῦ Πανεπιστημίου στὴ Βαρ-
σοβία. Ἐκεῖ ὅμως θρῆκα μιὰ τε-
λειῶς διαφορετικὴ ἀτμόσφαιρα ἀπὸ
ἐκείνη ποὺ ὑπῆρχε ὅταν εἶχα πε-
ράσει γιὰ τὸ Μόναχο. Τὸ ὕφος τῶν
Βερολινέζων ἦταν παγερό. Ὁ ἐλεγ-
χόμενος τύπος μὲ πηχιαίους τίτλους
ἐπετίθετο κατὰ τῆς Πολωνίας καὶ
ἀπὸ τὰ στόματα ὄλων ἐφιθυρίζετο
ἢ λέξις Γκρίκ=πόλεμος. Ἡ συσκό-
τισι εἶχε ἐπιβληθῆ καὶ τὸ δωμάτιο
τοῦ Ξενοδοχείου τῆς Ἀλεξάντρικ -
Πλάτς ὅπου εἶχα ἐγκατασταθῆ ἔ-
πλεε στὸ ἡμίφως. Δὲν ὑπῆρχε πλέ-
ον ἀμφιβολία ὅτι ὁ πόλεμος ἦταν

ζήτημα ἡμερῶν. Μ' αὐτὲς τὶς σκέ-
ψεις ἀνεχώρησα γιὰ τὴν Πολωνία
μὲ τὴν πρόθεσι νὰ ἐπιστρέψω στὴν
Ἑλλάδα. Ἀλλὰ χρονοτρίβησα δύο
- τρεῖς μέρες θαυκαλιζόμενος ἀπ'
τὴν ἐλπίδα μήπως, ὅπως τὸ 1938, γι-
νόταν κάποιος συμβιβασμὸς καὶ ἀ-
πεφεύγετο τὸ ἀνήκουστο δράμα. Ἐν-
τῶ μεταξύ διετάχθη ἡ Γενικὴ Ἐπι-
στράτευσι τῶν Πολωνῶν καὶ τὰ
τραῖνα ἐκινουῦντο μόνον γιὰ στρατιω-
τικοὺς σκοποὺς κι' ἔτσι ἔμεινα στὴ
Βαρσοβία μὲ ὄλες τὶς συνέπειες τῶν
πολεμικῶν γεγονότων ποὺ ἄρχισαν
τὴν Παρασκευὴ τῆς 1ης Σεπτεμβρί-
ου καθὼς καὶ τῆς πολιορκίας τῆς
Βαρσοβίας.

Σὰν ξένος σὲ μιὰ τέτοια τραγικὴ
κατάστασι ἔπρεπε νὰ θρῶ ἕναν
τρόπο προστασίας καὶ τὸ καλλίτε-
ρο ἦταν τὸ ἐλληνικὸ ἔδαφος τῆς
Πρεσβείας μας ὅπου μὲ μερικοὺς
ἄλλους συμπατριῶτες καὶ τοὺς δι-
πλωματικοὺς ὑπαλλήλους, ὑπέστην
τὴ φοβερὴ πολιορκία τῆς Βαρσοβί-
ας μὲ τοὺς ἀκαταπαύστους βομβαρ-
δισμοὺς ἀπ' τὸ ἔδαφος καὶ τὸν ἀέ-
ρα. Ὁ Πρέσβυς ἀκολούθησε τὴν
Πολωνικὴ Κυβέρνησι πρὸς Ἀνατο-
λὰς χωρὶς νὰ γνωρίζουν τοὺς μυ-
στικούς ὄρους τοῦ Συμφώνου Ρίμ-
πεντροπ - Μολότωφ περὶ διανομῆς
τῆς Πολωνίας.

Ὁ Γολγοθᾶς τοῦ μαρτυρικοῦ αὐ-
τοῦ Λαοῦ τοῦ τόσο εὐγενικοῦ καὶ
φιλόξενου ἐπαναλαμβάνετο ὅπως
στὸ παρελθόν ἐπὶ Αἰκατερίνης, Φρει-
δερίκου καὶ Μαρίας Θηρεσίας ποὺ
μετὰ τοὺς τρεῖς διαμοιρασμοὺς ἐξα-
φάνισαν τὴν Πολωνία ὡς Κράτος
ποὺ ἀνεστήθη μετὰ τὸν πόλεμο τοῦ

1914 διά τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλιῶν. Καί τώρα ἔμελλε νά ὑποστῆ τὰ ἐπονείδιστα γεγονότα παλαιῶν ἐποχῶν!

Στήν Πρεσβεία ἀπό τὸ ραδιόφωνο ἀκούσαμε ὅτι μεταξὺ τῶν πολιορκητῶν καὶ τῶν ὑπερασπιστῶν τῆς Βαρσοβίας συνεφωνήθη ἀνακωχὴ ἕξι ὥρῶν μὲ τὸ σκοπὸ νά γίνῃ ἡ ἔξοδος τῶν ξένων ὑπηκόων ποὺ θρυσκόταν στήν πόλι καὶ ποὺ ἔπρεπε νά μεταβοῦν στὶς Γερμανικὲς Γραμμὲς καὶ ἀπὸ κεῖ θὰ μεταφερόνταν μὲ ἀσφάλεια στὸ Βερολίνο καὶ ὁ καθένας βοηθούμενος ἀπὸ τὴν Πρεσβεία του θὰ ἐπέστρεφε στὴν πατρίδα του.

Πράγματι τὴν ἐπομένη 23 Σεπτεμβρίου οἱ Πολωνικὲς Ἀρχὲς διέθεσαν αὐτοκίνητα γιὰ τὴ μεταφορά μας καὶ οἱ Γερμανοὶ μᾶς ὠδήγησαν στὴν Καίνιξβέργη, πρωτεύουσα τῆς Ἀνατολικῆς Πρωσίας καὶ μετὰ παραμονὴ δέκα πέντε ἡμερῶν στὴν πατρίδα τοῦ Κάντ γιὰ νά ἀναλάβουμε δυνάμεις, ἐφθάσαμε διὰ θαλάσσης στὸ Στετίνο καὶ Βερολίνο. Νομίζοντας ὅτι ὁ πόλεμος θὰ ἐτελείωνε σύντομα καὶ θὰ ὑπεγράφετο μιὰ Συνθήκη Εἰρήνης μεταξὺ τῶν ἐμπολέμων, ἔμεινα στὴ Γερμανικὴ πρωτεύουσα δυὸ μῆνες μὲ τὸ σκοπὸ νά ἐπιστρέψω στὴ Βαρσοβία ποὺ παρεδόθη μετὰ τρεῖς μέρες ἀπὸ τὴν ἔξοδο τῶν ξένων δηλ. στὶς 26 Σεπτεμβρίου, μὴ μπορώντας ν' ἀνθέξῃ πλέον στοὺς ἀπηνεῖς βομβαρδισμοὺς ἀπὸ πυροβολικὸ μεγάλου διαμετρήματος ποὺ κατέστρεψαν ὡς τὰ θεμέλια ὀλόκληρα τετράγωνα τῆς Βαρσοβίας μὲ μεγάλες πο-

λυκατοικίες, θέατρα καὶ πολυτελῆ καὶ τερπνὰ Κέντρα, ὅπως εἶδα φωτογραφίες στὴν Ἑλληνικὴ Πρεσβεία τοῦ Βερολίνου.

Τὰ γεγονότα ὁμῶς ἀπέδειξαν ὅτι ὁ πόλεμος κατὰ τῆς Πολωνίας ἦταν ἡ ἀρχὴ τῆς τραγωδίας ποὺ ἔμελλε νά ἐξελιχθῇ στὸν Β' Παγκόσμιον Πόλεμο μὲ τὶς τραγικὲς συνέπειές του. "Ἐτσι ἐπέστρεψα στὴν Ἑλλάδα φέρνοντας μαζί μου τὶς πονεμένες ἐμπειρίες τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου ποὺ οἱ ἐπιπτώσεις του θὰ μὲ κυνηγοῦν σὲ ὅλη μου τὴ ζωὴ.

***

Ἀπὸ τότε πέρασαν τόσες δεκαετίες καὶ ἐν τούτοις ὁ νοῦς μου περιστρέφεται στὰ γεγονότα τοῦ Μονάρχου καὶ ἰδίως στὴν παρέλασι τῆς τρίτης μέρας τῶν ἑορτῶν τῆς Γερμανικῆς Τέχνης καὶ πολλὲς μεταφυσικὲς σκέψεις ἐτυράνησαν τὸ νοῦ μου : ἂν θρυσκόταν ἕνας Συνταγματάρχης Κόμης Φὸν Σταούφεμπεργκ μὲ τὸν κλασικὸ του χαρτοφύλακα καὶ τὸ μυστικὸ περιεχόμενον καὶ εἶχε τὴ δυνατότητα νά τὸν τοποθετήσῃ κάτω ἀπὸ τὴν ἐξέδρα ὅπου θρυσκόταν ὁ Χίτλερ μὲ τοὺς ἐπιτελεῖς του μὲ ἀποτέλεσμα νά πετάξῃ πρὸς τοὺς οὐρανοὺς, ὁ Δεύτερος Παγκόσμιος Πόλεμος θὰ εἶχε προληφθῇ καὶ ὁ κόσμος θὰ ἀπήλαυε μιὰ μακροχρόνια εἰρήνη, θρίσκοντας τρόπους ἐπίλυσης τῶν διαφορῶν του.

Κανένας στὴ Γερμανία, ἐκτὸς τοῦ Χίτλερ, δὲν θὰ εἶχε τὸ σατανικὸ κύρος νά παρασύρῃ τὸ Γερμανικὸ Κόσμο στὴν τόσο αἱματηρὴ περιπέ-

«Εμποροι τῶν Ἰωαννίνων με φραγκικά. Καθίστοι. ἀπο ὑπερῶν. Κούλας, με ἐγχώριο ντου-
λαμά (ιτουλ'μά), Νικόλ. Ταμβακόπουλος. Ὁ ρθιοι: ἀπό ἀριστερά: Τράκης Τζαρμακλῆς, Δεφέ-
κος. Ὅταν πρωτοφορεθῆκαν τὰ «φραγκικά» στὰ Γιάννινα (ἡ φωτογραφία εἶναι γύρω στὰ ἑκατὸ χρο-
νιά) οἱ Τούρκοι χλευάζοντες τοὺς Χριστιανούς τοὺς ἔλεγαν: — Στενά φορέσατε; Στενά θὰ περάσατε!
(Ἀρχεῖο Κου καὶ Κας Κων. Μπαμπούλου)

Ἄνεβαίνοντας τὸ Κούγκι

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ σελ. 258)

Ξο τῆς μεγάλης εἰσόδου τοῦ κάστρου, πού ἡ δαιμονισμένη ἔκρηξη τοῦ 1803 δὲν τὸ κομμάτιασε. Γυροφέρνουν τώρα χειροπιαστές οἱ ἠρωικές μορφές, ζωντανές πάνω στὸ φῶς, μακριὰ ἀπὸ τὸν Ἀχέροντα τοῦ σκοταδιοῦ. Ματόβρεχτη ἡ κορυφή τοῦ ἱστορικοῦ Κουγκιοῦ — ὀρόσημο τῶν νέων γενεῶν — προβάλλει πάντα χιλιοκομματιασμένο τὸ σῶμα τοῦ Ἐθνομάρτυρα παπαῦ.

Τ' ἀντικρινὰ θουνὰ ἀρπάζουν τὸ νόημα τῆς ὑπέρτατης θυσίας καὶ τὸ καντήλι τῆς ψυχῆς σκορπᾶ εὐγνωμοσύνη στὰ Σουλιώτικα ἔπη..

Ἀπὸ τὸ μέρος τοῦ γκρεμοῦ διαβα δὲν εὐρίσκεις ἴκονο θέμελα περιγυρα ἀπ' αὐτόν. Ἀναπνέω βαθιὰ γιγάντων ἀέρα.

Στὸ βάθος ἡ Κιάφα καὶ γύρω βου-

νὰ πανύψηλα καλωσορίζουν μὲ τὸ λίθινο κλοιὸ καὶ τὰ στουρναρένια στήθια, κάθε ἀραιὸ ἐπισκέπτη τῆς ἐρημοσύνης καὶ τῆς ξεχασμένης ἀγίας γῆς, γιατί κανεὶς δὲν ἀξιώθηκε ὡς τόσο, νὰ χαράξει ἓνα δρόμο τῆς προκοπῆς, νὰ πᾶμε καὶ νὰ φρονηματίζουμε τὰ Ἑλληνόπουλα.

Στὰ ριζὰ τοῦ Κουγκιοῦ ἡ Σαμονίβα, συνυφάδα λὲς τῆς Κιάφας, σείουν τὰ μαντήλια τους. Εἶναι αὐτὰ περήφανα σύννεφα, σερνάμενα στὶς κορυφές, σὰν πουπουλένιοι οὐράνιοι ἐπισκέπτες... Ὅλος ὁ λίθινος κόσμος σκοῦρος ὡς πέρα, ὡς τὸ Ζάλογγο, κεῖ πού ἀφήκαν ἀδούλωτες ψυχές, τὴ στερνὴ τους πινόη, τραγουδώντας τὸ «Ἐχε γειὰ καμμένε κόσμε», στὸ πανηγύρι τοῦ χαμοῦ καὶ τῆς ζωῆς.

Παῦλος Βρέλλης

ΣΗΜ. ΣΥΝΤ.: Βλέπε ἐτυμολογία τῆς λ. Κούγκι: στὸ Δελφικὸ ἀρ.θ. τεύχος 74—75.

τεια. Οἱ Στρατηγοὶ ἦταν ἀντίθετοι, εἶχαν τὴ θεβαιότητα λόγω τοῦ περιορισμένου Γερμανικοῦ δυναμικοῦ ὅτι ὁ πόλεμος θὰ ἐχάνετο καὶ μετὰ τὴν ἔξοδο καὶ τῆς Ἀμερικῆς μὲ τὸν ἄσωτο πλοῦτο, ἀργὰ ἢ γρήγορα ἡ κύκλωσις τῆς Γερμανίας θὰ ἦταν ἀσφυκτική. Ἔτσι τὸ Ναπολεόντιο ὄραμα τοῦ Χίτλερ περὶ ἐνώσεως τῆς Εὐρώπης ὑπὸ Γερμανικὴ Κυριαρχία ἦταν μιά χίμαιρα.

Ἡ ἐπιτυχία του στὸ ζήτημα τῆς Ρηνανίας πού τοῦ ἀπεδόθησαν μαγνητικές καὶ προφητικές ιδιότητες ἔσπασε κάπως τὴ δυσπιστία. Στὴ σύσκεψι γιὰ τὴν κατάληψι τῆς πα-

ρὰ τὶς ἀντιρρήσεις τῶν Στρατιωτικῶν ὅτι ἡ Γερμανία δὲν ἦταν ἱκανὴ ν' ἀνταπεξέλθῃ κατὰ τῶν Ἀγγλογάλων, ὁ Χίτλερ μὲ αὐτοπεποίθησι ὑπεστήριξε ὅτι κανένας δὲ θὰ ἀντιδράσῃ σ' αὐτὴν τὴν ἐπιχείρησι καὶ ἂν συνέβαινε τὸ ἐναντίον αὐτὸς θ' αὐτοκτονοῦσε!

Ἡ Ρηνανία πού ἦταν ἐλεύθερη Ζώνη καὶ ἀποστρατικοποιημένη μὲ τὶς βαρεῖες τῆς βιομηχανίας καὶ μαζὺ μὲ τὸ Φούρ, τοῦ ἔδωσαν τὴ δυνατότητα τῶν μεγάλων ἐξοπλισμῶν γιὰ ν' ἀρχίσῃ τὸ ξέσχιμα τῶν σελίδων τῆς Συνθήκης τῶν Βερσαλιῶν καὶ τὴν κατάκτησι τοῦ Κόσμου!!!...

ΘΥΜΙΟ ΓΑΚΗΣ

Ὁ λήσταρχος ποῦ ζήτησε λύτρωση στοῦ ἐθνικοῦ καθῆκον

ΤΟΥ ΔΗΜ. ΚΑΡΑΤΖΕΝΗ

(Συνέχεια ἀπ' τὸ προηγούμενο)

Ὅταν ἐγνώσθη ἡ ἀπαγωγή τῶν δύο γυναικῶν ἐκινήτοποιήθησαν τουρκικὰ ἀποσπάσματα πρὸς καταδίωξιν τῆς συμμορίας. Ὁ Θύμιος Γάκης ὅμως ὠδήγησε τὰς αἰχμαλώτους μακρὰν τοῦ Μετσόβου, εἰς τὴν περιοχὴν τοῦ Περτουλίου Τρικάλων ὅπου εἶχε γνωστοὺς ἀλλὰ δὲν ἦτο μακριὰ καὶ τὸ χωριὸν τοῦ ἡ Μεσούντα. Ὅταν τὴν ἴδια ἡμέρα τῆς ἀπαγωγῆς ἡ συμμορία ἀπεμακρύνθη τοῦ Μετσόβου μὲ ποιμένα τινα τῆς περιοχῆς, ὁ Θύμιος Γάκης ἔστειλε γράμμα στὸν Νικ. Ἀθέρωφ ζητῶν λύτρα διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δύο γυναικῶν καὶ διὰ μὲν τὴν Δούκω «τὸ θάρος τῆς Δούκως εἰς χρυσὸν καὶ τῆς Λενούσιως Γεωργίου Καραγιάννη εἰς ἀσήμι».

Αἱ οἰκογένειαι τῶν δύο ἀπαχθεισῶν ἀμέσως ἐκινήτοποιήθησαν διὰ τὴν συγκέντρωσιν λύτρων. Στὴν Θεσσαλίαν ὁ Ἀθέρωφ εἶχε μεγάλα τσιφλίκια καὶ στὰ Γιάννινα πολλές γνωριμίαι. Δὲν εἶχε τὰ ποσὰ τῶν λύτρων πρόχειρα καὶ ἔστειλε τὸν Σέργιον Βράκαν, ἄνθρωπον τῆς ἐμπιστοσύνης του ποῦ τὸν εἶχε πολλὰ χρόνια ἐπιστάτην στὰ κτήματα, εἰς τὰ Γιάννινα, Καρδίτσα καὶ Τρίκα-

λα, γιὰ νὰ συγκεντρώσῃ τὸ ποσὸν τῆς ἐξαγορᾶς. Ὁ Νικ. Ἀθέρωφ ἔχαιρε μεγάλης ἐκτιμῆσεως καὶ ἐμπιστοσύνης εἰς τὴν Ἠπειρον ὅσον καὶ στὴν Θεσσαλίαν καὶ δὲν ἐδυσκολεύθη νὰ συγκεντρώσῃ τὸ ποσόν. Καὶ ὅταν τοῦτο συνεκεντρώθη, τὴν 17ην ἡμέραν ἀπὸ τῆς ἀπαγωγῆς, οἱ Νικόλαος Μήτσιαις καὶ Κυριαῖκος Τέτσιαις ἄνθρωποι καὶ αὐτοὶ τοῦ Ἀθέρωφ, ἐφόρτωσαν εἰς ἕνα μουλᾶρι τὰ λύτρα καὶ ἐκίνησαν διὰ τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν δύο γυναικῶν. Ἐν τῷ μεταξὺ εἰδοποιήθη ἡ συμμορία καὶ ἐπλησίασε πρὸς τὴν περιοχὴν τοῦ Μετσόβου, ὅπου οἱ μεταφέροντες τὴν ἐξαγορὰν τὴν συνήντησαν εἰς τὴν θέσιν «Βάλια Κάλτα» καὶ παρέδωσαν διὰ μὲν τὴν Δούκω χρυσᾶς Ὀθωμανικᾶς λίρας 6500 κατ' ἄλλους 7000, διὰ δὲ τὴν Ἑλένην Καραγιάννην 400.

Κατὰ τὸν Βασ. Σκαφιδᾶν ὁ Νικ. Μήτσιαις εἶναι ἐκεῖνος ποῦ ἐμέτρησε μίαν πρὸς μίαν τις λίρας εἰς τὸν Θύμιον Γάκην, ὅστις, ἀφοῦ τις ἐζύγισεν εἰς εἰδικὴν ζυγαριὰν καὶ εὔρεν ἀπὸ τὸ ὅλον ποσὸν περὶ τὰς 30 λιποβαρεῖς τὰς ἐπέστρεψε, ὑποχρώνοντας τὸν Ἀθέρωφ νὰ τὰς ἀντικαταστήσῃ ὅπως καὶ ἐγένε. Ἡ πλη-

ροφορία αὐτὴ τοῦ Σκαφιδᾶ δὲν νομίζω νὰ ἀληθεύη, γιατί ὅταν ἡ συμμορία ἔβαλε στὸ χέρι ἕνα τόσο μὲγάλο ποσὸν θὰ ἐφρόντιζε νὰ ἀπομακρυνθῆ τὸ ταχύτερον ἀπὸ τὴν περιοχὴν τοῦ Μετσόβου ὅπου δὲν ἔλειπον τὰ τουρκικὰ ἀποσπάσματα. Ἐλλοίως τε ἡ διαφορὰ τῶν 30 λιποβαρῶν λιρῶν πρὸς τὰς ἀκεραίας ἦτο ἀσήμαντος ὥστε νὰ μὴ δικαιολογεῖ καθυστέρησιν. Ἐτσι ἀπελευθερώθησαν αἱ δύο γυναῖκες Δούκω Ἀθέρωφ (Βασίλισσα καὶ Ἀρχόντισσα) καὶ ἡ Ἑλένη Γεωργ. Καραγιάννη καὶ ἐπέστρεψαν στοὺς ἰδιόκους των.

Ἡ περιπέτεια τῆς Εὐδοκίας Νικ. Ἀθέρωφ συνεκλόνησε τὴν Ἡπειρον καὶ Θεσσαλίαν καὶ ἡ λαϊκὴ Μούσα μὲ τὸ κάτωθι τραγούδι ἀπεθανάτισε τὴν περιπέτειάν της:

Δὲν εἶναι κρίμα καὶ ἄδικο δὲν εἶναι
 κι' ἄμαρτία
 νᾶναι ἡ Βασίλω σ' ἐρημιὰ σὲ κλέφτικα
 λημέρια;
 νὰ στρώνη μπάτσες¹ στρώματα
 καὶ ὀξυὲς προσκεφαλάρια;
 Τάκο Βαγγέλης τὴν ρωτᾶ καὶ τὴ
 συχνοξετάζει
 καὶ ὁ Θύμιο Γάκης στὸ πλευρὸ
 σιγὰ τὴν κουβεντιάζει:
 —Σήκω Βασίλω μ' κι' ἔφεξε κι'
 πάει ἡ πούλια γιόμα
 σήκω νὰ πάρης τὸν καφέ νὰ γκέψης²
 παξιμάδι
 νὰ σοῦ περάσῃ ὁ καῦμὸς νὰ φύγῃ
 ἡ στεναχώρια

1. Μπάτσες = Τὰ θελονοειδῆ φύλλα ἀπὸ τὰ ἔλατα.

2. Νὰ γκέψης = νὰ βουτήξῃς.

κι' ἡ ξαγορά μας ἔρχεται σὲ μούλα φορτωμένη.

Ἐνα ἄλλο δημοτικὸ τραγούδι διέσωσε ὁ ἴδιος Μετσοβίτης ζωγράφος Στέργιος Τσίμπας:

Τρεῖς περδικούλες κάθονταν, ψηλά
 στὴν Τσοῦκα Ρόσια
 ἢ μιὰ τηράει τὰ Γιάννινα καὶ ἄλλη
 τὸ Ζαγόρι
 κι' τρίτη ἢ μικρότερη στ' Ἀμίντσιου
 τὸ λέει:
 —Στὸν Ἀηγιώργη Δούκω μου στὴ
 Γκούρα νὰ μὴ βγῆτε
 ἀκαρτερεῖ ἢ κλεφτουργιὰ Δούκω
 κυρὰ Δούκω μου,
 Τακοβαγγέλης καρτερεῖ μαζί καὶ
 Θυμιογάκης.
 Τὴν προδοσιὰ τὴν ἔκαμε Δούκω
 κυρὰ Δούκω μου
 ὁ Γεῶργο Ντάλλας σ' ἔδωκε αὐτὸς
 σὲ πρόδωσε.
 Ἦταν μιὰ μέρα πίσσημη, μιὰ γιορτὴ
 τὴ μεγάλη
 ὅλος ὁ κόσμος στὸ χορὸ ὅλοι μικροὶ
 μεγάλοι.
 Κι' ἡ Δούκω τότες ἔβγαине μαζί
 μὲ τὴ Λενούσιω
 κατὰ τὴ Γκούρα τράβηξαν πέρα
 κατὰ τὶς μπάλτες
 κι' οἱ κλέφτες τὴν ἀγνάντευαν
 ψηλὰ ἀπὸ τὰ Ἀλούνια.
 Στάχτη ἀπάνω ἔρριξαν ἀντάρια
 καὶ ντουμάνια
 τὴ Δούκω τότε ἄρπαξαν μαζί μὲ
 τὴ Λενούσιω.

Ἰδιαιτέρα μέτρα διὰ τὴν προφύλαξιν τῶν δύο γυναικῶν ἔλαβεν ὁ Θύμιο Γάκης κατὰ τὴν παραμονὴν εἰς τὰ λημέρια τῆς συμμορίας. Ὅπως διηγεῖτο ὁ Ζαρνίκος, κά-

ποια νύκτα ένας από τους φύλακες τῶν αἰχμαλώτων ἀπεπειράθη νὰ κακοποιήσῃ τὴν Δούκω. Λέγεται ὅτι ἦτο ὁ Φλέγκας. Τοῦτο μαθὼν ὁ Θύμιος Γάκης ἐξεμάνη τόσο ὥστε παρ' ὀλίγον νὰ λυντσάρῃ τὸν Φλέγκαν καὶ ἔκτοτε ἀνέθεσε μονίμως τὴν φύλαξιν τῶν δύο γυναικῶν εἰς αὐτόν, τὸν Γρηγ. Ζαρονίκον. Μετὰ τὴν καταβολὴν τῶν λύτρων, εἰς τὸν ἴδιον ἀνέθεσε τὴν συνοδείαν τῶν δύο γυναικῶν μέχρι τῆς πόλεως Τρικάλων ὅπου τὰς παρέλαβον ἄνθρωποι τοῦ Ἀθέρωφ. Ἡ Δούκω, ὅπως ἀφηγήθη ὁ Ζαρονίκος, τὸν εὐχαρίστησε διὰ τὴν ἀψογὴν συμπεριφορὰν του, ἀπέναντι τῆς, καὶ τοῦ ὑπεσχέθη ὅτι κάποτε θὰ εὔρη τὸν τρόπον νὰ τὸ ἀνταμείψῃ.

Ὁ Θύμιος Γάκης διέπραξε μὲ τὴν συμμορίαν καὶ πολλὰς ἄλλας ληστείας εἰς τὸ Ἑλληνικὸν ἔδαφος ὁπότε ἡ Ἑλληνικὴ Κυβέρνησις δι' ὄλας αὐτὰς τὸν ἐπεκήρυξε καὶ ἔλαβε μέτρα ἐντατικὰ διὰ τὴν καταδίωξιν του.

Τὸ Διάταγμα τῆς ἐπικηρύξεως ἔχει ὡς ἀκολούθως.

ΤΜΗΜΑ ΔΕΥΤΕΡΟΝ ΝΟΜΟ-
ΤΕΛΕΣΤΙΚΟΝ

Περὶ ἐπικηρύξεως ληστοῦ Εὐθυμίου Γάκη

Γ Ε Ω Ρ Γ Ι Ο Σ Α'

Βασιλεὺς τῶν Ἑλλήνων

Λαβόντες ὑπ' ὄψιν τὴν ἀπὸ 18 Ἰουλίου ἐ.ξ. ἔκθεσιν τοῦ Νομάρχου, Εἰσαγγελέως καὶ Μοιράρχου Τρικάλων, ἀποφαινομένων ὑπὲρ τῆς ἐπικηρύξεως ληστοῦ, τοῦ ἐκ τοῦ χωρίου Μουσούντας τοῦ Δήμου Τε-

τραφυλλίας τοῦ Νομοῦ Ἄρτης Εὐθυμίου Γάκη, καθ' οὗ κατηγορομένου ἐκ συστάσεως μετ' ἄλλων ἐπιληστείας διαπραχθείσας κατὰ τὰ ἔτη 1886, 1887 καὶ 1891 ἐξεδόθη, ἔνταλμα τοῦ ἀνακίτου· καὶ Δυνάμει τοῦ ἀρθροῦ 1 καὶ 12 τοῦ ἀπὸ 27 Φεβρουαρίου 1871 ΤΟΔ νόμου περὶ καταδίωξεως τῆς ληστείας τεθέντος προσωρινῶς εἰς ἐνέργειαν διὰ τοῦ ἀπὸ 31 Μαΐου ἐ.ξ. διατάγματος Ἡμῶν.

Ἐπὶ τῇ προτάσει τοῦ Ἡμετέρου ἐπὶ τῶν Ἑσωτερικῶν Ὑπουργοῦ Ἐπικηρύσσομεν ληστὴν τὸν εἰρημένον Εὐθύμιον Γάκην.

Προσδιορίζομεν χρηματικὴν ἀμοιβὴν ἐπὶ μὲν τῇ ἀποτελεσματικῇ καταδείξει τοῦ μέρους τῆς ὑποκρῦψεως αὐτοῦ δραχμὰς ἑξακοσίας ἐπὶ δὲ συλλήψει ἢ τῷ φόνῳ αὐτοῦ δραχμὰς χιλίας (1000). Ἐπιτρέπομεν τὴν πληρωμὴν ἀμφοτέρων τῶν ἀμοιβῶν ἐὰν τὸ αὐτὸ πρόσωπον ἢ τὰ αὐτὰ πρόσωπα ἐνήργησαν πρὸς ἀνακάλυψιν τοῦ μέρους, ἐν ᾧ ἀπεκρύπτετο καὶ πρὸς τὴν σύλληψιν ἢ τὸν φόνον αὐτοῦ.

Ἀναθέτομεν εἰς τὸν αὐτὸν Ὑπουργὸν τὴν δημοσίευσιν καὶ ἐκτέλεσιν τοῦ παρόντος Ἡμῶν διατάγματος.

Ἐν Τατοίῳ τῇ 30 Ἰουλίου 1893

Ἐν ὀνόματι τοῦ Βασιλέως

Ὁ Ἀντιβασιλεὺς

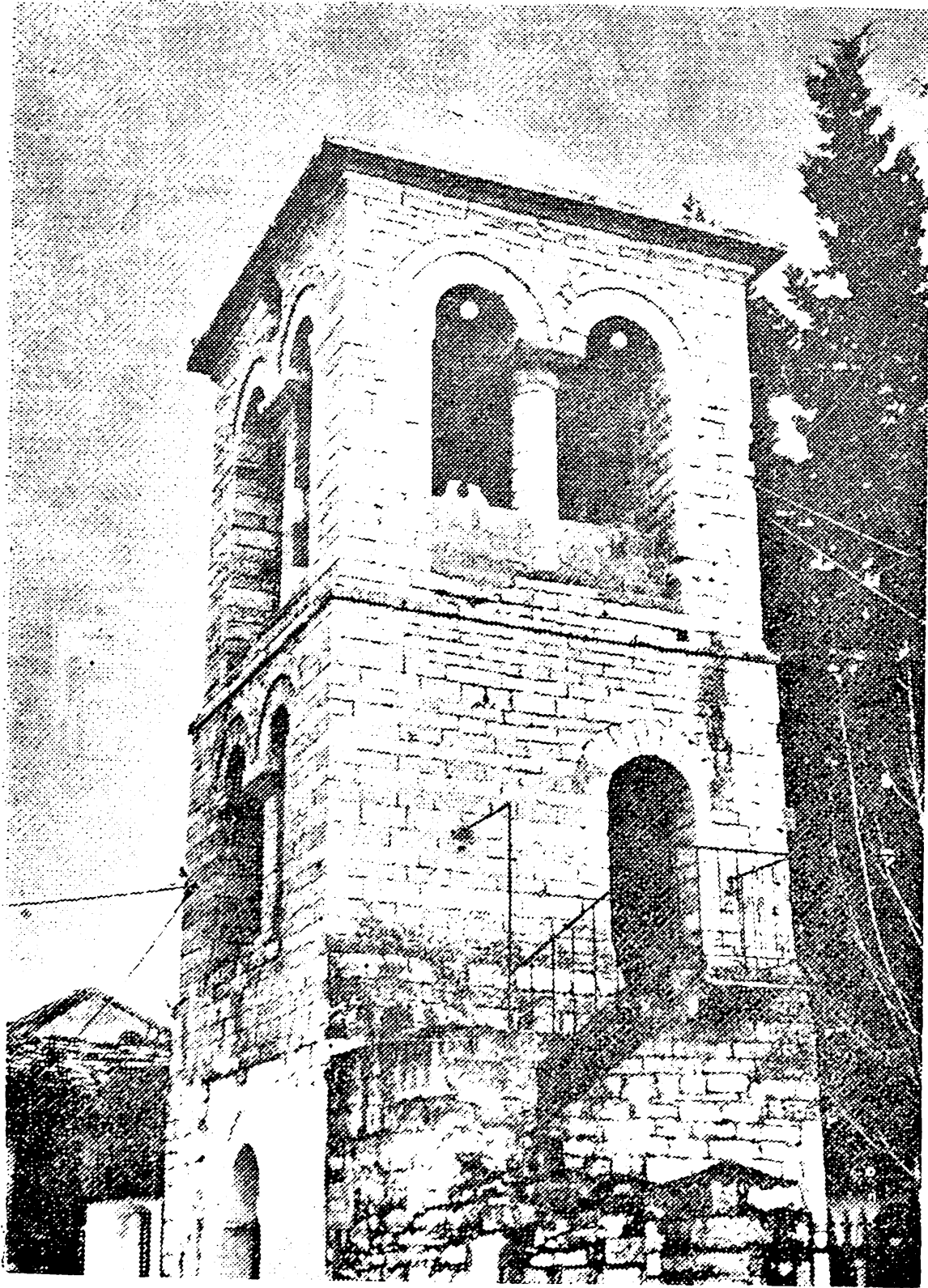
ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ ΔΙΑΔΟΧΟΣ

Ὁ Ὑπουργὸς τῶν Ἑσωτερικῶν

Δ. Γ. ΡΑΛΛΗΣ

Καταδιωκόμενος συνεχῶς ἀπὸ τὰ ἀποσπάσματα ὁ Θύμιος Γάκης ἀπέφασκε νὰ ἀπομακρυνθῇ πέραν τῆς Ἑλλάδος καὶ βοηθούμενος ἀπὸ τὴν

Τὸ καμπαναριὸ τοῦ Ναοῦ Ἁρχαγγέλων Γραμμένου.

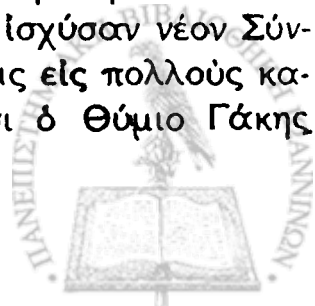
ισχυράν οικογένειαν Χατζηγάκη, τοῦ Περτουλίου Τρικάλων, ντυμένος γυναικεῖα ροῦχα ἐφυγαδεύθη κατὰ τὸ ἔτος 1892 εἰς τὴν Σμύρνην τῆς Μ. Ἀσίας. Ἀπ' ἐκεῖ ἐπροχώρησε εἰς τὸ ἐσωτερικὸν καὶ ἐγκατεστάθη μονίμως εἰς τὸ χωρίον Παπαζλῆ (σήμερον Χατζαζλῆ) τῆς Μαγνησίας, ὅπου ἠγόρασε ἀρκετῆς ἐκτάσεως κτήματα, ἔκτισε οἰκίαν, ἤνοιξε δὲ καὶ κατάστημα τροφίμων καὶ ἄλλων εἰδῶν γενικοῦ ἐμπορίου.

Γρήγορα ἐτιμήθη παρὰ τῶν κατοίκων μὲ τὸ ἀξίωμα τοῦ ἐπιτρόπου τοῦ Ἱ. Ναοῦ Ἁγίου Γεώργιου καὶ κατὰ τὸν ἐπόμενον χρόνον τῆς ἐκεῖ ἀφίξεως — τὸ 1893 — ἐνυμφεύθη τὴν Εὐαγγελίαν Παν. Κλάρα, Προέδρου τῆς Κοινότητος Παπαζλῆ καὶ ἀποίκου ἐξ Ἀρκαδίας τῆς Πελοποννήσου. Καὶ ἐνῶ ἡ ζωὴ του ἔτρεχε ἡρεμῆ, ἕναν χρόνον μετὰ τὸν γάμον του ἀπὸ ἕναν βοηθὸν του εἰς τὰ κτήματα ἐπροδόθη τὸ ληστρικὸν παρελθόν του εἰς τοὺς Τούρκους καὶ συλληφθεὶς μετήχθη εἰς Ἰωάννινα ὅπου ὕστερα ἀπὸ ἀνακρίσεις ἀπεκαλύφθη πλήρως ἡ ὑπόθεσις τῆς ληστείας τῆς Δούκως Ἀθέρωφ καὶ εἰσήχθη νὰ δικασθῆ εἰς τὸ ἐκεῖ Τουρκικὸν Δικαστήριον.

Μαζὶ μὲ τὸν Θύμιον Γάκην ἐδικάζετο καὶ ὁ Βασίλειος Τσέλιος ὡς καὶ ἄλλα μέλη τῆς συμμορίας, τὰ ὀνόματα τῶν ὁποίων δὲν εἶναι γνωστά, πὰ ὁποῖα συλληφθέντα εἰς τὴν Ἑλλάδα εἶχον, θάσει τῆς συνθήκης εἰρήνης μεταξὺ Ἑλλάδος καὶ Τουρκίας, τοῦ 1881, ἐκδοθῆ εἰς τὰς Τουρκικὰς Ἀρχὰς τῶν Ἰωαννίνων. Ἡ κατηγορία ἡ ὁποία ἐβάρυνε τοὺς

ληστὰς ἦτο βαρεῖα καὶ λόγω τῆς μορφῆς τῆς ληστείας, ὡς διαπραχθείσης εἰς δημοσίαν ὁδὸν ἀλλὰ καὶ λόγω ἀπηχίσεως τοῦ ὀνόματος τῆς παθούσης κόρης τοῦ προύχοντα Ἀθέρωφ προεβλέπετο δὲ ἀπὸ τὸν νόμον ἡ ποινὴ τοῦ θανάτου.

Κατὰ τὴν δίκην ἐκλήθησαν νὰ καταθέσουν πολλοὶ κάτοικοι τοῦ Μετσόβου ὡς καὶ οἰκεῖοι τῶν δύο ἀπαχθειῶν γυναικῶν. Πρῶτη ἐξητάσθη ἡ Δούκω Ἀθέρωφ (Βασίλισσα καὶ Ἀρχόντισσα ὅπως τὴν θέλει τὸ Δημοτικὸν Τραγούδι) ἡ ὁποία εἰς τὸ τέλος τῆς καταθέσεως τῆς παρεκάλεσε τὸ Δικαστήριον νὰ τοῦ χαρισθῆ τὸ κεφάλι ἐπειδὴ κατὰ τὸν χρόνον τῆς αἰχμαλωσίας ὁ Θύμιος Γάκης τῆς ἐπροσπάτευσεν τὴν τιμὴν τῆς. Ὁ δεκαεπταετής Βασίλειος Τσέλιος εἶχε ἐνηλικιωθῆ, ἦτο κατὰ τὸν χρόνον τῆς δίκης ἕως 30 ἐτῶν, ἔτρεφε μύστικα, γενειάδα, καὶ λόγω τῆς ὠριμότητος ὡς ἀνδρὸς πλέον ἀπὸ τὴν ἐποχὴν τῆς ληστείας ποῦ ἦτο μειράκιον, ἔκαμε τὴν Δούκω νὰ ἀμφιβάλη διὰ τὴν συμμετοχὴν του εἰς τὴν ἀπαγωγὴν τῆς. Ἔτσι ἐξήγει τὴν ἀμφιβολίαν τῆς Δούκως ὁ Βασίλειος Τσέλιος. Μὲ τὴν ἀπόφασιν τοῦ Τουρκικοῦ Δικαστηρίου, ὁ Τσέλιος ἀπηλλάγη ὁ δὲ Θύμιος Γάκης καταδικασθεὶς εἰς ἰσόβια δεσμὰ μετεφέρθη εἰς τὰς φυλακὰς Μπουντροῦμ Ἀλικαρνασσοῦ ὡς βαρυποινίτης. Ἐπέρασε ἀρκετὰ χρόνια εἰς τὰς φυλακὰς ἀλλὰ κατὰ τὸ 1908 μὲ τὴν ἐπικράτησιν τῶν Νεοτούρκων καὶ τὸ ἰσχύσαν νέον Σύνταγμα ἐδόθη χάρις εἰς πολλοὺς καταδίκους καὶ ἔτσι ὁ Θύμιος Γάκης

ἀπεφυλακίσθη καὶ συνέχισε τὴν οἰκογενειακὴν ζωὴν του εἰς τὸ Παπαζλῆ.

Μάϊος 1919. Τμήμα τοῦ Ἑλληνικοῦ Στρατοῦ ποῦ εἶχε ἀποβιθασθῆ εἰς τὴν Σμύρνην ἐπροχώρησε καὶ εἰσήλθεν εἰς τὸ Παπαζλῆ κατοικούμενον ἐξ ὀλοκλήρου ἀπὸ Ἑλλήνας. Ὁ ἐνθουσιασμός, τὰ δάκρυα καὶ οἱ χαρὲς τῶν κατοίκων κατὰ τὴν ἱστορικὴν γι' αὐτοὺς τοῦ στρατιωτικοῦ Τμήματος εἴσοδον στὸ χωριὸ δὲν περιγράφονται. Τὸ τμήμα αὐτὸ τὴν ἄλλην ἡμέραν ἐπέστρεψε στὴν Μαγνησίαν ἀφοῦ στὸ Παπαζλῆ ἀφῆκε φρουρὰν ἐκ δέκα στρατιωτῶν.

Τὰ γύρω ἀπὸ τὸ Παπαζλῆ χωριά ἦσαν τουρκικὰ καὶ ἡ ἑλληνικὴ ὀλιγάριθμος φρουρὰ ὅσον καὶ οἱ κάτοικοι τοῦ Παπαζλῆ εἰς κάθε στιγμή ἐκινδύνευε ἀπὸ ἀτάκτους Τούρκους ἐνόπλους, τοὺς Τσέτες. Ὁ Θύμιο Γάκης, ὁ παπᾶς τοῦ χωριοῦ καὶ ἄλλοι ἐκ τῶν κατοίκων ἀνέλαβον τὸ ἔργον τοῦ σχηματισμοῦ περιπολιῶν αἱ ὁποῖα νύκτα καὶ ἡμέραν ἐνισχύοντες τὴν φρουρὰν ἐφύλασσαν τὸ χωριὸ ἀπὸ ἐπιδρομᾶς τοῦ ἐχθροῦ. Αἱ περιπολίαι αὐτὲς εἶχον συγκρουσθῆ ἐπανειλημμένως μὲ τοὺς ἐπιδρομεῖς εἰς μίαν δὲ ἐξ αὐτῶν ἐφονεύθη ὁ Θύμιο Γάκης. Εἰς τὸν σχηματισμὸν τῶν περιπολιῶν εἶχε πάντοτε τὴν πρωτοβουλίαν ὁ Θύμιο Γάκης καὶ ἡ συμβολὴ του εἰς τὴν ἀσφάλειαν τῶν ὁδῶν τὴν ὁποίαν τόσο ἀνάγκην εἶχαν τὰ ἑλληνικὰ τμήματα ὑπῆρξεν μιὰ ἐθνικὴ προσφορά του. Ὅταν δὲ ἐγνώσθη ἡ προηγούμενη του ζωὴ ὡς ληστάρχου στὴν Ἑλλάδα ἡ συγκίνησις ἐκ τοῦ

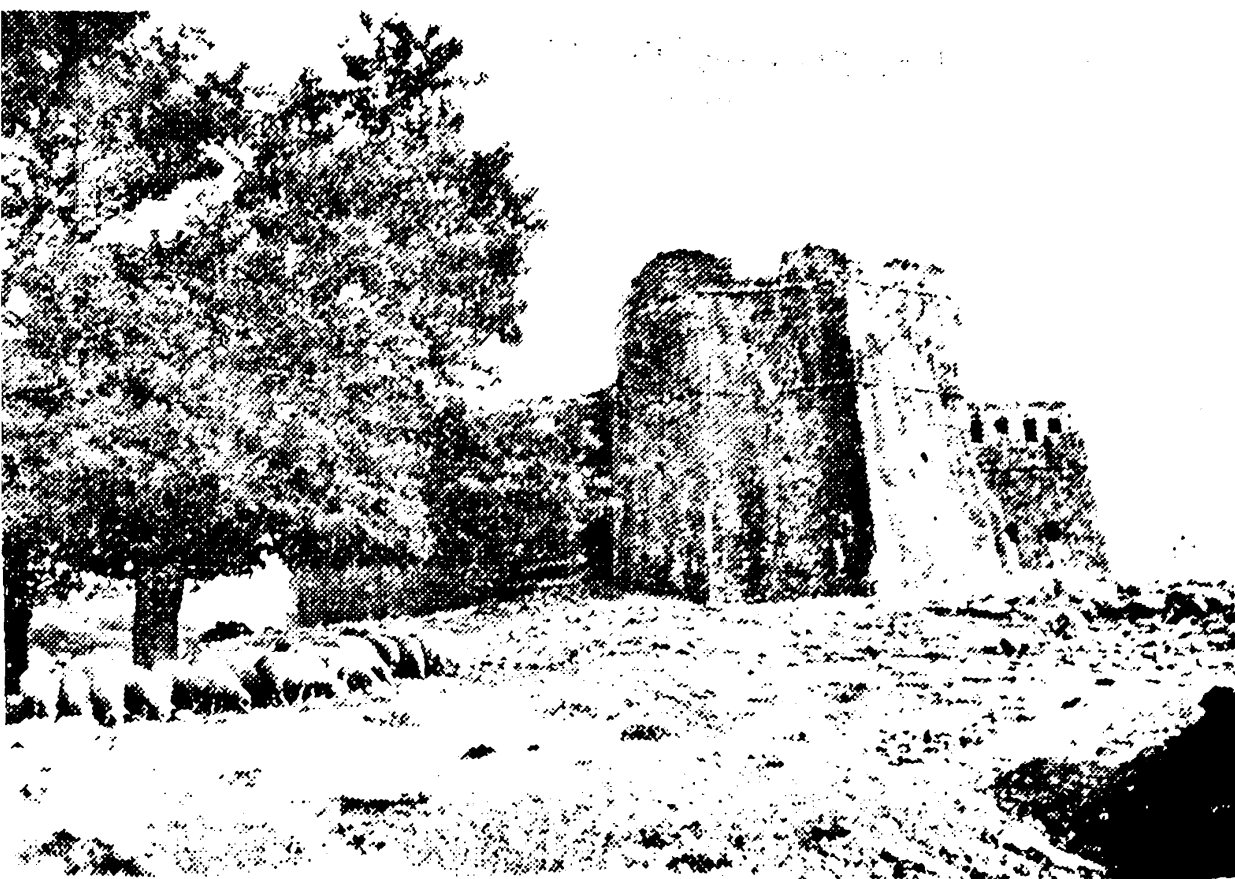
ἡρωϊκοῦ του θανάτου πῆρε τὸν δρόμον τοῦ θρύλου.

Ἐδῶ ἂς ἀκολουθήσει, ἡ διήγησις τοῦ ταγματάρχου τοῦ Πυροβολικοῦ Β. Ἀσημάκη ἀπὸ τὸ βιβλίον του: «Γιὰ τὴν ἀγάπη τῆς Πατρίδος» καὶ ἀπὸ τὸ κεφάλαιον ποῦ φέρει τὸν τίτλον: «Ὁ Θύμιο Γάκης» καὶ «ἀφιερώνεται σπὸν μετανόησαντα λήσταιρον καὶ στοὺς λεβέντες παληκαράδες δέκα καβαλάριδες τοῦ 3ου Ἴππικοῦ».

Ὅταν στὶς ἀρχὲς Ἰουνίου (1919) τὸ Σύνταγμά μου, τὸ 3ον Ἴππικὸν ἔφθασε στὴ Μαγνησίαν ἔστειλε μίαν ἴλη γιὰ ἀναγνώριση. Ἡ ἴλη ἐπειδὴ τίποτε ὑπόπτο δὲν εὐρήκε, εἶχεν ὁμως πληροφορίες ὅτι πάντοτε πρέπει νὰ φοβούμεθα ἐπιδρομὴν τῶν Τσετῶν, ἀφῆκε ἐννέα ἵππεις μὲ ἕνα λοχία στὸ Παπαζλῆ, τὸ ὁποῖον ἦτο τὸ πλέον μακρυνὸ χωριό. Μέσα στοὺς ἵππεις αὐτοὺς ἦμουν κι' ἐγώ. Εἴκοσι μέρες περνούσαμε θεῖα. Οἱ κάτοικοι φύλαγαν τὴν νύκτα σκοποὶ καὶ ἡμεῖς τὴν ἡμέραν ἐβγαίναμε περιπολία ἔφιπποι στὴν πεδιάδα. Ἐπερνούσαμε ὡσὰν ἀρχοντάδες. Τὸ συσσίτιο μόλις καταδεχόμεθα νὰ τὸ τιμήσωμε. Οἱ χωριανοὶ μᾶς ἐπεριποιοῦντο ὡς παιδιὰ των καὶ ἐμᾶς καὶ τὰ ἄλογά μας. Παρέα μας τακτικὴ εἶχαμε τὸν παπᾶ τοῦ χωριοῦ ὁ ὁποῖος ἦτο καὶ δάσκαλος καὶ τὸ Θύμιο Γάκη.

— Ποιὸν Θύμιο Γάκη διέκοψε ὁ μπάρμπα Κώστας ὁ Τραῆς. Τὸ ληστή πού ἐσκλάβωσε τὰ παληὰ χρόνια τὴν ἀδελφὴν τοῦ Ἀθέρωφ;

1. Ἐκδοσις Ἀθῆναι 1931.

Το Κάστρο Πέντε Πηγαδιών.

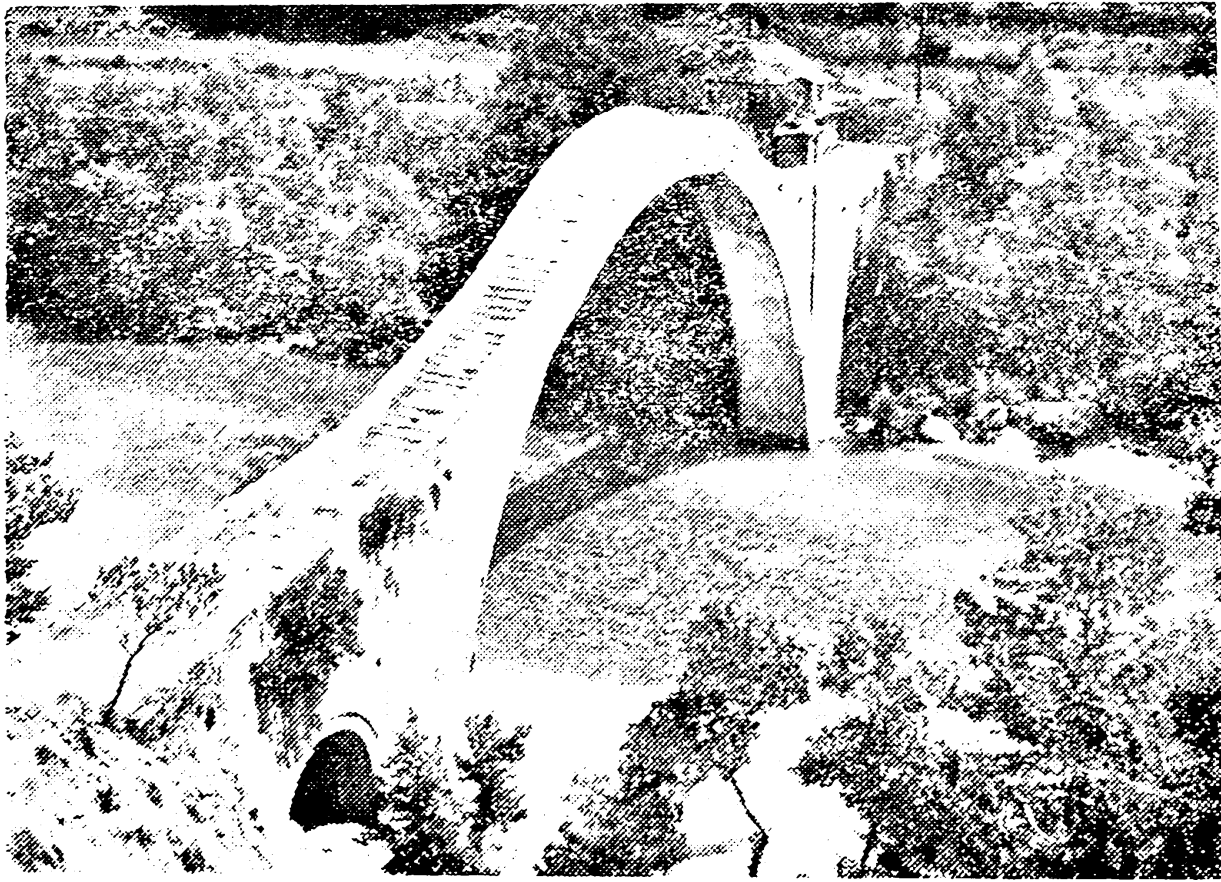
(Άρχεϊο Πέτρου Γεωργιάδη)

Ναός Θετοκού Πλαίσια Κατσαοχωριών. Έπι ένταξιμένης πλάκας Π.Ι. οόδου Ένταϋθα άπηχονίσθη ύπο Τουρκαλθανών τó Έτος 1742 ó Γεώργ. Μαργαρίτης πρωτόπαιπας και προεστώς τού χωριού και Άγιάν Βιλαέτης Κατσαοχωριών.

(Άρχεϊο Πέτρου Γεωργιάδη)

Τὸ Γεφύρι τῆς Πλάκας.

(Ἀρχεῖο Πέτρου Γεωργιάδη)

Ἁγία Παρασκευὴ Σουδενῶν.

(Ἀρχεῖο Πέτρου Γεωργιάδη)

—Ναί, ἀθάνατε μπάρμπα Κώστα, αὐτὸν τὸν ἴδιον ποὺ λέγει καὶ τὸ τραγούδι:

Δὲν εἶναι κρῖμα κι' ἄδικο δὲν εἶναι
κι' ἁμαρτία
Νάν' ἢ Βασίλω σ' ἔρημιά, σὲ κλέφτικα
λιμέρια
Κι' ὁ Θύμιο Γάκης φώναξε κι' ὁ
Θύμιο Γάκης λέει:
Ξύπνα Βασίλω μου κι' ἔφεξε, ξύπνα
καὶ πάει γιόμα
κι' ἢ ξαγορά μᾶς ἐρχεται μουλά-
λάρια φορτωμένα.

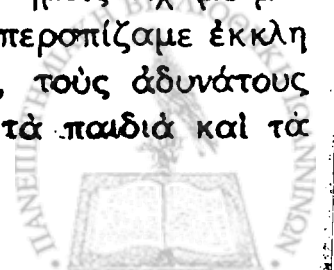
Ὁ Θύμιο Γάκης ἦταν ὁ ἴδιος αὐτὸς ὁ παλαιὸς ληστής ὁ ὁποῖος ἀφοῦ ἔκανε πάνω ἀπὸ 15 χρόνια στὰ μπουδρούμια τῶν φυλακῶν τῆς Σμύρνης, ἦλθε στὸ χωριὸ παντρεύτηκε καὶ ἐζοῦσε ἡσυχά πιά καὶ τίμια. Μόνον ποὺ δὲν ἔβλεπε πλέον καλά, διότι ὄσα χρόνια ἔμεινε στὶς φυλακὲς δὲν εἶδε οὔτε ἀχτίδα οὔτε τὴ λάμψη κἂν τοῦ ἡλίου.

Ἐνα πρωὶ στὶς 14 Ἰουλίου (πράγματι στὶς 11 Ἰουλίου 1919) θυμῶμαι ἀπὸ τὶς 3 τὸ πρωὶ ἀκούσαμε πυκνοὺς πυροβολισμούς. Ὅλο τὸ χωριὸ ἀνάστατο. Οἱ ἄνδρες ἔδραξαν τὰ ὄπλα καὶ αἱ γυναῖκες ἐκατέβαζαν τὰ παιδιὰ στὰ ὑπόγεια καὶ τὰ ἐξησφάλιζαν ἐκεῖ, ὅπως μποροῦσαν. Ὅσα σπίτια ὅμως ἦσαν στὴν ἄκρη τοῦ χωριοῦ ἦταν ἐπικίνδυνα καὶ οἱ κάτοικοί τους ἐμαζεῦοντο πρὸς τὸ κέντρο πρὸς τὰ σπίτια δηλ. ποῦχαν πιὸ χονδροὺς τοίχους.

Ὅλοι, ἄνδρες, γυναῖκες καὶ παιδιὰ ἐκατάλαβαν ἀμέσως ὅτι οἱ Τσέτες εἶχαν κυκλώσει τὸ χωριὸ κι' ὄλοι μὲ μιὰ γνώμη ἀπεφάσισαν νὰ ἀμυνθοῦν ὡς τὸν τελευταῖον. Ἐγνώ-

ριζον καλά ὅτι χάρι δὲν εἶχαν νὰ περιμένουν ἀπὸ τὰ αἰμοβόρα αὐτὰ θηρία. Τὸ χωριὸ ἦταν πλούσιο, ὁ θερισμὸς καὶ τὸ ἀλώνισμα εἶχε τελειώσει καὶ τὰ γεννήματα εἶχαν ἀποθηκευθῆ. Δυὸ χιλιάδες Τσέτες μᾶς εἶχαν περικυκλωμένους. Ἄλλους ὠδήγησε τὸ μῖσος καὶ ἡ μανία γιὰ τὴ σφαγὴ ἐναντίον τοῦ χωριοῦ, ἄλλους ἡ πλεονεξία γιὰ νὰ ληστεύσουν καὶ τοὺς πιὸ ἀγρίους καὶ αἰμοβόρους ἢ ἀτιμὴ ἐπιθυμία ν' ἀρπάξουν τὰ κορίτσια καὶ τὶς γυναῖκες σκοτώνοντας τὰ ἀγόρια καὶ τοὺς ἄνδρες. Μὰ οἱ Παπαζλιῶτες ποὺ καὶ ἄλλη φορὰ εἶχαν ἀποκρούσει τὰ αἰμοβόρα αὐτὰ θηρία, δὲν τᾶχασαν. Ὡς ποὺ νᾶβγουμε ἐμεῖς ἀπὸ τὴν ἐκκλησία, ποὺ κοιμώμαστε καὶ νὰ φθάσωμε στὸ κέντρο τοῦ χωριοῦ ἀπὸ γωνία σὲ γωνία γιὰ τὴν οἱ σφαῖρες ἔσχιζαν σὰν δαιμονισμένες τὸν ἀέρα, μ' ὄλον ὅτι ἦταν νύκτα ἀκόμα αὐτοὶ εἶχαν ἐτοιμασθῆ κιάλας.

Μὰ οἱ δυστυχημένοι μόνον ἑβδομήντα ὄπλα κατῶρθωσαν νὰ παρουσιάσουν καὶ αὐτὰ σὲ κακὰ χάλια, ὅπως τὰ εἶχαν κρυμμένα ἀπὸ τὸν φόβον τῶν Τούρκων τὴν ὥρα ἐκείνη. Ἐβδομήντα καὶ δέκα τὰ δικά μας ὀγδόντα, ἐνῶ οἱ Τσέτες ἦσαν πάνου ἀπὸ δυὸ χιλιάδες. Δηλαδή θὰ πολεμούσαμε ἕνα πρὸς εἴκοσι πέντε. Μὰ ὅταν θέλει κανεὶς νὰ νικήσῃ ἢ νὰ πουλήσῃ ἀκριβὰ τὸ τομάρι του, δὲν βλέπει ποτέ πολλοὺς τοὺς ἐχθρούς. Ἄλλως τε ἡμεῖς εἶχαμε μαζύ μας τὸ δίκιο ὑπεροπίζαμε ἐκκλησίες, ἅγια ἀγίων, τοὺς ἀδυνάτους καὶ τοὺς γέρους τὰ παιδιὰ καὶ τὰ

σπίτια. Τὸ σπουδαιότερο, ὑπερασπί-
ζαμε τὴν τιμὴ τῶν τάφων καὶ γυ-
ναικῶν καὶ τελευταία ἀπ' ὅλα τὴ
ζωὴ μας. Μᾶς ἦταν γνωστὸ ὅτι ὅλοι
θὰ περνούσαμε ἀπὸ τὰ γιαταγά-
νια τῶν ἐχθρῶν ἂν εἶχαμε τὴν ἀτυ-
χίαν νὰ πέσωμε στὰ χέρια τους.

Ἔως τὶς 4 τὸ πρωὶ μὲ ἕναν ἄλ-
λον φίλον μου ἰπέα ἀπὸ τὸ ἕνα
μέρος τοῦ χωριοῦ καὶ ὁ δεκανέας
μας μὲ ἄλλον ἕναν ἀπὸ τ' ἄλλο μέ-
ρος κρατώντας ἀπὸ τοὺς χαλινούς
τὰ ἄλογά μας, προσπαθούσαμε νὰ
ἀνακαλύψωμε μέρος ἀφύλακτο γιὰ
νὰ καλπᾶσωμε ὡς τὴ Μαγνησία νὰ
εἰδοποιήσωμε γιὰ ἐνισχύσεις, ὅπως
εἶχε διατάξει ὁ λοχαγὸς μας, ἄδι-
κος ὅμως ὁ κόπος. Τὸ χωριὸ ἦταν
καλὰ ζωσμένο, εἶχαν κάνει ἕνα κύ-
κλο ζωντανὸν χωρὶς καμμιὰ διέξο-
δο. Ἀπὸ τὸν κύκλο αὐτὸν ἔβγαине
λάθα πυρὸς πού δὲν ἐπέτρεπε σὲ
κανένα μας νὰ ξεμυτίση. Ἦταν κα-
θαρὴ ματαιοπονία νὰ ἐπιχειρήσουν
δύο ἢ τρεῖς ἄνθρωποι νὰ διασχί-
σουν τὴ ζωντανὴ αὐτὴ καὶ φοβερὴ
άλυσίδα πού περιέσφιγγε τὸ χω-
ριό.. Ὁ λοχίας μας τᾶχασε. Δὲν
ἦταν τόσο ἡ εὐθύνη γιὰ μᾶς καὶ τὴ
ζωὴ ὄλων μας πού τὸν ἐβάρυνε οὔ-
τε τὸν ἐζάλιζε ὁ φόβος τοῦ θανά-
του. Ὅσο τοῦ παρέλυαν τὴ σκέψη
τὰ κλάματα τῶν γυναικῶν καὶ τῶν
παιδιῶν καὶ οἱ συμβουλές πού τοῦ
ἐζητοῦσαν οἱ ἄνδρες, οἱ ὁποῖοι ἂν
καὶ ἦσαν παληκάρια ἀδείλιαστα, ὅ-
μως δὲν ἤξεραν τί πρέπει νὰ κά-
μουν.

Ἦταν λυπηρὸ νὰ τὸν βλέπει κα-
νεὶς στὶς στιγμὲς ἐκεῖνες. Μὲ τὸ πι-
στόλι βγαλμένο ἀπὸ τὴ θήκη καὶ

κρεμασμένο μὲ ἕνα λουρὶ ἀπὸ τὸ
λαιμό του — γιὰ εὐκολία — σὰν
τοὺς Μακεδονομάχους ἄλλοτε, τὶς
τσέπες γεμάτες φυσίγγια καὶ τὸ
σπαθὶ ξεγυμνωμένο, ἔστρεψε, εἶδε
ὀλόγυρά του ὅλους ὅσους περίμε-
ναν συμβουλές ἀπὸ αὐτόν, ἄκουσε
τοὺς πυροβολισμούς, εἶδε τὸ θουνὸ
καὶ τὸν κάμπο πιασμένα καὶ σηκώ-
νοντας τὸ σπαθί: «μέχρι τελευταίας
ρανίδος», ἐφώναξε καὶ ὤρμησε πρὸς
τὴν πιὸ πυκνὴ βοή τῶν πυροβολι-
σμῶν.

Οἱ χωριάτες πού περίμεναν ὁδη-
γίες του ἔμειναν ἄλαλοι. Ἐκείνη
τὴ στιγμὴ φάνηκε ἀπὸ ἕνα στενὸ ὠ-
πλισμένος ὁ παπᾶς τοῦ χωριοῦ κρα-
τῶντας τὸν Θύμιο Γάκη, ὁ ὁποῖος
δὲν ἔβλεπε καλὰ καὶ ἀπέναντι ἀπὸ
τὴν πλατεῖαν ἄνοιξε ἡ πόρτα ἐνὸς
σπιτιοῦ καὶ πρόβαλε μιὰ λεβεντο-
κόρη μὲ τὸ ὄπλο στὸ χέρι. Ὅλα αὐ-
τὰ ἔγιναν ταυτοχρόνως καὶ γρήγο-
ρα, ὥστε δὲν προκάναμε νὰ συνέλ-
θουμε ἀπὸ τὴν ἐκπληξί μας καὶ νὰ
πᾶμε στὶς θέσεις μας. Ὁ Θύμιο Γά-
κης μέσα στὸ χωριὸ ἐφημίζετο ὡς
παληκαρᾶς καὶ ἔμπειρος σ' αὐτὲς
τὶς δουλειές, ὡς φρόνιμος δὲ μὲ τὸ
παραπάνω. Ἀφῆκε τὸ χέρι τοῦ πα-
πᾶ, ἔβγαλε τὴ δεξιὰ του παλάμη
μπρὸς - μπρὸς στὸ μέτωπό του γιὰ
νὰ βλέπη καλλίτερα, παρατήρησε
ὅλους μὲ τὰ μισοσβυσμένα του μά-
τια ἐδιάβασε τὴν ἀπόφαση στὰ πρό-
σωπα τῶν ἡλιοκαμμένων συγχωρια-
νῶν του καὶ γέλασε εὐχαριστημέ-
νος καὶ πικρᾶ.

— Παιδιά, τοὺς εἶπε, τὰ πολλὰ
λόγια εἶναι φτώχεια. Ὀλίγα ἀδέλ-
φια σας, κρατοῦν μιάμιση ὥρα τοὺς

ἐχθρούς σὲ ἀπόσταση. Ριχθῆτε ὄλοι στὴ φωτιά καὶ μὴ πυροβολεῖτε παρὰ μόνον σὰν εἰσθε βέβαιοι ὅτι ἡ σφαῖρα σας δὲν πάει χαμένη. Νὰ σημαδεύετε χαμηλά, γιατί μὲ τὸ κλώτσιασμα τοῦ ὄπλου θὰ διαβαίνουν ψηλά οἱ σφαῖρες. "Ὅσοι ἔχετε караμπίνες ἢ δίκανα φέρτε τα κι' αὐτά. Μὰ αὐτοὶ θὰ σκοπεύουν μόνον στὸ λαιμὸ γιὰ νὰ πετύχουν στὸ πρόσωπο. Πάλι κέρδος θᾶναι ἂν δὲν σκοτώσουν τὰ σκάγια, μποροῦν ὅμως νὰ στραβώσουν.

Μὰ βλέποντας ὁ παληκαρᾶς αὐτός, ὁ μετανοημένος ληστής, ὅτι μόνον ἓνας στοὺς δέκα κρατοῦσε ὄπλο ἀναστέναξε:

—Σὲ κάθε πολεμιστὴ θὰ παραστέκει ἓνας ἢ δυὸ ἀπὸ σᾶς, ἂν ὁ ἓνας πάθη τίποτα νὰ τὸν ἀναπληρώσῃ ὁ ἄλλος ἀμέσως. Καὶ σὺ Γαρέφω, κορίτσι μου, πρόσθεσε, δῶσε σ' ἓνα παληκάρι τὸ τουφέκι σου. Θὰ δουλέψῃ καλλίτερα σὲ ἀντρίκια χέρια.

— Τί λὲς παποῦ; Δὲν εἶμαι κι' ἐγὼ Ἑλληνοπούλα; Δὲν τρέχει μέσα μου αἷμα δικό σου; Δὲν εἶμαι ἀπὸ τίς παληές Σουλιώτισσες καὶ ἐγώ;

—Πρέπει νὰ σᾶς πῶ, ἐξήγησε ὁ Ἄνδρέας ὅτι ἡ Γαρέφω Ἰωαννίδου, ἦταν ἐγγονή, ἂν θυμοῦμε καλά, τοῦ Θύμιου Γάκης, ὁ ὁποῖος νομίζω πάλι πῶς ἦταν Ἡπειρώτης τὴν καταγωγή.

"Ἐτυχε στὸ μέρος ὅπου ἐπολεμοῦσα ἐγὼ μὲ δύο - τρεῖς χωριάτες καὶ ἓναν ἵππεα σύντροφό μου νὰ πολεμοῦν ὁ παπαῶς καὶ ὁ Θύμιος Γάκης. Ὁ παπαῶς δὲν ἤξερε νὰ χρησιμοποιοῖ καλά τὸ ὄπλο του καὶ ὁ Θύμιος Γάκης τὸν ἐσυμβούλευε τακτικὰ σὰν

νεοσύλλεκτο.

— Ἀκούμπησέ το καλά παιδί μου, στὸν ὦμο σου γιατί ἄλλοιῶς ἔπειτα ἀπὸ δέκα πυροβολισμοὺς δὲν θὰ μπορεῖς νὰ πυροβολήσῃς. Θὰ πληγώσῃ ἀπὸ τὰ κλωτσίσματα. Χαμηλά ἀκόμα. "Ὅχι τόσο γρήγορα γιατί πᾶνε χαμένα τὰ βόλια.

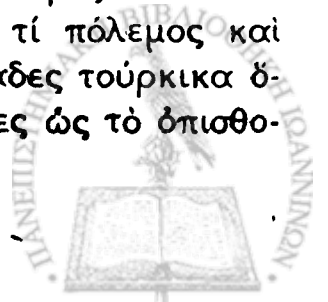
Πολλές φορές ὁ ἴδιος μεθοῦσε ἀπὸ τὸν κρότο τῶν πυροβολισμῶν, ἀπὸ τίς φωνές τῶν δικῶν μας καὶ τὰ «ἀλλάχ» τῶν Τούρκων. "Ἐπαιρνε μιὰ φούχτα φυσέκια καὶ τὸ ὄπλο ἀπὸ τὰ χέρια τοῦ παπαῶ καὶ ἀρχίζε νὰ πυροβολῇ, ἀφοῦ μὲ δυσκολία πρῶτα φρόντιζε νὰ διακρίνῃ καθαρὰ τὸν ἐχθρὸ νὰ μὴ πάει χαμένο τὸ βόλι του.

— Πήγαινε σὺ στὴν ἐκκλησιά νὰ ἀνάψῃς κερὶ στίς εἰκόνες καὶ διάβασε καὶ τίς εὐχές γιατί ὅπως βλέπω δὲν θὰ γλυτώσῃ κανένας μας, τοῦλεγε μὲ ὄλη του τὴ ψυχραιμία. Γυρίζοντας δὲ σὲ μένα ἐπρόσθεσε:

— Δὲν πηγαίνεις, παιδί μου, σπὸ χωριὸ νὰ κάμῃς μιὰ βόλτα, νὰ μᾶς φέρῃς νέα. Μήπως ἔσπασαν πουθενὰ οἱ δικοὶ μας;

-- Πές τους, ἂν δὲν μποροῦν νὰ κρατήσουν νὰ μαζευτοῦν ὄλοι πρὸς τὴν ἐκκλησιά ἀλλὰ ἀφοῦ εἰδοποιήσουν καὶ δώσουν καιρὸ στὰ γυναικόπαιδα νὰ θγοῦν ἀπὸ τὰ σπῆτια. Θὰ ἦταν ἐπάνω - κάτω ἡ ὥρα ξνδεκα ὅταν ξεκίνησα νὰ κάμω τὸν γύρω αὐτόν.

Ἐπτά ὧρες ἐπολεμοῦσαμε! Πότε ἐπέρασαν αὐτές οἱ ὧρες δὲν τὸ ἐκαταλάβαινε! Καὶ τί πόλεμος καὶ τί μάχη! Δυὸ χιλιάδες τούρκικα ὄπλα ἀπὸ караμπίνες ὡς τὸ ὀπισθο-

γεμῆ δίκανα μὲ μονόβολα ἀπὸ μῆ-
νες προετοιμασμένα γι' αὐτὴ τῆ δου-
λειᾶ καὶ μαρτίνια ὡς τὰ νεώτατα
μάουζερ ἐξερνοῦσαν κάθε στιγμή
μέσα στὸ χωριὸ τῆ φλόγα καὶ λυω-
μένο μολύβι τους.

Τέσσερες ἕως πέντε χωριάτες
χτυπημένοι μὲ σφαῖρες ντουμ - ντουμ
κοίτονταν μέσα σ' ἓνα μαγαζὶ ἄκρω-
τηριασμένοι ἐλεεινά. Κανέας τους
ὁμως δὲν ἐγόγγυζε γιὰ τὶς πληγές
του, παρὰ ὅλοι περιμέναν μὲ ἀγω-
νία ζωγραφισμένη στὰ ἰδρωμένα
πρόσωπά τους καὶ στὰ ἐρωτηματι-
κά τους μισοσθησμένα ἀπὸ τὸν πό-
νο, μάτια, τὰ ἀποτελέσματα τῆς μά-
χης. Στὴν ἀναπολικὴ ἄκρη τοῦ χω-
ριοῦ οἱ Τούρκοι εἶχαν κατορθώσει
νὰ μᾶς πάρουν λίγο μέρος καὶ εἶ-
χαν βάλει φωτιά στὸ ἀντικρυνὸ σπί-
τι. Μιὰ γρηὰ γυναίκα καθὼς πῆγε
πρὸς τὰ ἐκεῖ γιὰ νὰ δώση νερὸ καὶ
φυσιγγια στὸ γυιὸ τῆς ἔχασε τὸ δρό-
μο στὸ γυρισμὸ ἀπὸ τὴν ταραχὴ
τῆς καὶ χτυπημένη ἀπὸ πολλές σφαί-
ρες ἐψυχορραγοῦσε στὸ δρόμο. Ὅ-
ταν οἱ Τούρκοι ἐπροχώρησαν μέσα
στὸ χωριὸ τὴν εὐρῆκαν καὶ ἀφοῦ
πρῶτα τῆς ἀνοιξαν τὴν κοιλιά μὲ
τὰ χατζάρια τὴν ἐκομματίασαν ἀπὸ
τὴ μανία τους καὶ ἀπὸ τὴν ἄγρια
χαρὰ τους νὰ αἰσθάνονται τὸ θερ-
μὸ αἷμα τῆς νὰ τοὺς βρέχη τὰ χέ-
ρια.

Ὁ λοχίας μας ἤσυχος πιά ἀφοῦ
πέρασε ἡ πρώτη ἐντύπωση, περνοῦ-
σε ἀπὸ ὅλα τὰ μέρη ποὺ ἦταν ὁ πιὸ
μεγάλος κίνδυνος, ἔρριχνε μερικὲς
τουφεκιές καὶ ἔδινε ὁδηγίες πῶς νὰ
προφυλάσσωνται πίσω ἀπὸ τὰ πε-
ζούλια καὶ μανδροτοίχους. Κάθε

τόσο ἀνέβαινε μὲ προφύλαξη στὸ
ψηλότερο σπίτι καὶ παρατηροῦσε
πρὸς τὸ μέρος τῆς Μαγνησίας μὲ
τὴν ἐλπίδα νὰ ἰδῆ νὰ προβάλουν ἐ-
νισχύσεις. Μὰ τοῦ κάκου ἀπὸ που-
θενὰ βοήθεια δὲν ἐφαίνετο.

Ἐκείνη ὁμως ποὺ ἐθαυμάσαμε ὁ-
λοὶ μας ποὺ ἦταν ἀληθινὸς ἄγγελος
ἐμψυχωτῆς γιὰ τοὺς χωριανούς καὶ
καταστροφή γιὰ τοὺς ἐχθρούς ἦταν
ἡ Γαρέφω. Μαντηλοδεμένο τὸ κεφά-
λι, τὰ μάγουλα κατακόκκινα ἀπὸ
τὴ θράση τῆς μάχης καὶ τὸν ἥλιο,
μιὰ σακκούλα κρεμασμένη στὸν ὤ-
μο γεμάτη φυσέκια καὶ τὸ ὄπλο στὸ
χέρι, ἦταν ὁμοια ἀρχαία θεὰ τῆς
Σωτηρίας καὶ τῆς Τιμωρίας μαζί.

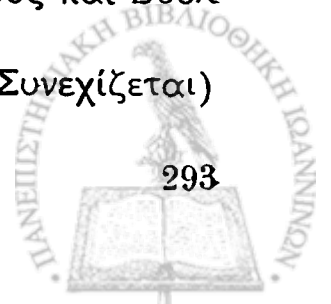
Γύριζε σὰν ἀνεμοστρόβιλος ἀνά-
μεσα στοὺς πολεμιστές. Πυροβολοῦ-
σε καὶ παρωροῦσε τοὺς ἄλλους ὡ-
δηγοῦσε τὶς γυναῖκες νὰ κουβαλοῦν
νερὸ στοὺς μαχομένους, διέταξε νὰ
μετακομίσουν τοὺς τραματίες. Εἶχε
ἐπιβληθῆ σὲ ὅλους καὶ σιωπηρὰ ὁ-
λοὶ τὴν ἀνεγνώριζαν γιὰ ἀρχηγό.

Ὅταν ἐγύρισα καὶ ἐξέθεσα ὅλα
αὐτὰ στὸν Θύμιο Γάκη ἀναστέναξε
καὶ κούνησε τὸ κεφάλι. Τὸν εὐρῆκα
στὸ χαγιάτι τῆς ἐκκλησίας κοντὰ
στὴ θρυσούλα τῆς αὐλῆς καὶ κρα-
τοῦσε σφιχτὰ τὸν ὤμο του νὰ μὴν
τρέχη τὸ αἷμα.

—Τί ἔχεις παπούλη; τὸν ἐρώτησα.

—Τίποτα παιδί μου, μιὰ γρατσου-
νιά μικρή. Τιποτένια πράματα μέσα
σὲ σαράντα ἄλλες ποὺ ἔχω στὸ κορ-
μί μου.. Μὰ ἐτούτη ἐδῶ εἶναι ἀπὸ
τὶς καλές, τὶς τίμιες κι' ἔχω τὶς μι-
σὲς τέτοιες ἀπὸ Τούρκους καὶ Βουλ-
γάρους.

(Συνεχίζεται)

Τὴν ἄμμο - ἄμμο πάγαινα

ΤΟΥ ΚΩΣΤΑ ΝΤΟΥΛΑ

ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ.

“Όσοι ξέρουν τὸν Γενικὸ Ἀρχίατρο Κώστα Ντούλα δύσκολα ὑποψιάζονται ὅτι κάτω ἀπὸ τὶς στίλβουσες ἐπιμηίδες, τὸ καμουτσὶ πού κάνει στράγκες στὶς στρατιωτικὲς μπότες καὶ τὸ ἀρειμάνιο αὐστηρὸ ὕψος, κρύβεται μιὰ εὐγενικὴ καρδιά πλημμυρισμένη ἀπὸ βαθὺ αἶσθημα, πόνος καὶ ἀνθρωπιά.

Ἐξωορίζει στὴ σύγχρονη Ἑπειρωτικὴ Πεζογραφία γιὰ τὰ σύντομα — πῶς νὰ τὸ ποῦμε; **μικκύλογραφήματα** — τὰ του, πού σὲ θυὸ μόνον σελίδες κλείνουν ὑλόκερο κόσμιο.

Οἱ πολλοὶ γράφουν πολλὰ, ἀκολουθοῦντες τὴ συνταγὴ τοῦ Καραγκιόζη «ὅσο πιὸ πολὺ μελάνι, τόσο πιὸ καλὸς γραμμικτικός».

Ὁ Κώστας Ντούλας ἔχει τὴν τέχνη μὲ θυὸ σελίδες νὰ μᾶς γειμῶσει τὴν ποδιά μὲ μπριλάντια. α.χ.μ.

***

Ἐχει μπήξει τώρα τὴ σημαία τῶν ἑκατὸ χρονῶν καὶ τάχε περάσει τούτη ἡ θάβω. Σημαία διάτρητη ἀπὸ τὰ πυρὰ τῆς ζωῆς, κουρελιασμένη καὶ μουσκεμένη ἀπὸ τὸν ἰδρῶτα κι' ἀπ' τὰ δάκρυα.

Ἀχάμνηκε, κόντηνε, παραμορφώ-

1) μικκύλος=ὑποκορ. τοῦ μικρός (Μόσχ. 1, 13).

θηκε καὶ πίσω ἀπὸ τὰ τσαούλια διακρίνονται κάποια ἀραιὰ δόντια μαύρα κι' ἄραχλα. Ἀκούει ὁμως καὶ βλέπει καλούτσικα. Κάνει κουτσοδούλια, σλαρώνει τὰ γίδια στὸ κατώϊ, χουγιάζει καὶ κυνηγάει τὰ κοτιὰ μὲ τὸ σκόπι τῆς (ἓνα χοντρὸ κλαδί μὲ διχάλα). Ἀνθρώπινο κατάλοιπο πού καρτεράει, καθὼς λέει, μὲ λαχτάρα τὰ χάρο πού τὴν ἀστόχησε. “Ἐνα ξερὸ φύλλο, πού ἓνα γαζέπι μπορεῖ νὰ τὸ σκαπετήσει πέρα μακριὰ.

Τούτη ἡ θάβω εἶναι ἀδερφή τῆς μάνας μου πού μ' ἄφηκε μαξοῦμι στὰ τρίστραπα τῆς ζωῆς ὄρφανὸ καὶ μὲ συμμάζωξε καὶ μ' ἔσφιξε στὸ μόσκο τοῦ κόρφου τῆς. Τώρα δὲν ἔχει νὰ μὲ φιλέψει τίποτε ἄλλο ἀπὸ λίγες κοκόσιες πού τὶς ἔχει κρυμένες στὴ θυρίδα.

Θλιθερὴ ἡ ἱστορία τῆς ζωῆς τῆς. Ἀκούστε τη:

Μικρὴ τσουπροπούλα στάθηκε στὴν ἐκκλησιά μὲ κλημασιδα (νυφοστέφανα ἀπὸ θέργα κληματαριᾶς) μὲ τὰ νυφικά τῆς, μὲ τέλια, μὲ κεμέρια, μὲ κρέπια. Χόρεψε καὶ τὴ «Βασίλ - Ἀρχόντισσα» πού τὴν ψιθύρισε στ' αὐτὶ τοῦ λαλητῆ μὲ τὸ γκαρνέτο.

“Υστερα ἀπὸ λίγους μῆνες ἄκου-

σε ὁ ἄντρας ὁ Θανάσης τὸ κάλεσμα τῆς ξενητειᾶς. Κάλισμα στὸ ὁποῖο κανένας τότε Ἑπειρώτης δὲν μποροῦσε ν' ἀντισταθεῖ. Λαχτάρησε ἢ καρδιά τῆς νειόπαντρης, σπάρραξε καὶ τὸ μαξοῦμι ποῦ εἶχε φωληάσει στὸ θόλο τῆς κοιλιᾶς.

Πέρασαν μερικὰ χρόνια στὸ Κάϊρο. Ζεστή ἢ Ἀφρικὴ δὲν εἶχε τὴ δροσιά τοῦ Ἑπειρωτικοῦ χώρου. Ζεστός κι' ὁ φούρνος ποῦ δούλευε γιόμισαν ὑγρὸ τὴν κοιλιὰ του. Κι' ἀποφάσισε νὰ γυρίσει πίσω, στέλνοντας χαμπέρι πὼς ἀνήμερα τῆς Λαμπρῆς θὰ θρισκόταν στὸ χωριό. Ρεντεβοῦ στὴν ἐκκλησιά. Σλαρώθηκε ἢ θειὰ μου ἢ Λένη γιὰ τὴ μεγάλη χαρὰ φορώντας τὰ νυφικά της ποῦ τὰ εἶχε φυλαγμένα στὴ καρσέλα εὐωδιασμένα μὲ λεβάντα.

Ξαφνικὰ μπῆκε στὴν ἐκκλησιά ὁ πατέρας της μ' ἓνα κουνιάδο της. Τὸ κατάλαβε. Δὲ γύρισεν ὁ ταξιδιώτης. Οὔτε καὶ θὰ γύριζε ποτέ. Τὰ καράβια τότε κάναν τέσσερες - πέντε μέρες νὰ φτάσουν στὸν Πειραιά. Τὴν πρώτη μέρα ποῦ μπῆκε στὸ καράβι στὴν Ἀλεξάνδρεια ὁ ταξιδιώτης ἀπόστασε ἢ καρδιά του κα ξεψύχησε. Μ' ἀνοιχτὰ τὰ μάτια ἐρευνοῦσε τὸν οὐρανὸ νὰ ρωτήσῃ τὸ Θεό. Γιατί;

Τί νὰ τὸν κάνει ὁ καπετάνιος; Τοῦ ἔδεσε βαρίδια στὰ πόδια καὶ τοῦ ἔψαλλε λίγα λόγια ἀπὸ μιὰ σύνοψη. Σταμάτησε τὸ καράβι. Ναῦτες κι' ἐπιβάτες σταυροκοπήθηκαν. Ὁρθὸς ἔσκισε τὴ θάλασσα. Ὅταν βούλιαζε ἓνας μικρὸς πίδακας ἀφρισμένος ἀπὸ τὸ θαλασσινὸ νερὸ στάθηκε μαντῆλι ἀποχαιρετισμοῦ.

— Πές μας τίποτε θειὰ Λένη — τὴ ρώτησα ὅταν τὴν ἀντάμωσα σερνή φορά. Ἐγειρε τὸ χλωμό της πρόσωπο στὶς ἀπαλάμες καὶ μοιρολόγησε μὲ μιὰ φωνὴ ἐκ θαθέων:

— Τὴν ἄμμο ἄμμο πάγαινα τὴν ἄμμο ἢ μαύρη ἐγὼ τὴ θάλασσα ἀγνάντευα, τὴ θάλασσα ρωτοῦσα :
Θάλασσα πικροθάλασσα τί μοῦ κανες τὸν ἄντρα μου
τί μοῦ κανες ἢ μαύρη ἐγὼ, τί μοῦ κανες τὸν ἄντρα μου,
τὸ φῶς μου καὶ τὰ μάτια μου χαλεύω γιὰ νὰ θρῶ.

— Τὸν ἄντρα σου τὸν ἔπνιξα καὶ στὰ βαθιὰ τὸν ἔριξα.

— Θὰ θρῶ κολυμπικὸ παπὶ τὸν ἄντρα μου νὰ πάει νὰ θρεῖ.

(Νοτίζουν τὰ τσίνορα ὅταν τὸ λέει ὁ Σιάτρας).

Κ. Ντούλας

Φιλολογικά & Καλλιτεχνικά Πορτραίτα

ΠΑΥΛΟΣ ΒΡΕΛΛΗΣ

(Αυτοπορταίτο - Αυτοβιογραφία)

ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ.

Ένα από τα καλλιτεχνικά ονόματα που ανεμίζουνται ισήμερα στην Ήπειρο, όμως ορατά σ' όλη την Ελλάδα και την ξένη καλλιτεχνική διανοήση είναι το Ἰδρυτή του ἑμνημίου Μουσείου Κερύνων Ὁμοιωμάτων στους Μουζακαίους Παύλου Βρέλλη Γλύπτη και Ποιητή.

Ἡ αὐτοβιογραφία του παρμένη ἀπὸ τὸν Ὀδηγὸ τοῦ Μουσείου ἔχει μιὰ ἐξομολογητικὴ ἀπλότητα, πὸ σὲ θέλει.

Αὐτὴ ἡ ἀπλότητα πὸ διακρίνει τὸν Καλλιτέχνη σ' ὅλες τὶς ἐκδηλώσεις τῆς ζωῆς του μὲ εἶχε ἐνοπώσῃσι γιὰ πρώτη φορά, ὅταν — δὲν εἶναι πολλὰ χρόνια — βραβεύτηκε ἀπὸ μιὰ Ἑπειρωτικὴ Ὀργάνωση μαζί μὲ ἄλλον γνωστὸ πνευματικὸ ἄνθρωπο τῆς Ἠπείρου.

Προηγήθηκε ὁ ἄλλος, πὸ μὲτά, σὴν κατόμιστη αἴθουσα, ἔβγαλε ἀπὸ τὸν κόρφο του δυὸ σελίδες γιὰ ν' ἀνταπαντήσῃ: ἐκφράζοντας τὶς εὐχαριστίες γιὰ τὴν τιμὴ πὸ τοῦ γινόταν.

Δὲν εἶχε προχωρήσει σὴν ἀνάγνωσι, ὅταν ἀπὸ τὸ Ὑπερῶο ἀκουγόταν σφυρίγματα...

Ἦταν τότε φυσικὸ. Ὁ κόσμος αὐτὸς εἶχε μαζευτεῖ πανηγυρικῶς, γιὰ ν' ἀκούσει: κλαρίνο κι ὄχι: νὰ μυσταγωγῆθῃ σὲ τέτοιου εἴδους τελετῇ. Ἀκολούθησε ἡ βράβευση τοῦ Παύλου Βρέλλη. Κι ὅταν ἀπάντησε μονολεκτικῶς «Εὐχαριστῶ» ὁ κόσμος ξέσπασε σὲ χειροκροτήματα.

α.χ.μ.

Ὁ πατέρας μου καὶ ἡ μητέρα μου γεννήθηκαν στὰ Γιάννινα, ὅπως καὶ ἐγώ, ὁ τέταρτος ἀπὸ τὰ πέντε ἀδέρφια, στὶς 25 Μαρτίου 1923. Ὁρολογιοποιὸς ὁ πατέρας μου καὶ ἡ ἐπιπλέον ἀπασχόληση ἦταν ἡ ἐφαρμογὴ τῆς Χημείας, σὲ δέρματα (εἰδικὰ λουστρίνια), σὲ ἐπιμεταλλώσεις. Διάφορες καὶ πολλές ἄλλες μελέτες. Τὸν διευκόλυναν καὶ τὰ γαλλικὰ πὸ γνώριζε καλά.

Ἡ μητέρα μου δασκάλα καὶ πολὺ καλὴ σὸ σχέδιο καὶ μὲ εὐαισθησία. Τὸ 1928 πεθαίνει καὶ μετὰ ἀπὸ λίγα χρόνια καὶ ὁ πατέρας μου.

Ἡ ἀδελφὴ τῆς μητέρας μου δασκάλα μὲ πολὺ ταλέντο στὴ ζωγραφικὴ μᾶς μεγάλωσε καὶ τελειώσαμε τὸ γυμνάσιο τῆς Ζωσιμαίας Σχολῆς στὰ Γιάννινα. Μετὰ, τὰ δύο μεγάλα ἀδελφία σὰν ἐκπαιδευτικοὶ μὲ βοήθησαν νὰ σπουδάσω στὰ Γιάννινα στὴ Ζωσιμαία Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία.

Διορίστηκα δάσκαλος καὶ συνέχεια σὸ στρατό, στρατοδιδάσκαλος ὅπου μετὰ παραιτήθηκα καὶ μὲ σπούδασαν σὴν Ἀθήνα σὴν Ἀνωτάτῃ Σχολῇ Καλῶν Τεχνῶν, τελειώνοντας τὸ 1954.

Πρὶν εἴκοσι πέντε χρόνια μού ᾿φτιάσαν σὸ παλαιὸ πατρικὸ σπιτι μας, μέσα στὸν κῆπο αὐτὸ τὸ ἐργαστήρι πὸ βλέπετε. Δούλεψα σ' αὐτὸ σκληρὰ καὶ διάβασα πολὺ,

Ο Παύλος Βρέλλης στο Έργαστήριό του. Ο Βρέλλης φιλοτεγεί το Βρέλλη. Ποιός είναι ο Βρέλλης και ποιά τό κέρινο όμοίωμα;

καί ὅτι βλέπετε μέσα εἶναι ἀπὸ παλαιές ἐργασίες πρὶν 25 χρόνια καί λίγα ἄλλα μέχρι τὸ 1971 πού χάλασε. Εἶναι βέβαια λίγα πού σώθηκαν, τὰ ἔμασα ἐδῶ μέσα, τὰ ἄλλα τὰ δώρησα, πούλησα, ἔσπασα λόγω ἐλλείψεως χώρου πολλά.

Ἔχω τοποθετήσει τὸν ἑαυτό μου κέρινο ὁμοίωμα σὲ φυσικὸ μέγεθος τὴν ὥρα πού φτιάχνω τὸ πρότυπμά μου ἀπὸ τρεῖς καθρέφτες. Σκοπός μου εἶναι νὰ δείξω, πῶς δουλεύεται ἓνα κέρινο ὁμοίωμα, γι' αὐτὸ δείχνω μερικὰ κεφάλια σὲ γύψο ἀπὸ αὐτὰ πού ἔχει τὸ μουσεῖο μέσα.

Μέσα στὸ ἐργαστήρι ἔχω τὸν Ἄρχειπίσκοπο Σπυρίδωνα Βλάχο πού ἦταν Δεσπότης τότε στὰ Γιάννινα. Τὸ ἔργο τὸ ἔφτιασα στὸ σπίτι πού ἔμεινα τὸ 1943 ὅταν τέλειωνα τὴν Παιδαγωγικὴ Ἀκαδημία στὰ Γιάννινα. Δὲ γνώριζα καί πολλά πράγματα ἀπὸ γλυπτικὴ, τότε ἔκαμα πολὺ χαρακτηριστικὴ σὲ πλάγιο καί ὀρθοξύλο καί σὲ λινόλεουμ γιὰ τὶς ἐφημερίδες τῆς πόλης. Οἱ λίγες γνώσεις ἀνατομίας καί ὀστεολογίας πού διάβασα καθὼς καί ἡ πολλὴ παρατήρηση, μαζί μὲ τὴν ἀγάπη καί τὴ δύναμη καί πίστη στὸν ἑαυτό μου στάθηκαν γιὰ νὰ τελειώσω αὐτό, βέβαια καί ἡ μικρὴ πείρα σὲ προτομές πού ἔκαμα πρὶν, ὅπως τὸ λόγιο Γεώργιο Καλούδη γέροντα τότε τὸ 1947 καί ἄλλα μικρὰ κεφάλια, σὰ σπουδῆ, σὰν ξεκίνημα.

Αὐτὰ στάθηκαν ἀφορμὴ νὰ μοῦ ἀναθέσει ὁ διευθυντὴς τῆς Ἀκαδημίας νὰ φτιάσω τὴν προτομὴ τοῦ

Σπυρίδωνα, πού δὲν τὸ ἔκαμα γιὰ νὰ πληρωθῶ, ἀλλὰ τὴν ἔκαμα δωροστὴ Σχολῆ πού φοιτοῦσα τότε. Στὴ συνέχεια ἔφτιασα τὸ Στρατηγὸ τῆς ἀεροπορίας καί Γενικὸ Διοικητὴ Ἡπείρου Ρέππα. Συνέχισα τὴ χαρακτηριστικὴ μὲ τὶς γνώσεις καί τὴν τεχνικὴ πού μποροῦσα νὰ ἔχω ἐδῶ στὴν ἐπαρχία, ἐπίσης ἔφτιαχνα μιμήσεις ξηρῶν καί νωπῶν φρούτων ἀπὸ γύψο, πηλὸ καί κερί. Πολλὰ σχέδια ἐκ τοῦ φυσικοῦ, καί παλαιὰ λαϊκὰ σπιτία καί μοτίβα λαϊκὰ.

Αὐτὲς ἦταν οἱ λίγες ἐργασίες πού ἔκαμα στὰ Γιάννινα πρὶν πάω στὴν Ἀθήνα στὴν Ἀνωτάτη Σχολὴ Καλῶν Τεχνῶν.

Γνώρισα γιὰ πρώτη φορὰ τὴν ὁμορφὴ σὲ ἱστορικὰ μνημεῖα καί πλούσια σὲ καλλιτεχνικὴ κίνηση Ἀθήνα, τὸ χειμῶνα τοῦ 1948 ὅταν κατέβηκα νὰ δώσω ἐξετάσεις, φιλοξενήθηκα γιὰ λίγο σ' ἓνα σπίτι Ρουμελιωτῶν ἀγνῶν καλοσυνάτων ἀνθρώπων.

Μπῆκα στὴ Σχολὴ τὸ 1949 καί τέλειωσα τὸ 1954. Στὰ πρακτικὰ μαθήματα εἶχα δάσκαλο τὸν Μ. Τόμπρο στὰ δὲ θεωρητικὰ προσωπικότητες τῆς ἐποχῆς, καί ἦταν τόσο ὠραία καί χρήσιμα μαθήματα: ρυθμολογία, μορφολογία, παραστατικὴ, ἱστορία τῆς τέχνης καί πολιτισμοῦ, ἀνατομία σὲ πτώματα στὸ Γουδι κλπ. Ἔδωσα δὲ σ' αὐτὰ μεγάλο ἐνδιαφέρον καί ἀσχολήθηκα ἰδιαίτερα τότε μὲ τὶς μαθηματικὲς καί γεωμετρικὲς χαράξεις ἐπιφανείας καί ὄγκου πάνω στὴ ζωγραφικὴ, σχέδιο καί γλυπτικὴ.

Ἄρχισα νὰ δουλεύω προτομές—

στο διάστημα τῆς φοίτησης — διάφορων προσώπων καὶ ἰδιαίτερα Ἡπειρωτῶν ἀπὸ τοὺς ὁποίους ποτὲ δὲν πληρώθηκα καὶ δὲ βοηθῆθηκα.

Τελειώνοντας τὶς σπουδὲς τὸ 1954 τὸν ἴδιο χρόνο τὸ καλοκαίρι, ἄρχισα νὰ ταξιδεύω στὶς εὐρωπαϊκὲς χῶρες: Ἰταλία, Γαλλία, Ἀγγλία, Γερμανία, περιοδικά, χρόνια ἀρκετὰ γιὰ μελέτη πάνω στὶς σύγχρονες τότε τάσεις τῆς ἀνεικονικῆς τέχνης. Ἰδιαίτερα μελέτησα τὸν Κονστρουκτιβισμό, τὴν κινητικὴ γλυπτικὴ καὶ τὴν κυβερνητικὴ τέχνη, μὲ βάση τὶς γνώσεις στὶς πιθανότητες καὶ μὲ συνδυασμὸ τῆ ραδιοηλεκτροτεχνικῆς. Ἐπίσης μὲ ἰταλικὴ ὑποτροφία ὀλιγόμηνη παρακολούθησα καὶ ἐργάστηκα στὴ Φλωρεντία τὴν τέχνη καὶ τεχνικὴ τῆς χαλκογλυπτικῆς, καὶ στὴ Ραβένα ἀργότερα ψηφοθεσία.

Σὰν ξεναγὸς ταξίδεψα τὸ 1954 στὴν Κωνσταντινούπολη καὶ συνέχισα γιὰ χρόνια στὸ λεκανοπέδιο Ἀττικῆς, στοὺς Δελφούς, Ὀλυμπία, Μυστρά κλπ. γνωρίζοντας καὶ μελετώντας ἀπὸ κοντὰ τὶς βαθιὲς ρίζες τοῦ πολιτισμοῦ μας.

Μετὰ δούλεψα στὸ Μουσεῖο τῆς Ἀκρόπολης ποὺ γινόταν τότε, ὡς γλύπτης καὶ συντηρητῆς, καὶ συνέχισα γιὰ τρία χρόνια στὸ Ἀρχαιολογικὸ Μουσεῖο Ἀθηνῶν, ὅπου ὀργάνωσα τὴν τεχνικὴ τοῦ τμήματος ἀναπαραγωγῆς κλασικῶν ἔργων.

Γύρισα στὰ Γιάννινα ἀπὸ τὸ 1958 ὡς Καθηγητῆς Τεχνικῶν στὴ Ζωσιμαία Σχολή, μιὰ καὶ δὲν μποροῦσα νὰ ζήσω σὰν ἐλεύθερος καλλιτέχνης. Μὲ ἀπόσπασαν τέσσαρα χρό-

νια στὸ Πειραματικὸ Τεχνικὸ Γυμνάσιο τοῦ Ὑπουργείου Παιδείας καὶ ἀπὸ τὸ 1962 ἔμεινα μόνιμα στὰ Γιάννινα μὲ τὴν οἰκογένειά μου.

Ἰδρυσά τὴν πρώτη Σχολὴ καλλιτεχνικῆς ἀγωγῆς ἐδῶ στὸ ἐργαστήρι μου, γιὰ παιδιὰ ἡλικίας 3 μέχρι 12 χρόνων, τὴν ὁποία κράτησα μὲ θυσία πέντε χρόνια συντηρώντας τὴν μὲ τὰ μαθήματα ποὺ ἔκανα σχεδίου γιὰ τοὺς ὑποψήφιους τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

Περίοδεψα ὅλη τὴν Ἡπειρο γιὰ νὰ κάνω διαλέξεις μὲ θέματα τέχνης, ἀλλὰ καὶ γιὰ μελέτη ἀπὸ κοντὰ πάνω στὴν ἠπειρωτικὴ λαϊκὴ τέχνη, ὅπως καὶ παλαιά.

Ἐφτιασα πολλὰς προτομὲς σὲ φυσικὸ μέγεθος Ἑλλήνων καὶ ξένων, λίγα ἠρώα ἀπὸ πέτρα, μάρμαρο, μὲ διακόσμηση ὀρείχαλκο καὶ ψηφιδωτό, καὶ πολλὰς μικρὲς συνθέσεις σὲ πέτρα, ὀρείχαλκο, τερρακόττα, ἀσήμι. Κάπου δὲ 50 σμικρύνσεις καὶ μεταπλάσεις σὲ τερρακόττα μικρὲς μέχρι 20 οκάτοστὰ ἀπὸ τὰ μουσεῖα τοῦ ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ τῆς Ἰταλίας, Γαλλίας, Ἀγγλίας καὶ Τουρκίας διαφόρων κλασικῶν ἔργων καὶ προτομῶν τῶν μεγαλυτέρων προσωπικοτήτων τῆς ἀρχαίας Ἑλλάδας.

Ἐπίσης μοντέλα καὶ πάρα πολλὰ σχέδια λαϊκῆς τέχνης γιὰ ἐφαρμογὴ σὲ ἐργαστήρια ἀργυροχρυσχοΐας καὶ γιὰ μελέτη.

Ἀπὸ τὸ 1971 μέχρι τὸ 1977 ἀποσπάστηκα στὸ Πανεπιστήμιο Ἰωαννίνων στὴν ἔδρα τῆς Ἱστορίας τῆς Τέχνης ὅπου δίδαξα τὰ σύγχρονα

ρεύματα τέχνης με ελεύθερη τή συμμετοχή τῶν φοιτητῶν τῶν Σχολῶν, καθὼς καὶ γραμμικὸ σχέδιο στὸ ἱστορικὸ τμῆμα τῆς Φιλοσοφικῆς καὶ τῆς Φυσικομαθηματικῆς σχολῆς, καθὼς ἐπίσης καὶ τὴν καλλιτεχνικὴ δραστηριότητα τοῦ Πανεπιστημίου, γιὰ θέατρο (σκηνικὰ) καὶ δημιουργία ἐκθέσεων τῶν φοιτητῶν τῶν σχολῶν.

Κυκλοφόρησα τὶς ποιητικὲς συλλογές «Θύμησες» (1969), «Φόρμες» (1972) καὶ «Σίδερα Πέτρες καὶ Λουλούδια» (1975) μὲ θέματα τέχνης.

Ἔργα μου βρίσκονται γλυπτὰ, ζωγραφικὰ, κεραμικὰ καὶ σχέδια σὲ ἰδιωτικὲς συλλογές ἐσωτερικοῦ καὶ ἐξωτερικοῦ (Λονδίνο φιγούρες σὲ ἀσήμι) πινακοθήκη Ἰωαννίνων γλυπτὸ (κεφαλή, ὀρείχαλκος) καὶ ζωγραφικὴ, ἐπίσης στὸ Μουσεῖο Μπενάκη, 40 σχέδια πρὸς φύλαξη ἀπὸ τὸ 1949.

Μία ἀπὸ τὶς ἐργασίες μου πού ἔκαμα εἶναι καὶ τὸ μικρὸ τοῦτο Μουσεῖο Κερίνων Ὁμοιωμάτων πού ἔχει ἔργα ἀπὸ τὸ 1947 καὶ μετὰ, περίπου μέχρι τὸ 1958. Συγκέντρωσα τὰ ἀνάλογα ἀντικείμενα γιὰ τὸν ἐξοπλισμὸ του ἀπὸ χρόνια.

Τὸ 1975 στὸ χωριὸ Μουζακαῖοι πού ἔταν δάσκαλος 20 χρόνια ὁ ἀδελφός μου Θανάσης, καὶ μετὰ τὸ πάρσιμο τῆς σύνταξής του, ἔφτιασε αὐτὸ τὸ μικρὸ σπιτάκι γιὰ παραθερισμό, καὶ ἔτσι βρῆκα χῶρο νὰ τοποθετήσω τὴν παλαιὰ δουλειά μου πού τὴν ἰδέα δούλευα ἀπὸ χρόνια γιὰ νὰ φτιάσω ἓνα μουσεῖο τῆς προεπανάστασης.

Διαμόρφωσα τὸ χῶρο κατάλληλα γιὰ τὰ θέματα καὶ μοῦ πῆρε 14 μῆνες δουλειὰ περίπου προσωπικὴ μόνον μέσα στὶς ἄλλες ὑπηρεσιακὲς ἀσχολίες πού εἶχα.

Μία ἀπὸ τὶς αἰθουσες εἶναι καὶ αὐτὴ τοῦ ἐργαστηρίου μου πού ἦταν στὰ Γιάννινα παλαιὰ καὶ δείχνω μέσα, ὅτι μπόρεσα νὰ κρατήσω καθὼς καὶ τὰ ὑλικά, τὶς κατασκευές καὶ τὶς τεχνικὲς πού χρησιμοποίησα γιὰ νὰ τὸ φτιάσω τόσο αὐτὸ ὅσο καὶ τὸν ἐξοπλισμὸ τους. Ἐπίσης στὶς γενικὲς πληροφορίες στὴν ἀρχὴ τοῦ ὁδηγοῦ θὰ δεῖτε ἀναλυτικὰ ὅτι σὰς ἐνδιαφέρει.

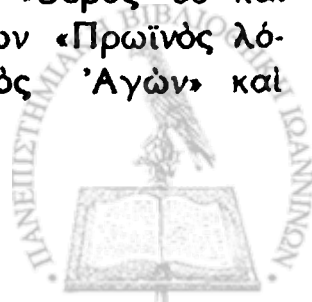

ΚΩΝΣΤ)ΝΟΣ Ι. ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Γεννήθηκε στὰ Γιάννινα τὸ 1905. Τιμήθηκε μὲ τὸ Σταυρὸ τῶν Ταξιάρχων τοῦ Τάγματος τοῦ Φοίνικος Γεωργίου Α΄.

Εἶναι μέλος τῆς Ἐπιτροπῆς ἐπιμελείας ὕλης τοῦ περιοδικοῦ Ἰωαννίνων «Ἡπειρωτικὴ Ἔστια». Ἰδρυτικὸ μέλος τῆς «Ἐταιρείας Ἡπειρωτικῶν Μελετῶν» καὶ τῆς «Ἡπειρωτικῆς Στέγης Γραμμάτων καὶ Τεχνῶν».

Δημοσίευσε πολλὲς μελέτες καὶ ἄρθρα ἱστοριογραφικὰ στὴν «Ἡπ. Ἔστια» στὰ «Ἡπειρωτικὰ Χρονικά» (Β΄ περίοδος 1973), στὸ «Ἡπειρωτικὸ Ἡμερολόγιον» τῆς Ἐτ. Ἡπ. Μελετῶν, στὸ «Θέρος '80 καὶ '81» τῶν Ἰωαννίνων «Πρωϊνὸς λόγος», «Ἡπειρωτικὸς Ἄγων» καὶ

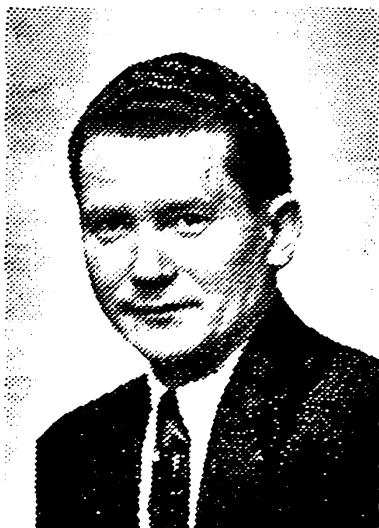

στη «Φωνή τῆς Καστοριάς κ.ά.

Μερικὲς ἐργασίες του:

— Τὰ ἀλειφιάτικα, ὅπως μιλιοῦνται στὴ Δ. Μακεδονία ἀπὸ Ἡπειρώτες καλαντζήδες.

— Ὁ Ἀλῆ-Πασιᾶς καὶ ὁ Ἡσαΐας Σαλώνων κατὰ οἰκογενειακὴ παρά-

Κων. Φωτόπουλος

δοση τοῦ διεγγονοῦ τῆς ἀδελφῆς τοῦ Ἡσαΐα, Στεφ. Παπακωνσταντίνου Γεν. Ἐπιθεωρ. Ταχ. Ταμιευτηρίων.

— Ἡ τελευταία Διδαχὴ τοῦ «Πάτερ - Κοσμᾶ» στὴν Περίθλεπτο Ἰωαννίνων εἴκοσι πέντε ἡμέρες πρὶν μαρτυρήση. Κατὰ χειρόγραφο τοῦ 1804 Παναγιώτη Ζώη. Παρουσίαση. Σχόλια.

— Μιὰ δραματικὴ σύγκρουση Χριστιανῶν καὶ Ἑβραίων στὰ 1878 ἐπὶ Μητροπολίτου Χρηστίδη. (Ἱστοριογραφικὸ Χρονικὸ).

— Ὁ καῦμός τοῦ Παπαζώη γιὰ τὸ ρωμέϊκο (Χρονικὸ).

— Ἐνα ἐπίσημο πρωτόγραφο μπουγιουρντι τοῦ Ἀλῆ-Πασιᾶ με

τὴν ἐπιγραφὴν «τοῦ ἀγαπητοῦ μου προεστότου Μετζόβου ὑγιῶς τὸ ὀγληγορώτερον, με θίαν καὶ ἀνυπομονήν» με τὴν προσωπικὴ σφραγίδα τοῦ Ἀλῆ. Σταλμένο ἀπὸ τὴν Πρέβεζα ὕστερα ἀπὸ τὴν κατάληψή της (Νοέμβριος 1798).

— Ἀθηναγόρας ὁ Α΄. Ἐντυπώσεις ἀπὸ τὸ 40θήμερο μνημόσυνό του στὸν Πατριαρχικὸ Ναὸ τῆς Πόλης.

— «Πανάρατο», ἥτοι ἐπιτομὴ τῆς Ἐρωφίλης - Παναρέτου τοῦ Γεωρ. Χορτάτζη, ὅπως παίζονταν στοὺς δρόμους τῶν Γιαννίνων στὰ 1887 ἀπὸ ἐρασιτεχνικὸ θίασο. Κατὰ τὸ αὐτούσιο χειρόγραφο τοῦ ἔτους αὐτοῦ. Παρουσίαση. Σχόλια, ἱστοριογραφικὲς πληροφορίες τῆς ἐποχῆς ἀπὸ σύγχρονους.

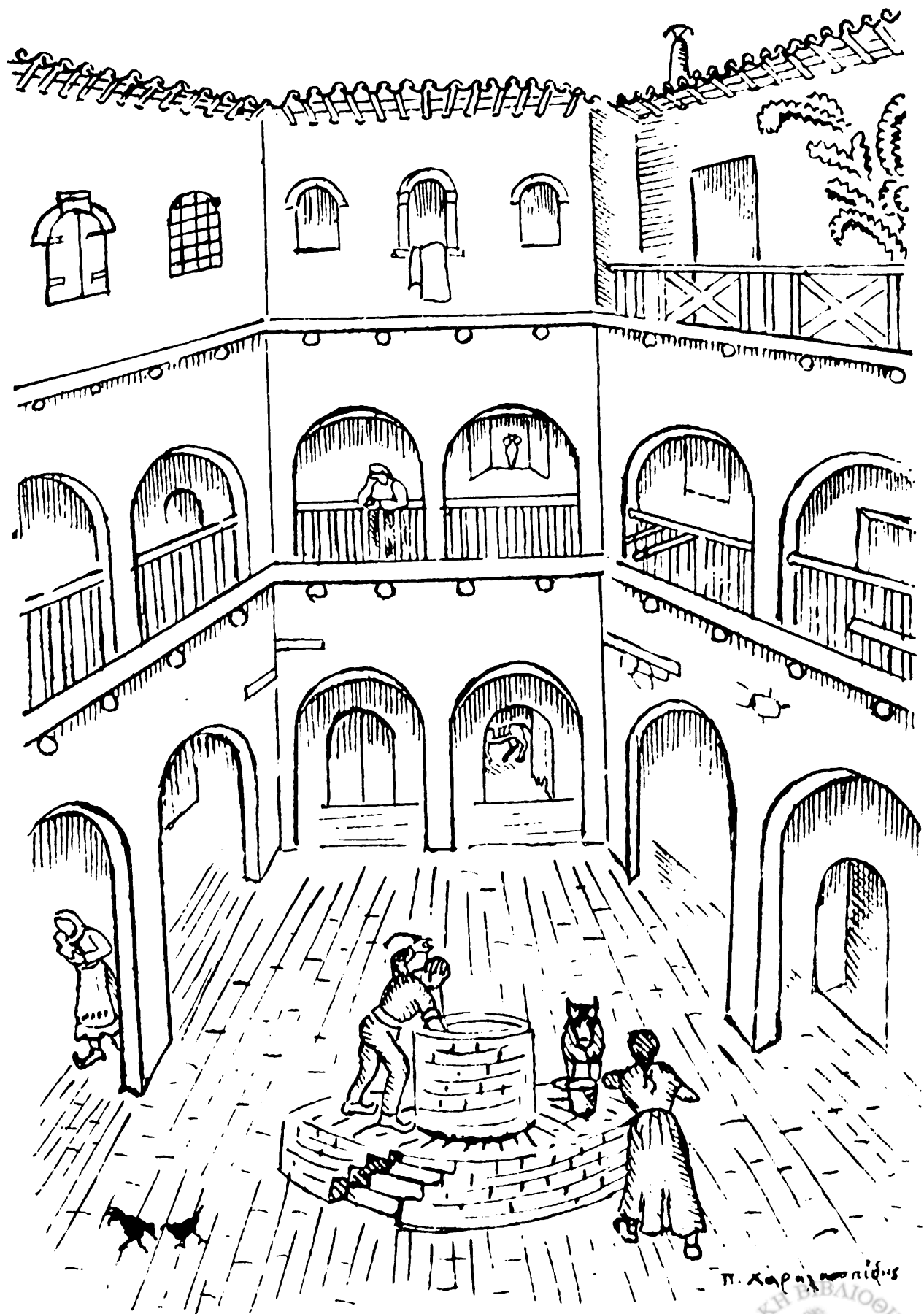
— Οἱ πετροπόλεμοι στὰ Γιάννινα τὸν καιρὸ τῆς Τουρκοκρατίας ἀπὸ τὰ παλιὰ ὡς τὰ τελευταῖα χρόνια. (Χρονικὸ).

— «Τὰ Ἰσνάφια τῶν Παπ'τοσῆδων καὶ κουντουρτζήδων τὰ παλιὰ χρόνια». (Ἱστοριογραφικὸ).

— «Τὸ Κάλεσμα» (τῶν νεκρῶν). Ἐνα παμπάλαιο προγαμιαῖο ἔθιμο τῆς Καρίτσας - Ἰωαννίνων.

— Ἀναμνήσεις ἀπὸ τὰ πολιορκημένα Γιάννινα (1912-13) καὶ ἄλωσή τους. (Ἱστοριογραφικὸ Χρονικὸ).

— «Χρονικὸ τοῦ Μεγάλου Σηκωμοῦ τοῦ Γένους». Δυὸ παλιὰ ἔμμετρα χειρόγραφα 3981 στίχων, στὸ γιαννιώτικο ἰδίωμα τῆς ἐποχῆς τοῦ 1821, ἀναφερόμενα στὸν ἀγῶνα τοῦ Ἔθνους καὶ στὸν Ἀλῆ Πασιᾶ καὶ (ΣΥΝΕΧΕΙΑ στὴ σελίδα 309)

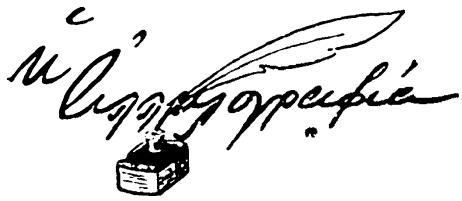
Γιάννινα. 'Εσωτερικό Χανιού.

π. Καρακωπίδης
('Αρχείο Μιλτ. Οικονομίδη)

Ἡπειρωτικὴ Πνευματικὴ Ζωὴ καὶ Κίνηση

◆ Γράφουμε καὶ μᾶς γράφουν

◆ Στέλλουμε καὶ μᾶς στέλνουν

Ἐδῶ βροντοῦν τὰ χαϊμαλιά...

ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ.

«Ἐδῶ βροντοῦν τὰ χαϊμαλιά, ἐδῶ βροντοῦν τ' ἀλύσια. Ἐδῶ τὰ τσαμπράζια τὰ βαρειά σκεπάζονε τὰ στήθια». Ἐδῶ τὰ χάρτζια, τὰ πλουμιά, τὰ κεντίδια, πού ταιριάζουν σὲ ἀξετίμητες Ἡπειρώτικες καὶ Μακεδονίτικες φορεσιές κλεισμένες σὲ μιὰ γραφὴ μᾶς στέλλε. ὁ Γεώργιος Λυριτζῆς συνταγματάρχης ἐ.ἀ. καὶ ἱστορικός ἐρευνητής, Κοζάνιτης.

Καὶ εἶναι τούτα τὰ χαϊμαλιά τῆς ὑπομονῆς του ἐφευρήματα καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς του εὐαισθησίας «ἀποκαυήματα», πού χέρι σταθερό, κι ὅς εἶναι ὀγδοονταπενταχρονίτικα, τὰ σκαλίζει ἕνα - ἕνα, τὸ παλληκάρι μας, γιὰ δική του τέρψη καὶ δική μας χαρὰ.

Λὲς καὶ βγαίνουν ἀπὸ βυζαντινὲς προγονικὲς κασσέλες — μυρωμένα κι ἀστραφτερὰ κεντίδια καὶ πανηγίδια — χαρὰ τῶν ματιῶν μας καὶ τῆς ψυχῆς μας εὐπροσύνη.

Κι εἶναι ἕνα γύρο μας τραγὴ ἢ Σύνταξη αὐτῶν Γερόντων - παλληκαριῶν, αὐτοὶ πού ἐπιτολμοῦμε τουλάχιστον γὰ τούς ἀποκαλύψουμε, ὁ Ἀθανάσιος Ἰσσεκούρας 102 χρόνων στήν Ἀθήνα, χωρὶς μπαστούνι, ὁ Δημιουθένης Παπαδόπουλος 89 χρόνων στὸ Βόλο, κι ἀκολουθοῦν ὁ Κώστας ὁ Ντού-

λας μὲ τὰ «μανούσια» καὶ τὰ μοιρολόγια, ὁ Ἄναστ. Παπαγγέλης μὲ τὰ σπινθηροβόλα εὐθυμογραφήματα, ἔτοιμος μὲ τὸν τσιφτέ ἐπ' ὄμου γὰ ὑπερασπίσει τὴν Ἀθήνα ἀπὸ τὰ Μεμέτια, ὁ Κώστας ὁ Ἐξάρχος, ὁ Εὐριπίδης ὁ Σούρλας ὁ παιδαγωγός, κι ἄλλοι, κι ἄλλοι, πού μποροῦν γὰ μᾶς ἐξουσιοδοτήσουν, ἂν θέλουν, γὰ πιάσουμε τὸ χορὸ καὶ γὰ... πηδῆσουμε μὲ τὴν παλιά σημασία τῆς λέξεως!

α.χ.μ

***

Κοζάνη 31 Μαΐου 1983

Ἐγραψτὲ μὲ Κύριε Μαρμόπηξε,
Χορὸς ἔνεψοι, χρόνια πηγά.

Λόγω ἐπισημῆς ὑγείας καὶ ηλικίας (ὀγδοήκοντα καὶ πέντε!), διετέλεσα ἐγκριτὸς ὄντων τὸν χειμῶνα. Καὶ εἶναι ὁ χειμῶνας τῆς Κοζάνης παρατεταμένος, καὶ βαρῦς.

Ἦρθε πού πήρε γ' ἀνάγκη ὁ καιρός, ἀρχισα κι ἐγὼ γὰ βγαίνω, καὶ σπεύδω γὰ ἐπιφωνήσω μαζί σας. ἔχω ἔμπρός μου τὴν ἡμέρην 20ῆς Δεκεμβρίου π.έ. φιλικὴν σας. Τὰ αἰσθήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκφράζεσθε εἰς αὐτὴν διὰ τὸ πρόσωπόν μου καὶ τὰ καλά σας λόγια διὰ τὴν πνευματικὴν μου πρὸσφορὰν, μὲ συνεκίνησαν. Ὅς εὐχαριστῶ, ἐκχετὲ μὲ φίλε, τὸ σὺς διαβεβαίω ὅτι πάρομοια αἰσθήματα κατέχουν καὶ ἐκὲ διὰ τὴν ἀγάπην σας.

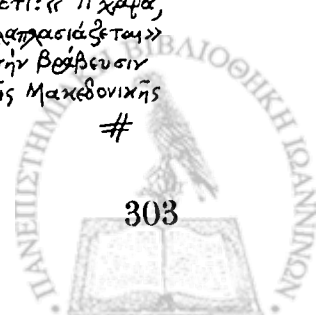
Διὰ σημερινῆς ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς, σὺς ἀποτέλω 1000 δρακ. διὰ τὸ «Δεσφίον».

Μὲ ὄλην μου τὴν ἀγάπην καὶ ἰδίαιτέραν ἐκτίμησιν:

Γεώργιος β. Λυριτζῆς

Ἐν 7π

Υ.Γ. Κάτιο ἀπόφθεγμα διαλαμβάνει ὅτι: «Ἡ χαρὰ, συμμερισμένη ὑπὸ τῶν φίλων, πολλαπλασιάζεται». Ἦν χαρὰν μου, λοιπὸν, διὰ τὴν βεβαίωσιν τῶ πνευματικῶ μου μέθῃ ὑπὸ τῆς Μακεδονικῆς

Κοζάνη 11 Μαΐου 1983

Ἀγαπητέ μου Κύριε Μαιμνόπουλε,

Χριστός Ἀνάστη! Χρόνια πολλά.

Λόγω ἐπισφαλοῦς υγείας καὶ ἡλικίας (ὀγδοήκοντα καὶ πέντε!), διετέλεσα ἐγκλειστος ὅλον τὸν χειμῶνα. Καὶ εἶναι ὁ χειμῶνας τῆς Κοζάνης παρατεταμένος καὶ βαρῦς.

Τώρα ποὺ πῆρε ν' ἀνοίγη ὁ καιρός, ἄρχισα κι' ἐγὼ νὰ βγαίνω, καὶ σπεύδω νὰ ἐπικοινωνήσω μαζί σας.

Ἔχω ἐμπρός μου τὴν ἀπὸ 20ῆς Δεκεμβρίου π.ἔ. φιλικὴν σας. Τὰ αἰσθήματα, μὲ τὰ ὁποῖα ἐκφράζεσθε εἰς αὐτὴν διὰ τὸ πρόσωπόν μου καὶ τὰ καλὰ σας λόγια διὰ τὴν πνευματικὴν μου προσφοράν, μὲ συνεκίνησαν.

Σὰς εὐχαριστῶ, ἐκλεκτέ μου φίλε, καὶ σὰς διαβεβαιῶ ὅτι παρόμοια αἰσθήματα κατέχουν καὶ ἐμὲ διὰ τὴν ἀγάπην σας.

Διὰ σημερινῆς ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς, σὰς ἀποστέλλω ὀρχ. 1000 διὰ τὸ «Δελτίον».

Μὲ ὅλην μου τὴν ἀγάπην
καὶ ἰδιαιτέραν ἐκτίμησιν:

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Θ. ΛΥΡΙΤΖΗΣ

Συν) ρχης ἔ. ἀ.

Ἦρθε ὁ Λάζαρος ἦρθαν τὰ Βάγια...

Τὸ «Σάββατο τοῦ Λαζάρου» ἓνα ἄλλο ἔθιμο ξαναζωντανεφε ὁ Σύλλογος Ἡπειρωτῶν Ἡλιούπολεως.

Κυρίες, ἀγόρια καὶ κορίτσια, ντυμένον μὲ ἠπειρωτικὲς ἐνδυμασίες καὶ κατανεμημένοι σὲ δύο (2) γκρουπ τῶν 15 προσώπων τὸ κάθε ἓνα καὶ ἐποχοῦμενα σὲ ἕξ (6) αὐτοκίνητα διήλθον τὴν Ἡλιούπολη

καὶ ἐτραγουδῆσαν τὸ Λάζαρο.

Ἰδιαιτέρη ἐντύπωση ἔκανε ἡ διέλευση ἀπὸ τὴν Λαϊκὴ Ἀγορὰ ὅπου χιλιάδες Ἡλιούπολιτες ξαναθυμήθησαν τὶς ἰδιαιτέρες πατρίδες των — ἀφοῦ ἀπὸ τὴν ἐπαρχία προέρχονται οἱ περισσότεροι — γιὰ τὸ Λάζαρο καὶ τὸ «Σήμερα Μαῦρος Οὐρανός· τὸ τραγουδοῦν σ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα.

Ὠραία ντυμένες οἱ κυρίες καὶ τὰ παιδιὰ ποὺ κρατοῦσανε ἰστολισμένα καλάθια, μὲ τὰ «κυπριά» καὶ τὶς «μαγγοῦρες» τραγουδοῦσανε μὲ ρυθμὸ καὶ ἠῶχοντο «τόσα καλὰ νὰ δώσει ὁ Θεὸς ἐδῶ ποὺ τραγουδοῦμε καὶ ὁ Νοικοκύρης τοῦ σπιτιοῦ Χρόνια Πολλὰ νὰ ζήσει».

Ἐπισκέφθησαν ἐπίσης σπιτία Ἡπειρωτῶν, Ἀρτοποιεῖα, Σούπερ Μάρκετ, τὸ Δημαρχεῖο, τὸ Ἀστυνομικὸ Κατάστημα καὶ τὸ Γηροκομεῖο. Ἐκεῖ τὰ γκρουπ ὑπὸ τὴν Ἀντιπρόεδρο τοῦ Συλλόγου Κκ Ἀλεξίου δὲν δέχθησαν τὰ συνήθη φιλοξωρήματα ἀλλ' ἀντιθέτως ἀπὸ τὸ καλάθι ἐδωσαν γιὰ τοὺς σκοποὺς τοῦ Γηροκομείου ὡς ἐκ τῶν ἐορτῶν τοῦ Ἁγίου Πάσχα τὸ ποσὸν τῶν 2.000 ὀρχ.

Πολλοὶ ἀπὸ ἐκείνους ποὺ τοὺς ἐπισκέφθησαν τὰ γκρουπ κατελήφθησαν θαυρόντες. Τοὺς θύμισαν «τὰ παλαιὰ τὰ χρόνια τὰ καλὰ, τὴν παιδικὴν ἡλικία, τὶς ἀπὸ ἡμέρες προετοιμασίες των μὲ τὴν φροντίδα τοῦ δασκάλου γιὰ νὰ κάνουν ἐπισκέψεις καὶ νὰ ποῦν τὸ Λάζαρο στοὺς μαγαλάδες, τὰ σπιτία ποὺ ξυπνοῦσανε ἀπὸ τὰ χαράματα — γι' αὐτὸ κρατοῦσανε, καὶ τὶς μαγγοῦρες ἀπὸ τὸ φόβο τῶν σκυλιῶν — μὲ τὰ καλάθια, τὰ αὐγά καὶ τὶς πενταροδεκάρες.

Καὶ τὰ Ἡπειρωτόπουλα τῆς Ἡλιούπολης εἶπανε τὸ Λάζαρο. Ἐμεῖς τί νὰ ποῦμε γιὰ τὸ Σύλλογο Ἡπειρωτῶν Ἡλιούπολεως;

Ὁ Σιαγκούνης

Γιάννινα 10 Μάρτη 1983

Ἀγαπητέ μου κ. Μαιμιόπουλε.

Χωρίς νά τὸ καταλάβω κοντεύω νά βρεθῶ ἀντεπιστέλλων συν-εταῖρος σας μέσω τοῦ Δελτίου.

Σᾶς ἔστειλα μιὰ ἱστορία μὲ τὰ ξύλα τοῦ Σιαγκούνη. Σᾶς τὸν ἔστειλα φραγκοφορέμενο τὸ Φίλιππα, ἀλλά:

Θέλοντας ὁ τυπογράφος καὶ μὴ θέλοντας ὁ ἱστοριογράφος Παπαγγέλης φόρεσε σεγκούνια ὁ Φίλιππας καὶ βγήκε Σεγκούνης στὸ «Δελτίο».

Φαίνεται θὰ ἐπηρεάστηκε ἀπ' τὴν Καραγκούνα ὁ τυπογράφος πού, ὅμως, κι' αὐτηγῆς ὅπως καὶ τοῦ Φίλιππα δὲν τοὺς πρόπον τὰ σεγκούνια.

Τὸ ἀποτέλεσμα εἶναι νά μοῦ «κολλᾶνε» ἐδῶ στὰ Γιάννινα πολλοὶ μαθητὲς τοῦ Σιαγκούνη.

—Γιατί, ὦρέ, γιατρέ, τοῦ ἀλλάξεις τὰ φῶτα τοῦ Φίλιππα;

Ὁ Φίλιππας, ὅμως, εἶναι πολὺ μακριὰ καὶ δὲν ἀκούει καὶ δὲ βλέπει τὰ χάλια του.

Στις δύο ἱστορίες πού σᾶς στέλλω τώρα γιὰ τὸ Δελτίο ἀναφέρονται καὶ ζωντανὰ πρόσωπα γι' αὐτὸ σᾶς παρακαλῶ προσέξτε μὴν τοὺς ἀλλάξετε τὸν ἀδόξαστο, ὅχι τίποτε ἄλλο, ἀλλὰ νά μὴν ἔχουμε τίποτε τραδιήγματα κι' ἀναγούλιες.

Τὴ μιὰ ἱστορία τὴ στέλλω γιὰ νά μάθετε τὴν... ἀθλητικὴ κίνηση τοῦ Γιαννίου (τ' Γιαννίν'ν).

Τὴ ἄλλη γιὰ νά ἰδῆτε ἐσεῖς οἱ ἐκείθεν τοῦ Ἀντιρρίου ἐταῖροι Ἑπειῶτες γιὰ τὸ πῶς βλέπαμε τὰ προβλήματα μας ἐμεῖς οἱ ἐντεῦθεν τοῦ θη-Ρίου παροικούντες καὶ κατοικούντες στὴ μέλλουσα πρωτεύουσα τῆς Ἑλλάδας.

Καὶ μιὰ παράκληση. Ἐπειδὴ οἱ παλῆροι Ἀθηναῖοι τὸν παπᾶ τὸν λένε πρίφτη καὶ τὸν Παπαγγέλη Παπαγγελεῖ μὴ μοῦ ἀλλάξετε τὸ κεφάλι (τοὺς τίτλους τῶν ἱστοριῶν μου θέλω νά πῶ) καὶ πρὸ παντὸς τὰ πρόδια—τὴν ὑπογραφή μου πού τὴ βάζω πάντα μὲ πεζὰ γράμματα γιὰ νά φαίνεται ὁ τόνος.

Ἐπί τούτοις δέξασθε τὴν ἔκφραση τῆς ἀμερίστου ἐκτιμῆσεως μεθ' ἧς διατελῶ.

Ἰμέτερος

Ἀναστάσιος Δ. Παπαγγέλης

(Ἔτσι: θὰ σκόλαξε τὸ γράμμα του στίς μέρες του ὁ... ἡμέτερος Σιαγκούνης).

Ἦχῶ

16.4.1983

Φίλε κ. Μαιμιόπουλε.

Γνώμη μου.

Τὸ «Δελτίο» πῆρε τέτοια ἐξέλιξη καὶ μορφή πού ἀβίαστα βγαίνει φωναχτότερα ἢ φωνή μου γιὰ νά πῶ πῶς ἀξίζει: ξεχωριστὸς ἔπαινος γιὰ κείνους πού κοπιᾶζουν καὶ τὸ φροντίζουν.

Ἀκόμα δύο ἀράδες.

Στὸν ἴδιο χῶρο τοῦ «Δελτίου» δάσκαλοι πανεπιστημιακοὶ «ἀντάμα» μὲ ἀνθρώπους τοῦ λόγου καὶ τέχνης, μὲ ταπεινοὺς καὶ ντροπαλοὺς ἀπούδαχτους Ἑπειῶτες, ἀλλὰ καὶ μὲ νέους μ' ἐρωτικὸ χιτισκάρδι: γιὰ τὸν παμφίλιτατο τόπο μας.

Ὅλοι τους, χωρὶς διάκριση κοινωνικῆς τάξης ἢ πολιτικῆς τοποθέτησης μὲ τίς λάγαρας πνευματικῆς τους δυνάμεις φροντίζουν νά διασωθεῖ ὁ Ἑπειῶτικος πολιτιστικὸς θησαυρὸς μὲ τὴ φορτωμένη φῶς καὶ θυσίας παράδοση τῆς πολυπαθῆς πατρι-

δας, πού γι' αὐτὴ καὶ μεῖς — μὲ τὸ δίκιο
μας — εἴμαστε περήφανοι.

Καὶ τοῦτο

Ἄπ' ὅλους ξεχειλίζει ὁ ἀγνός Ἡπει-
ρωτισμός πού σκορπάει μύρια ἀρώ-
ματα σὰν τ' ἀνοιξιὰτικα χιλιόχρωμα «μυ-
νούσια» στὶς πανέμορφες Ἡπειρώτικες θου-
νοπλαγιές.

Εἶναι ὑπέροχο τὸ ἐπίτευγμα.

Φίλτατοι: ἐξακολουθήστε νὰ κοιτᾶτε
μπροστά... μπροστά...

Μὲ τὴν ἀγάπη μου

ΣΤΑΥΡΟΣ Π. ΚΑΡΑΔΗΜΑΣ

ΔΩΡΕΕΣ

Π ρ ὶ ς

Τὸν κύριον Πρόεδρον τῆς Ἡπ. Ἑταιρείας
Ἐ ν τ α ὁ θ α

Ἀγαπητέ κ. Πρόεδρε,

Μετ' εὐχαριστήσεως Σᾶς ἀποστέλλω δω-
ρεὰν 150 ἀντίτυπα τοῦ βιβλίου μου «Ἡ
ΕΚΚΛΗΣΙΑ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ (1982)»
εἰς μνήμην τοῦ ἀειμνήστου Σουλιώτου
Στρατηγοῦ Δημητρίου Τ. Νόττη Μπότσα-
ρη καὶ τῆς ἀληθμονήτου συζύγου αὐτοῦ
Αἴγλης. Αἱ εἰσπράξεις ἐκ τῆς πωλήσεως
τῶν ἀντιτύπων τούτων νὰ διατεθοῦν κατὰ
τὴν κρίσιν Σας ὑπὲρ τοῦ ὑψηλοῦ ἔργου
τῆς Ἑταιρείας.

Ἀθήναι: 23.5.1983

Μετὰ πατριωτικῶν χαιρετισμῶν

καὶ πολλῆς ἐκτιμῆσεως

ΦΩΤΙΟΣ Γ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΥ

τ. Λυκείαρχης

Υ.Γ. Ἐκαστον ἀντίτυπον τοῦ βιβλίου
μου «Ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἡπείρου» πωλεῖ-
ται εἰς τὰ βιβλιοπωλεῖα πρὸς 500 δραχ-
μὰς σχεδὸν εἰς τιμὴν κόστους.

Ὁ ἴδιος.
Θερμὲς εὐχαριστίες τῆς Ἑταιρείας.

Κρητικοὶ καὶ Ἡπειρώτες

Ἀγαπητὴ κ. Μαρμίδουλε,

Ἐξ ἀφορμῆς τῶν γραφομένων στὸ Δελ-
τίο τοῦ μηνὸς Ἀπριλίου ἐ.ἔ. ἀπὸ τὸν κ.
Μουντάκη γιὰ τοὺς ἀκαταλύτους δεσμοὺς
Ἡπείρου καὶ Κρήτης «...θὰ τὴν ἀνταπο-
δώσουν οἱ Κρήτες στὸ Μπουζάνι γιὰ τὴν
ἐλευθερίαν τῆς Ἡπείρου (... Κελαϊδῆς κ.
λ.π.) θὰ μοῦ ἐπιτραπῇ νὰ προσθέσω τὰ
ἑξῆς:

Νομίζω, ὅτι τὸ ἐπώνυμο Κελαϊδῆς γρά-
φηκε ἐκ παραδρομῆς, ἀντὶ τοῦ ὀρθοῦ Κλει-
δῆς.

***

Ὁ Σουλιανὸς Κλειδῆς γιὰ τὴν ἐλευθε-
ρίαν τῆς Ἡπείρου ἀπὸ τῆ σκλαδιὰ τῶν
Τούρκων ἀφῆκε τὴν τελευταία του πνοή
στὸ Μέτσοβο. Κατήγετο ἀπὸ τὰ Ἀγγελου-
σιανὰ τῆς Ρεθύμνου. Ὁ Σ. Ράπτης στὸ
βιβλίου του «Ὁ πόλεμος στὴν Ἡπειρο» γρά-
φει ἀρκετὰ γιὰ τὸν Καπετὰν Κλειδῆ καὶ
τοὺς Κρητικούς πολεμιστάς. Ὁ Κλειδῆς
ἐγκατέλειψε τὸ προσοδόφορο κατὰστημά
του στὴ Ρέθυμνο, ἦλθε στὴν Ἀθήνα καὶ
ἀπὸ τοὺς πρώτους πῆγε στὰ σύνορα ἐθε-
λοντῆς καὶ στὴν τρίτη μάχη πρὸς τὰ στί-
φη τοῦ Μπεκίρ Ἀγᾶ φονεύθηκε τὴν 11
Νοεμβρίου 1912 στὸν Προφήτη Ἡλία τοῦ
Μετσόβου.

Ὁ Γεώργιος Β. Σωτήρης, πού ἦταν αὐ-
τόπτης μάρτυς τῶν γεγονότων τῆς ἐποχῆς
ἐκείνης, ἰστὰ «Ἀπομνημονεύματά» του σελ.
76 γράφει τὰ ἑξῆς:

«Συμπλοκὴ Ἑλλήνων καὶ Τούρκων —
Φόνος τοῦ Κλειδῆ».

«...Οἱ Τούρκοι εἶχον συengenνηθῆ νὰ
προσβάλωσι τὸ Μέτσοβον ἐκ δύο μερῶν,
ἀπὸ τὸν Προφήτην Ἡλίαν καὶ ἀπὸ τὸν
Βοτονοῦσι κάτωθι. Εὐτυχῶς οἱ ἀπὸ τὸν
Προφήτην Ἡλίαν δὲν ἠγγόνθησαν, ποίαν ἡ-

μέραν ἔπρεπε νὰ ἐπιπέσωσι, τὸ δὲ παρὰ τὸν Προφήτην Ἑλίαν φυλάκιον ἰδὼν τοὺς Τούρκους θαδίζοντας πρὸς τὸν Προφήτην Ἑλίαν εἰδοποίησε τοὺς ἐν Μετσόβω ἰδι- κούς μας, οἵτινες ἀμέσως οἱ Κρήτες ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Καπετὰν Κλειδῆ ἔδρα- μον πρὸς ὑπεράσπισιν τῆς πρὸς τὸ Μέτσο- βον ὁδοῦ. Ἐκεῖ λοιπὸν ἐγένετο κρατερὰ μά- χη, καθ' ἣν οἱ Τούρκοι ἠττηθέντες ἄλλοι ἐτράπησαν πρὸς τὰ Γρεβενὰ καὶ τινες ἐ- κλείσθησαν εἰς τὸν Προφήτην Ἑλίαν. Κα- τὰ τούτων ὀρμήσας ὁ Καπετὰν Κλειδῆς ἐ- φονεύθη ἔσωθεν καὶ ἄλλοι δύο Κρήτες τοὺς ὁποίους νεκροὺς ἔφερον εἰς τὸ Μέτσοβον.

Τὴν Κυριακὴν περὶ τὴν ὥραν 11 π.μ. ἐνῶ ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἁγίας Παρασκευῆς ἐγένετο ἡ κηδεῖα αὐτῶν καὶ ὁ ναὸς ἦτο ἀσφυκτικῶς πλήρης, μόλις ὁ ἱεροφάλλτης Γεώργιος Μήτσας φάλλων τὸ «Ὁρῶντες με ἄφωνον...» ἐνῶ ἔψαλε τὰς λέξεις «ἄ- φων ἔπηλθε μοι ἢ φοβερὰ ὦρα» ἠκούσθη φωνὴ ἐκ τοῦ γυναικωνίτου λέγουσα βλαχι- στί «TURCI HUERA» (Τούρκοι ἔρχον- ται), ἐτρομάξαμεν ὅλοι, οἱ δὲ ἐν αὐτῷ ὀ- πλοφόροι Κρήτες ἤρξαντο πυροβολοῦντες συνεχῶς ἐπὶ δύο σχεδὸν ὥρας. Φόβος καὶ τρόμος ἐπέπεσεν εἰς ὅλους καὶ ἐπροσπα- θοῦμεν νὰ κρυθῶμεν. Ἐγὼ τότε μὲ τὸν Πανοσκώτατον Ἱερόθεον τὸν Ἐξάρχον ἐ- κρύθην ἐπισθεν τῆς Ἁγίας Τραπεζίτης. Ὅτε δὲ κατέπαυσαν οἱ πυροβολισμοὶ ἐγνώ- ρισθη ὅτι οἱ νομισθέντες Τούρκοι ἦσαν οἱ ἡμέτεροι ἐπιστρέφοντες ἐκ τῆς μάχης νι- κηταὶ μετὰ τὴν κακοὴν κακῶς διασκόρπι- σιν τῶν Τούρκων. Μετὰ δὲ τὴν ἐπελθοῦ- σαν ἡσυχίαν ἐτελέσθη ἡ κηδεῖα μετὰ τὴν ὁποίαν μεταβὰς εἰς τὴν οἰκίαν τοῦ κ. Γεωρ- γίου Ζούδια, εὑρον τοὺς ἐκεῖ κατατεθλιμ- μένους, διότι δὲν ἐγνώριζον τίποτε περὶ ἐ- μοῦ...».

Ἀνάμεσα στοὺς «ἐκεῖ τεθλιμμένους» ἦ-

μουν καὶ ἐγώ, ἐξαετῆς τότε τὴν ἡλικίαν. Θυμᾶμαι μόνον τὸ ἐξῆς: Μόλις ἀκούσαμε τοὺς πυροβολισμοὺς ἀμέσως πῆγα καὶ ἐ- κλείσα τὰ κανάτια (παραθυρόφυλλα) τοῦ ἰσογείου δωματίου, πρὸ ἄκρον τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε καὶ ἓνας ἀργαλειός.

Πέρασαν ἀρκετὰ χρόνια. Ὅλα ξεχά- στηκαν.

Στὰ 1936 ὑπηρετοῦσε στήν Ἐκπαιδευ- τικὴν Περιφέρειαν Ἠπείρου ὡς Γενικὸς Ἐπιθεωρητῆς αὐτῆς ὁ ἀείμνηστος Γεώρ- γιος Στεφαννάκης, Κρής τὴν καταγωγὴν. Οὗτος κατὰ τὸν Ὀκτώριον τοῦ 1936, ὡς ἀν- τιπρόσωπος τῆς γενετείρας τοῦ ἥρωος Κλει- δῆ, ὡς συμπατριώτης του, καὶ ὡς ἀντιπρό- σωπος τῶν Ἐκπαιδευτικῶν τῆς Ἠπείρου καὶ τῆς μαθητικῆς νεολαίας αὐτῆς ἐτί- μησε εὐλαβικὰ ὡς προσκυνητῆς τὸν ἥρωα Κλειδῆ σκορπίζοντας ὀλίγα λουλούδια στὸν ἀπέριττο τάφο του.

Ὁ ἀγαπητὸς συνάδελφος κ. Εὐάγγελος Βενικάκης, Ρεθύμιος τὴν καταγωγὴν, πρὶν τότε ὑπηρετοῦσε στὸ Ἡμυμνάσιον Γρε- βενητίου ὡς Διευθυντῆς αὐτοῦ μᾶς γράφει: σχετικὰ τὰ ἐξῆς:

«Ἰπηρετοῦσα στὸ Ἡμυμνάσιον Γρεβε- νητίου. Ὀκτώριος 1936. Ἦλθε νὰ ἐπι- θεωρήσῃ τὸ Ἡμυμνάσιον ὁ τότε Γενικὸς Ἐπιθεωρητῆς Μέσης Ἐκπαιδεύσεως Ἠ- πείρου Γεώργιος Στεφαννάκης, ἔχων σύζυ- γον πρώτην ἀνεψιὰν τοῦ Ἐλευθερίου Βε- νιζέλου. Ἐπιστήμων ἄριστος καὶ παιδα- γωγὸς καὶ θερμὸς πατριώτης. Ἐμεινε στὸ Γρεβενῆτι τρεῖς ἡμέρας. Τὸ ἑσπέρου τῆς τρίτης ἡμέρας μοῦ λέγει: «Λύριον θὰ πᾶ- με στὸ Μέτσοβον γιὰ ἐπιθεώρησιν καὶ τοῦ ἐκεῖ Ἡμυμνασίου». Ἐφρόντισα, ὀρθῶς ἀγωγιάτην καὶ τὴν ἐπαμένην πρωί-πρωί εἶμεθα ἔτοιμοι. Πρὶν φύγοιμε μοῦ ἐξήτη- σε μιὰ «τσάντα». Τὴν ἐγέμισε λουλούδια διάφορα, τὰ ὅποια ἔκοψεν ἀπὸ τὴν αὐλὴν

και από τον Σχολικό Κήπον.

Ἀναχωρήσαμεν, εκείνος, ἐγὼ καὶ ὁ ἀγωγιάτης με δύο πανύψηλα ἄλογα καὶ ὁ δρόμος ἦταν ἀπελείωτος. Ἐξάμε περάσει δρόμον ὃ ὥρων. Ἐξασθε σὸ ὄροπέδιο τῶν «Πολιτιστῶν» καὶ κοιτεύσαμε νὰ κατηφορήσωμε καὶ νὰ πλησιάσωμε εἰς τὸ Μέτσοβον. Ἔβλεπα τὸν Στεφανάκη νὰ ἐρευνᾷ προσεκτικῶς μετὰ τὸ μάτι δεξιᾷ καὶ ἀριστερᾷ τὴν ὁδόν. Ἐξαφνα φωνάζει τὸν ἀγωγιάτην νὰ σταματήσωμεν. Ἀριστερᾷ βλέπω ἓνα τάφον κτισμένον μετὰ ξερολίθια. Κατεβαίνει ὁ Στεφανάκης ἀπὸ τὸ ἄλογον, ἀκολουθῶ ἐγὼ. Παίρνει καὶ τὴν τσάντα μετὰ λουλούδια... Προχωρεῖ πρὸς τὸν τάφον, σκυρπίζει ἐπάνω τὰ λουλούδια, κάνει τὸ σημεῖον τοῦ σταυροῦ τρεῖς φορές καὶ γονατίζει μετὰ δάκρυα στὰ μάτια. Τὸν μιμοῦμαι καὶ ἐγὼ καὶ ὁ ἀγωγιάτης. Μετὰ δύο λεπτὰ ἐγειρόμεθα καὶ ἀπευθυνόμενος πρὸς ἐμὲ ὁ ἀείμνητος Στεφανάκης μοῦ λέγει: «Εἶναι ὁ τάφος τοῦ Στυλ. Κλειδῆ συμπολίτου μας, ποὺ σκοτώθηκεν ἐδῶ εἰς τὸν ἀπελευθερωτικὸν ἀγῶνα τὸν Νοέμβριον τοῦ 1912...».

Ἀθήναι, 10 Ἀπριλίου 1983

Εὐάγγελος Ξενικάκης

Τὸ Μέτσοβον σώθηκε τότε ἀπὸ βεβιαίαν καταστροφή χάρις εἰς τὸν ἥρωϊσμόν καὶ τὴν αὐτοθυσίαν τῶν τέκνων τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων Ἑλλήνων ἐθελοντῶν. Καὶ τελειῶνον ἐπαναλαμβάνω τὸ τοῦ Σιαφιδᾶ:

Ἡ Κοινότης Μετσόβου, ὅταν κάποτε ἀνεγείρη, ὡς ἔχει ὑποχρέωσιν, ἀναθηματικὴν στήλην τῶν ὑπὲρ τῆς Πατρίδος πεσόντων, ὀφείλει νὰ ἀναγράψῃ μετὰ χρυσᾶ γράμματα τὰ ὀνόματα τοῦ Ταξιάρχου Βενιζέλου, ποὺ ἔπεσεν ἥρωϊκῶς τὴν ἡμέραν τῆς ἀπελευθερώσεως τοῦ Μετσόβου, τοῦ ὀπλαρχηγοῦ Στέλ. Κλειδῆ, τῶν τεσσάρων

συντρόφων του καὶ τριῶν ἄλλων, ποὺ ἔπεσον εἰς τὰ τρία χάνια διὰ τὴν σωτηρίαν τοῦ Μετσόβου...».

Ἀθήναι, 20 Ἀπριλίου 1983

Μετὰ ἐκτιμήσεως καὶ εὐχαριστιῶν
ΜΑΝΘΟΣ Κ. ΟΙΚΟΝΟΜΟΣ

1. ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ:

Δὲν πρόκειται περὶ παραδρομῆς. Ὁ Κλειδῆς ἔλαβε μέρος στὶς μάχες γιὰ τὴν ἐκπόρθησιν τοῦ Μπιζανίου, ἐνῶ ὁ Κελατηδῆς στὸν Ἀὐτονομικὸ Ἀγῶνα τῆς Βόρειας Ἡπείρου).

Φιλολογικὰ Πορτραῖτα

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ ἀπὸ σελίδα 301)
καλύπτοντα τὸ ἀπὸ 1818 ἢ 1819 μέχρι τοῦ 1831 χρονικὸ διάστημα.

—Ἡ ἄλωση τῆς Πόλης. Μιά τιμητικὴ ὁμολογία τῆς Ὀθωμανικῆς ἱστορίας γιὰ τὸν ἥρωϊκὸ θάνατον Κωνσταντίνου τοῦ Παλαιολόγου.

—Ὁ ἡγούμενος τῆς Ἱ. Μ. Ἀγ. Αἰκατερίνης (Ἰωαννίνων) Ἀνθιμος Κτενιάδης καὶ ἡ πατριωτικὴ του δράση του.

—Ἡ ἐν Ἀθῶν Ἱ. Μονὴ Διονυσίου τοῦ ἀπὸ Κορησοῦ - Καστοριάς.

—Ταξίδι - προσκύνημα στὴν Πόλη (ὄδοιπορικόν).

—Ταξιδεύοντας στὴ Δύση (ὄδοιπορικόν).

—«Πορεία πρὸς τὸν Ἀθῶν» (ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἀνέκδοτον «Ὀδοιπορικὸν ἑνὸς προσκυνητῆ στὸ Ἅγιον Ὄρος».

—Μορφὲς τοῦ Ἁγίου Ὄρους» (ἀπόσπασμα ἀπὸ τὸ ἀνωτέρω ὄδοιπορικόν) καὶ ἄλλα.

ΠΕΝΘΗ

ΣΩΤΗΡΙΟΣ Μ. ΖΟΥΜΠΟΣ
1901—1981

Συμπληρώθηκαν δύο χρόνια από τότε, που έφυγε από τη ζωή ο γνωστός Γιαννιώτης λόγιος, ιστοριοδίφης και ποιητής, Σωτήριος Μ. Ζούμπος, επίλεκτο μέλος της Γιαννιώτικης κοινωνίας.

Με άρπυιατάτη και πολυσχιδή μόρφωση και με πολλές κοινωνικές αρετές είχε αποκτήσει την αγάπη και την εκτίμηση όλων.

**

Νεώτατος, το 1924, άρχισε να εργάζεται ως συντάκτης σε Γιαννιώτικες έφημερίδες («Ελευθέρο Βήμα» κ.ά.) και ως ανταποκριτής σε πολλές Αθηναϊκές έφημερίδες.

Το 1928 εργάζεται από Γραφείο Τύπου της Γεν. Διοικήσεως Ηπείρου. Το 1930 διορίζεται Έπιμελητής του Δημοτικού Μουσείου Ίωαννίνων. Στη θέση αυτή εργάζεται ακούραστα τόσο για την οργάνωση του Μουσείου όσο και για την ευρύτερη προβολή του πλούτου του Μουσείου. Το 1965 συνταξιοδοτήθηκε.

Για τις πολλαπλές υπηρεσίες του ο Δήμος Ίωαννιτών του απένευσε τον τίτλο του «Επιτίμου Διευθυντού» του Μουσείου.

**

Παράλληλα πλούσια ήταν και η πνευματική του προσφορά. Έχει γράψει διάφορα άρθρα, ήθολογραφικά διηγήματα, ποιήματα πατριωτικά, λυρικά, διατριβές ιστορικές και αρχαιολογικές κ.ά., που δημοσιεύτηκαν σε διάφορες έφημερίδες και περιοδικά των Ίωαννίνων.

Στην άλκιμη Νεότητα («Ο Αγών» 9. 6.1931), ένας άφθαστος Λυρικός Ύμνος προς την Ήπειρωτικήν Έλβετίαν, το Ζα-

γόρι (Ήπ. Αγών, 2.9.1933 σε συνέχειες). Στον Πύργο του Κάστρου (περ. Ήπ. Έστία 1953). Περί Βοημούνδου και Ίωαννίνων (Ήπ. Έστία 1953), Τούρκικα Σχολεία («Πρωϊνά Νέα» 1976), Ίστορία του Κουραμπά («Πρωϊνά Νέα» 1976), Είς τον Λουδοβίκον Μπετόβεν, είς τον Πανδαμάτοραν Χρόνον. (Περ. Αθ. Δημοκρατία 1981).

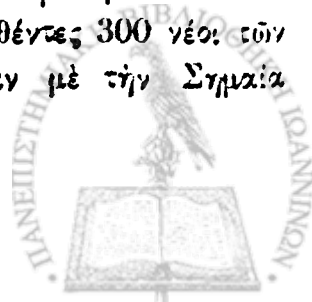
Πλούσιο είναι και το ανέκδοτο έργο του, όπως ο Ύμνος της πόλεως των Ίωαννίνων με 1350 στίχους, του Σουλίου, της Πάργας κ.ά.

**

Έξ άλλου και σε διάφορες πολιτιστικές και πνευματικές εκδηλώσεις στα Γιάννινα ο Σ. Ζ. πήρε ενεργό μέρος. Το 1921 (Σεπτέμβριος) ίδρυσαν μαζί με τους Γεώργιο Μιχαηλίδη και Γιώργο Βαβαρέτο τον Ήθοπλαστικόν Σύλλογον «Αναγένσεις». (Φωτογρ. στο Δελτίο Ήπ. Έτ. άρ. 44—46).

Το 1923 (Ίανουάριος) ανασυστήθηκε ο Προσκοπισμός (άρχικα είχε ίδρυθει το 1918) με άρχηγούς τους Γ. Βαβαρέτο και Σωτήρη Ζούμπο και δημιουργήθηκε το «Σύστημα ομάδων Προσκόπων» Ίωαννίνων, το όποιον με τις πολυήμερες εκδρομές του ώργωσε σχεδόν όλη την Ελλάδα, εκτός από τις άλλες θαιμιάσεις εκδηλώσεις του, που άφησαν στα Γιάννινα άριστας έντυπώσεις.

Έκτός από το «Σ.Ο. Προσκόπων» συγχροστήθηκε τότε και η Δίλοχία Στρατιωτικής Προπαιδεύσεως Νέων (με πρωτοβουλία του τότε στρατηγού Μεραρχίας Τσιρογιάννη). Άρχηγός της Δίλοχίας Νέων ήτο ο Σ. Ζούμπος. Και το 1952—στις έορτές της 21 Φεβρουαρίου και 25 Μαρτίου — οι γυμνασθέντες 300 νέοι των Ίωαννίνων παρήλασαν με την Σημαία

τους, με πλήρη στολήν και όπλισμόν, πρό-
των άρχων και του λαού και καταχειρο-
κρατήθηκαν. Οί νέοι αυτοί της Διλοχίας
θά ύπηρετούσαν εις τον Στρατόν μόνον έξ
μήνας ώς γυμνασμένοι. Τό 1926 από την
τότε Κυβέρνηση καταργήθηκε ή Διλοχία.

(Φωτογρ. Διλοχίας Δελτίον 'Ηπ. Έπ.
άρ. 55).

**

Επίσης ό Σ. Ζούμπος ήταν έμπνευστής
μιας άλλης θαυμασίας έκδηλώσεως, που
γινότανε κάθε χρόνο από τό 1929 έως τό
1937 στο χώρο της Δωδώνης. Ήταν τό
«Συμπόσιον» ή τό Μέγα «ώς εΐθισται» Δεί-
πνον. Πήγαιναν εκεί μικροί και μεγά-
λοι. Η έπικοινωνία αυτή δημιουργούσε χα-

ρά και συγκίνηση. Τό φαγητό συνοδεύ-
ταν με εύχάριστα τραγούδια, άπαγγελίες,
μουσική, παιγνίδια και χορούς. Άκολου-
θούσαν όμιλίες με ενδιαφέροντα και χρή-
σιμα θέματα. Και έπιστέγασμα συζητή-
σεις έποικοδομητικές. Ένοιωθε κανείς πως
αναγεώνει τίς δυνάμεις του για να προχω-
ρήσει στο δρόμο του.

Και όταν τελείωνε τό «Συμπόσιον» έπαιρ-
νε ό κάθε συνδαιτυμόνας από τον «συμ-
ποσιάρχον» (Σ. Ζ.) την χρυσήν «Ανα-
μνηστικήν Δέλτον».

Μια τέτοια «Δέλτος» του 1934 με ύπο-
γραφήν του «συμποσιάρχου» Σ.Μ.Ζ. γρά-
φει:

ΠΕΛ. ΟΙΚ.

ΜΕΓΑ " ΩΣ ΕΙΘΙΣΤΑΙ., ΔΕΙΠΝΟΝ

(Συμπόσιον Νέων Ελλήνων μινυτών των προγόνων αΐτων)

Υπό τῷ Δωδωναίῳ Διῖ, ἐν δυσχειμέρῳ Ἑλλοπίῃ

«Ἐτι μέγας οὐρανῷ Ζεὺς, δς ἔφορῃ πάντα καὶ κρατύνει»

ΑΝΑΜΝΗΣΤΙΚΗ ΔΕΛΤΟΣ

**Τῶ ΤῶΝ ΗΜΕΤΕΡῶΝ ΠΑΡΑΔΕΙΓΜΑΤΙ ΧΡΩΜΕΝΟΙ
ΔΕΙΠΝΟΥΜΕΝ ΑΝΔΡΕΣ ΕΠΙΣΤΗΜΗΣ ΖΗΛῶΤΑΙ
ΦΙΛΟΣΟΦΟΥΝΤΕΣ ΚΑΙ ΣΠΟΥΔΑΖΟΝΤΕΣ**

ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΚΟΣ ΑΤΛΑΣ

Ό κ. Στέλιος Γεωργ. Πανταζίδης από
τό Ἄρχειο του πατέρα του καλλιτέχνη Γ.
Πανταζίδη, φωτογραφίες από φορεσιές :

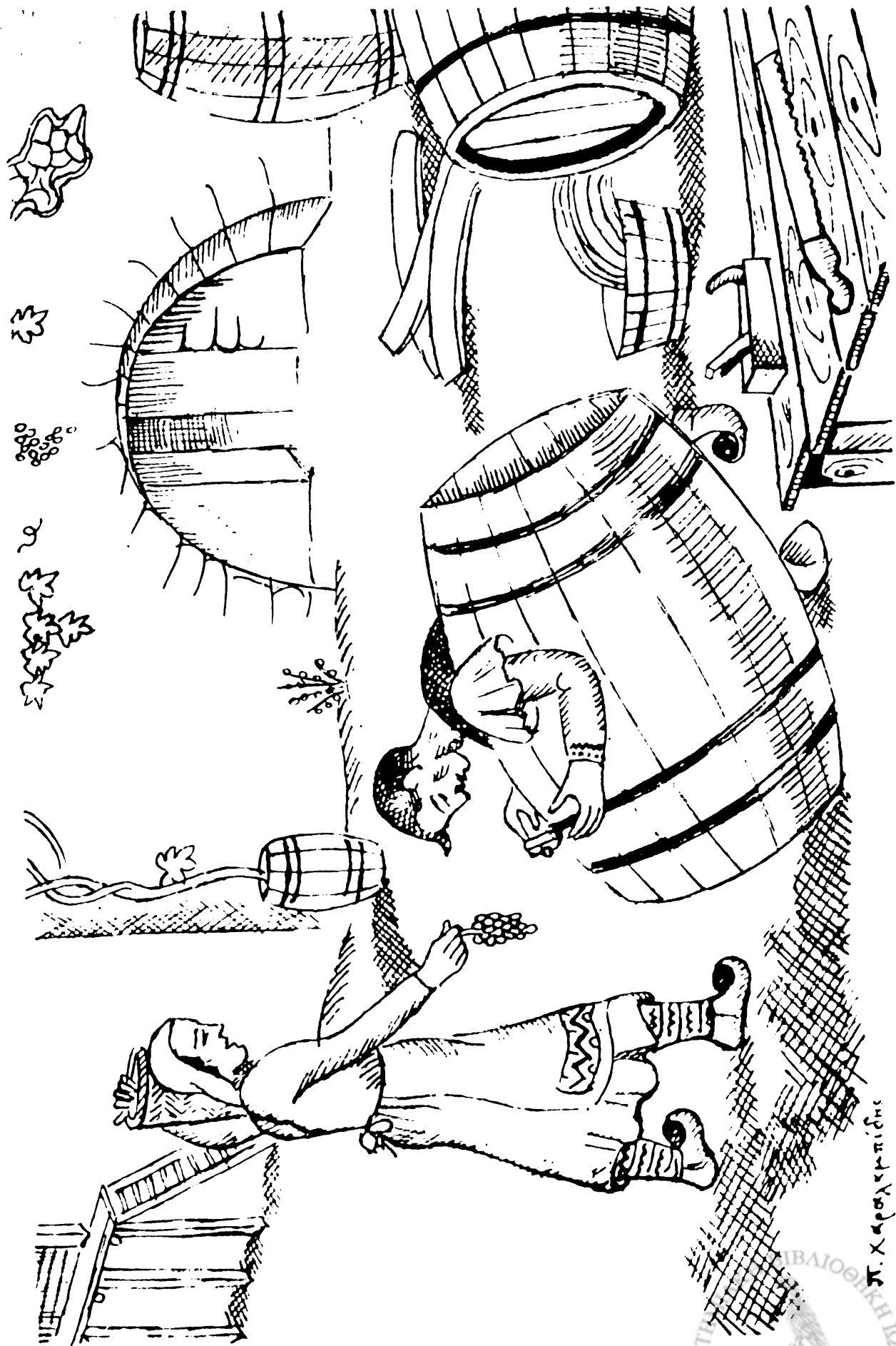
- 1) Σουλίου
- 2) Ζαγορίου
- 3) Μετσόβου
- 4) Πωγωνίου
- 5) Ἰωαννίνων
- 6) Μετσόβου
- 7) Ἰωαννίνων - Πωγωνίου.

- Στά Γραφεία της "Ἡπειρωτι-
κῆς Ἑταιρείας,, διατίθενται
προηγούμενα τεύχη του Δελ-
τίου από τον αριθμό 30 και
έπόμενα.

—ΤΙΜΗ ΤΕΥΧΟΥΣ ΔΡΧ. 50

- Διατίθενται επίσης αντίτυπα
διαλέξεων, που δεν έχουν έ-
ξαντληθεί.

(Άρχαιο Μιλτ. Οικονομίδη)

Βαγενάς.

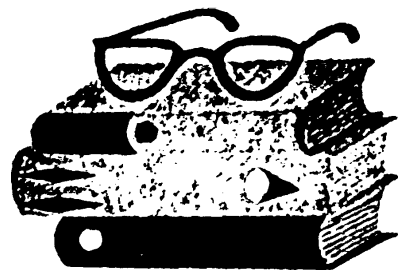
Ἑσωτερικὴ Ζωὴ καὶ Κίνηση

Οἱ χρηματικὲς εἰσφορὲς πρὸς τὴν «Ἑπειρωτικὴ Ἑταιρεία», ἐκπίπτουν στὶς Δηλώσεις Φόρου Εἰσοδήματος.

Ἀπὸ μῆνα σὲ μῆνα συνεχίζεται κάτι, πού δὲν ἔχει εὐκολὰ προηγούμενο. Εἶναι τὸ δημοφῆφισμα τῆς ἀγάπης τῆς «Ἑπειρωτικῆς Ἑταιρείας», πρὸς τοὺς φίλους τῆς, τὰ Μέλη τῆς καὶ τοὺς Ὑποστηρικτάς τῆς καὶ αὐτῶν, πού ἀνταποκρινόμενοι, τῆ στήριζον μετὰ τὴν πάσης φύσεως αὐτοπροαίρετες εἰσφορὲς τους. Καὶ τονίζομε πῶς κάθε συνδρομὴ γιὰ τὸ Δελτίο καὶ τοὺς γενικώτερους σκοποὺς τῆς Ἑταιρείας εἶναι αὐτοπροαίρετη. Καὶ κρίκοι αὐτῆς τῆς ἀλυσίδας τῆς ἀγάπης σ' αὐτοὺς τοὺς ἀπάνθρωπους καιροὺς, πού ζοῦμε εἶναι αὐτὸ τὸ μῆνα, οἱ:

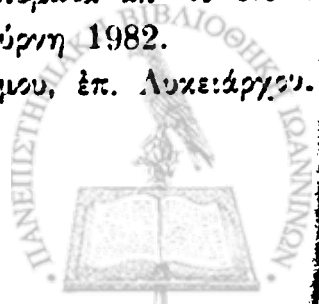
Ἐκπαιδευτικὸς κ. Ἀθαν. Λάμπρας γιὰ τὸ Δελτίο	Δρχ. 500	3000
Ἐκπαιδευτικὸς κ. Σπύρος Βλάχος ἀπὸ Θεσσαλονίκης ὑπὲρ τῶν γενικωτέρων σκοπῶν	1000	5000
Ἡ κυρία Βούλα Φαρμάκη γιὰ τὸ Δελτίο	1000	5000
Ἡ κυρία Βαρβ. Ζαφείρη ὁμοίως	600	10.000
Ὁ ἰατρός καὶ ἡ κυρία Ἀντιγόνη Νικολάου Γύρα εἰς μνήμην τοῦ Συναδέλφου Λέοντος I. Μελά	2000	5000
Ὁ κ. Γεώργ. Λαναράς ἀξιωματ. σὲ πολ. ὀφθ. εἰς μνήμην τῶν Γονέων του	2000	15.000
Ἡ κυρία Μερόπη Ἀδαμαντίδου γιὰ τὸ Δελτίο	500	500
Ἡ τακτικὴ χορηγὸς κυρία Ελένη Θ. Καζαμία εἰς μνήμην Λέοντος I. Μελά		3000
Ὁ Κος καὶ ἡ Κα Θεοδοσίου Παπαθεοδοσίου εἰς μνήμην Λέοντος I. Μελά		5000
Ὁ Κος καὶ ἡ Κα Δημητρίου I. Μελά εἰς μνήμην τοῦ Ἀδελφοῦ τους Λέοντος I. Μελά		5000
Ὁ κύριος Λέων Δ. Μελάς εἰς μνήμην τοῦ θείου του Λέοντος I. Μελά		5000
Ἡ κυρία Ὀλγα Λέοντος Μελά εἰς μνήμην τοῦ συζύγου τῆς Λέοντος I. Μελά		10.000
Ὁ Κος καὶ ἡ Κα Διονυσίου Ἀραβαντινοῦ εἰς μνήμην τοῦ πατέρα τους Λέοντος I. Μελά		5000
Ὁ Κος καὶ ἡ Κα Πάνου I. Μελά εἰς μνήμην τοῦ Ἀδελφοῦ τους Λέοντος I. Μελά		15.000
Ὁ κ. Παναγ. Τσιαντῆς γιὰ τὸ Δελτίο		500
Ἡ κυρία Ρωζάνη Σταυρίδου - Φασιλάκη εἰς μνήμην τοῦ θείου τῆς Κων. Σταυρίδου πέντε χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του		1000
Ὁ κ. Δημ. Ζησόπουλος γιὰ τὸ Δελτίο		500
Ὁ κ. Πέτρος Μάτσης γιὰ τὸ Δελτίο		500
Ὁ κ. Σωτήριος Σωτηρίου ὑπὲρ τῶν γενικωτέρων σκοπῶν εἰς μνήμην τῶν Γονέων των		2000
Ὁ ἰατρός κ. Μιχ. Ν. Γύρας ὑπὲρ τῶν γενικωτέρων σκοπῶν		1000
Ἡ κυρία Ελένη Τσονίδου γιὰ τὸ Δελτίο		500
Ὁ ἱστορικὸς ἐρευνητὴς κ. Γεώργ. Λυριτζῆς ἀπὸ τὴν Κοζάνη γιὰ		

τὸ Δελτίο	1000
Ὁ κ. Θεοδ. Γιούνης ἑμοίως	500
Ὁ κ. Κων. Τσέλιος ἑμοίως	500
Ὁ κ. Μιχ. Γάτσιος ἑμοίως	500
Ὁ κ. Ἰωάν. Λεοντίδης ἑμοίως	500
Ἡ κυρία Βαρβ. Γ. Καρούλη ἑμοίως	500
Ἡ κυρία Ἀφροδίτη Κούτα ἑμοίως	1000
Ὁ κ. Ἀλεξ. Προκοπίου ἑμοίως	500
Ὁ Σύμβουλος τῆς Ἑταιρείας, Γυμνασιάρχης κ. Πελοπ. Οἰκονομίδης εἰς μνήμην τοῦ Σωτηρίου Ζούμπου δυὸ χρόνια μετὰ τὸ θάνατό του γιὰ ἐνίσχυση τοῦ Δελτίου	1000
Ὁ κύριος Γεώργ. Κούνδουρος ὑπὲρ τῶν γενικωτέρων σκοπῶν εἰς μνήμην τοῦ θεοῦ του Εὐεργέτου τῆς Πόβλας Σπύρου Τσίγκου	7000
Ὁ κ. Πέτρος Μπουκουβάλας ἀντίτιμον τοῦ βιβλίου τοῦ Ἀθαν. Τσεκούρα.	1000
Ὁ κ. Σταῦρος Ξαρχλῆς γιὰ τὸ Δελτίο	500
Ὁ κ. Ἰωάν. Κωστούλας γιὰ τὸ Δελτίο	500
Ὁ κ. Κων. Ζωγράφος γιὰ τὸ Δελτίο	500
Ὁ κ. Στ. Καραδήμας ἑμοίως	500
Ὁ κ. Λουκᾶς Μάης	500
Ὁ κ. Γεώργ. Κάλερ ὑπὲρ τῶν γενικωτέρων σκοπῶν εἰς μνήμην τοῦ Πελοπ. Ἀλεξίου	1000
Ὁ Καθηγητὴς κ. Κλαύδ. Μπανταλούκας ὑπὲρ τῶν γενικωτέρων σκοπῶν εἰς μνήμην τοῦ δικηγόρου Πελοπ. Ἀλεξίου	1000
Ἡ Κα Ἐλευθ. Νικολ. Τσουμάνη τακτικὴ χορηγὸς γιὰ τὸ Δελτίο	1000
Ὁ κ. Κώστας Λαμπρίδης ἀπὸ Ν. Ἀφρικῆς γιὰ τὸ Δελτίο	500
Ὁ κ. Γεώργ. Τρίμιτης ἑμοίως	500
Ὁ κ. Δημ. Τρίμιτης ἑμοίως	500

Β' ΠΡΟΣΦΟΡΑ ΒΙΒΛΙΩΝ

- Ὁ Γυμνασιάρχης κ. Μάνθος Κ. Οἰκονόμου προσέφερε τὸ βιβλίον: ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ «ΕΛΛΗΝΙΣΜΟΣ» ΕΘΝΙΚΑ ΑΣΜΑΤΑ, 1453—1821. Συλλογὴ καὶ ἐπιμειλεία καὶ προσθήκη ἱστορικῶν σημειώσεων ὑπὸ Χ. Χρηστοβασίλη. (Ἐκδόσεις δευτέρα). Ἐν Ἀθήναις 1902. Εἰς μνήμην τοῦ ἀδελφικοῦ φίλου τοῦ Χ. Χρηστοβασίλη Γεωργίου Β. Σωτήρη. Σελ. 336.
- Ὁ κ. Γεώργιος Χ. Κατσιμήτρος, ὑποστράτηγος προσέφερε τὸ βιβλίον τοῦ πατρὸς του: «Ἀντιστρατήγου ἐ.ἀ. Κατσιμήτρου Χαρ.» «Η ΗΠΕΙΡΟΣ ΠΡΟΜΑΧΟΥΣΑ». Ἡ ἔραση τῆς VIII Μεραρχίας στὸν πόλεμο 1940—41. Ἐκδόσεις ΔΕΚ.) Γενικοῦ Ἐπιτελείου Στρατοῦ. Ἀθήναι 1982, σελ. 356. (Ἀντίτυπα δύο).
- Ἑλληνικὴ Λαογραφικὴ Ἑταιρεία: Δελτίον τόμος ΑΒ' (32) 1979—1981. Ἀθήνα 1982.
- Εὐθυμίου Κομποῦ : Λεύκωμα 25) ρίθδος Ἐνώσεις Ἑλλήνων Αἰγύπτου καὶ Μέσης Ἀνατολῆς 1950—1975. Μεμβούρνη 1977.
- Τοῦ Αὐτοῦ: Μετανάστευσι. — Διέξοδος στήν ἀπόγνωση. Βιβλίο πρῶτο. Μεμβούρνη 1979.
- Τοῦ Αὐτοῦ: Σαλπίσματα ἀπ' τὸ Νότο. Ποιήματα. Μεμβούρνη 1982.
- Φωτίου Γ. Οἰκουμένου, ἐπ. Λυκειάρχου.

Ἡ ἐκκλησία τῆς Ἠπείρου. Ἰδρυσις, ὀργάνωσις καὶ ἐξέλιξις αὐτῆς. Ἀθήναι: 1982.

—Ἑλληνικὴ Κοινότης Καίρου: Ἴσολογισμὸς καὶ ἔκθεσις τῆς Διαχειριστικῆς Ἐπιτροπῆς ἐπὶ τῶν πεπραγμένων τῆς χρήσεως 1982.

Α' ΒΙΒΛΙΑ ΠΟΥ ΛΑΒΑΜΕ ΑΠΟ ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ

—ΚΑΘΗΓΗΤΟΥ ΑΛ. Σ. ΤΣΟΥΚΑΝΕΛΗ: Ἐνθετα. Στεφάναι - Γέφυραι, σελ. 653.

—ΔΑΜ. Φ. ΚΑΡΑΤΖΕΝΗ: Ἡ Ἄρτα εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821. Θυσίαι καὶ Ἀγωνισταί. Ἀθήναι: 1978. σ. 156.

—ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ: Ἡ μάχη τοῦ Σέλτσου. Δραματικὴ ἀντίστασις τῶν Σουλιωτῶν. Ἀθήναι 1970, σελ. 62.

—ΑΛΕΞΑΝΤΡΑΣ ΚΟΤΤΟΥ - ΓΡΑΙΚΙΩΤΗ: Εἰκόνες ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ ὕμνηρον. Ἀθήναι 1980, σελ. 116.

—ΚΩΣΤΑ Σ. ΖΟΥΛΑ: (Τσαμκνταίου). (Τῆς Ἐνωσῆς Ἑλλήνων Λογοτεχνῶν): Ἐξ Ἀκανθῶν τὰ Ρόδα. Ἀθήναι 1983, σελ. 108.

—ΛΑΟΓΡΑΦΙΑ: Δελτίον τῆς Ἑλληνικῆς Λαογραφικῆς Ἐταιρείας. Τόμος ΑΒ' (32) 1979—1981. Ἀθήναι 1982, σελ. 627.

ΒΙΒΛΙΑ ΕΞ ΑΓΟΡΑΣ

—Γεωργίου Ι. Ράλλη: Ὁρεσ Ἐθύνης. Ἀθήναι: 1983.

—Μ. Οἰκονόμου: Ὁδηγὸς Ἀθηνῶν, Πειραιῶς, Πρασπίων, Ἀθήναι 1983.

—Κ. Μ. Γουντχάους: Καραμανλῆς. Ὁ ἀνορθωτῆς τῆς Ἑλληνικῆς Δημοκρατίας. Ἀθήναι 1983.

—Σόλων Γρηγοριάδης: Τὰ φοβερά Ντοκουμέντα. Ὑπόθεσις Κερκύρας, Αὔγουστος 1923, Ἀθήναι 1976.

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΠΟΥ ΜΑΣ ΕΣΤΕΙΛΑΝ

—Ὁ Φυσιολάτρης (Ἀθήναι) τ. 392 (1982) 393, 394, 395 (1983).

—Ἐκδοσμικὰ Χρονικὰ (Ἀθήναι) τ. 13 (1982).

—Σκιάθος, τ. 24, 25, 26, 27 (1982).

—Περιοδικὸ Ἑλληνίδων Βορείου Ἑλλάδος (Θεσ) νίκη) τ. 154 (1982).

—Ὁ Ἀττικὸς (Ἀθήναι) τ. 93 (1982), 94, 95, 96 (1983).

—Συμβολή (Ἐκδοσὴ Ἐπιμορφωτικοῦ Συλλόγου Παιανίας) τ. 18—20 (1982) 21 (1983).

—Κόνιτσα (Ἀθήναι) τ. 31, 32, 33, 34, 35, 36 (1982).

—Ἐπιθεώρησις Χωροφυλακῆς (Ἀθήναι) τ. 155, 156 (1982), 157, 158, 159, 160, 161 (1983).

—Μακεδονικὴ Ζωή (Θεσ) νίκη) τ. 197, 198, 199 (1982), 200, 201, 202, 203, (1983).

—Πυρατβεστικὴ Ἐπιθεώρησις (Ἀθήναι), τ. 143, 144, 145 (1982) 146, 147, 148, 149 (1983).

—Τὰ Νέα τῆς ΧΑΝ (Ἀθήναι) τ. 8—9 (1982).

—ΔΑΥΛΟΣ (Ἀθήναι) τ. 11, 12 (1982) 13, 14, 15, 16 (1983).

—ΕΛΛΗΝΙΚΟ ὙΠΑΙΘΡΟ (Ἀθήναι) τ. 296, 297 (1983).

—Περιοδικὸ «ΚΟΡΦΕΣ» (Ἀχαρνές) τ. 37, 38 (1982), 39, 41 (1983).

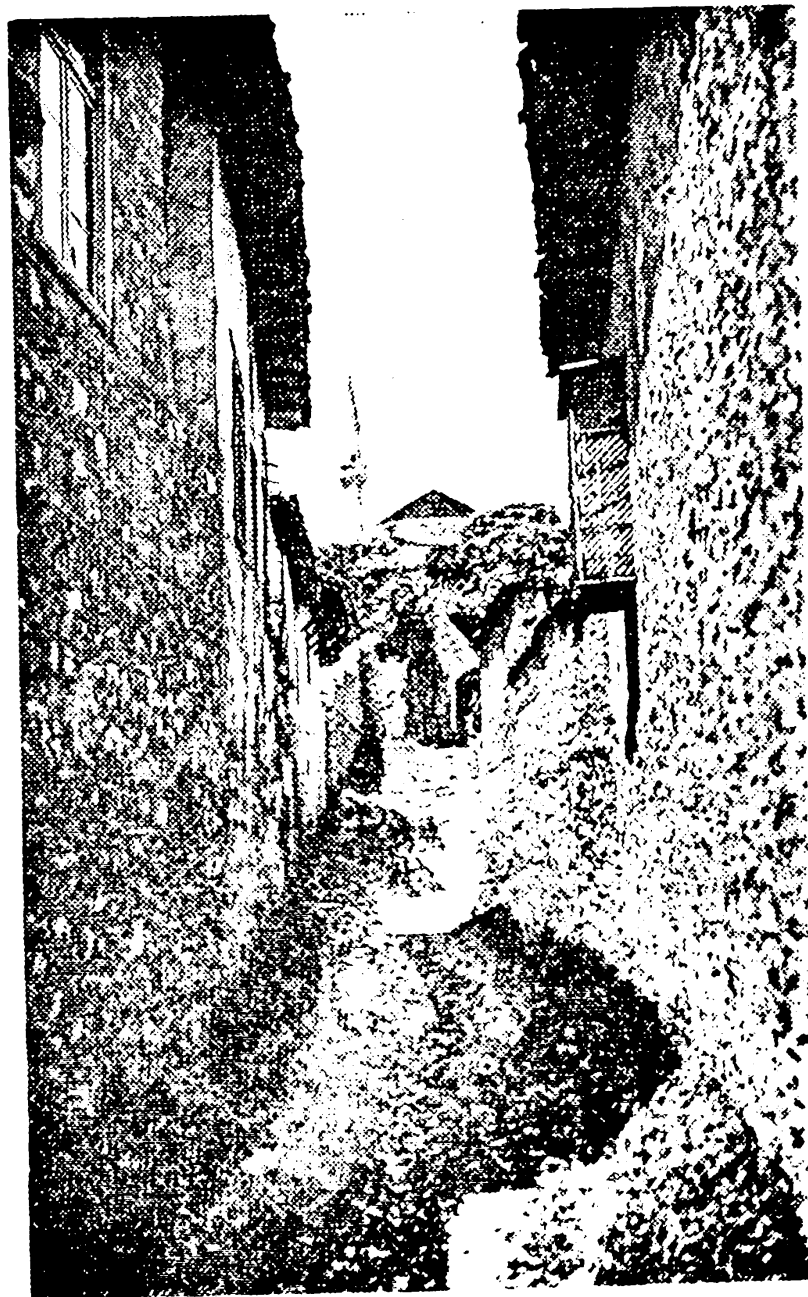
—Προβλήματα (Ὀργανο τῆς «Κίνησις» γιὰ τὴ Νεότητα) (Ἀθήναι) τ. 9, 10, (1982), 11 (1983).

—Ἐξωτερικὴ Ἱεραποστολή (Θεσ) νίκη) τ. 73 (1981), 76, 77, (1982), 78 (1983).

—Πολίτης τῆς Ἠπείρου (Ἀθήναι) 1, 2, 3, 5, 6 (1982), 7, 8, 9, 10 (1983).

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ στή σελίδα 318)

Σοκάκι στο Κάστρο. Στο βάθος ο μιναρές από το
'Ασλάν Τζαμί. 'Επιστολικόν Δελτάριον.

('Αρχείο Κ. Καλογήρου)

ΙΔΡΥΜΑ ΣΠΑΣΤΙΚΩΝ ΠΑΙΔΙΩΝ

ΣΗΜ. ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ:

Ένα καλό ξεκίνημα έχει γίνει για ένα μεγάλο Κοινωνικό Σκοπό, το "Ιδρυμα Σπαστικών και Κωφάλλων Παιδιών της Ηπειρού. Όξυ το κοινωνικό πρόβλημα των άτυχων Παιδιών και των άτυχεστέρων Γονέων, που παρά την κατάστασή τους, δεν στέργουν να τ' απομακρύνουν από κοντά τους για Ίδρύματα αυτού του είδους σε άλλα σημεία της χώρας. Αλλά στα πλάσματα αυτά δεν είναι αρκετή η αγάπη των Γονιών τους. Μια λύση ήταν να γίνει κάποιο Ίδρυμα κοντά στις πατρογονικές Έστές τους. Έτσι θα γινόταν δυνατό και η αγάπη των Γονιών να φτάσει και η Κοινωνική Περίθαλψη να τ' αγκαλιάσει. Σ' αυτό το Ισχύημα μετουσιώθηκαν οι προθέσεις του Γιατρού Γεωργίου Γύρα να διαθέσει ένα γήπεδο 5 στρεμμάτων στη Ζίτσα και το ποσό ενός εκατομμυρίου Δραχμών με φορέα του έργου την "Αδελφότητα «Μάννα του Πωγωνίου».

Η «Ηπειρωτική Έταιρεία» εέδε με ενθουσιασμό την ιδέα και πρόθυμα παρέχει τις στήλες του Δελτίου της για τον κοινωνική σκοπό. Χρέος των Ηπειρωτών είναι να γίνει πραγματικότητα ή καλή Ίδέα. Έχουμε αρκετές Δυναστείες Ηπειρωτικού πλούτου τόσο στην Αθήνα, όσο και στην Ηπειρο.

Είναι χρέος όλων μας ένα άσήμαντο μέρος αυτού του συγκομισμένου πλούτου να κοινωνικοποιηθεί στην ύπηρεσία της δυστυχίας των συνανθρώπων μας. "Αν είχαμε μεις κάποιο ανάπηρο παιδί; "Αν οι ποταμοί της κληρονομικότητας μας φέρουν αἴριο ένα έγγονάκι;

Οι εισφορές, από τον όβολο της χήρας,

ως κατευθυνθούν στους αποδέκτες:

Α' ΕΘΝΙΚΗ ΤΡΑΠΕΖΑ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. Κεντρικό Αίθλου 86. Λογαριασμός "Αδελφότητας «Μάννα του Πωγωνίου» αριθμός 480.304.

Β' ΑΔΕΛΦΟΤΗΣ «MANNA ΤΟΥ ΠΩΓΩΝΙΟΥ» Σπετσών 8, Άγία Παρασκευή. (Οικία Προέδρου Έλευθερίας Δόδα).

(ΣΥΝΕΧΕΙΑ άπ' το προηγούμενο)

Τσόκα Εύαnthία δρχ. 1000, Μάκος Σταύρος δρχ. 5.000, Αναγνωστόπουλος Σωτ. (2η δόση) δρχ. 10.000, Λιάμπεη Νέλλη (2η δόση) δρχ. 3.000, Σύνδεσμος Κοινότητας Βουρμπανιτών Αθηνών δρχ. 5.000, Μαρνέλλη Έλευθερία δρχ. 1.000, Παπās Έλευθέριος (2η δόση) δρχ. 1.000, Α.Ε. «Ηλίας Καμσίζογλου» (εις μνήμην Ηλ. Γ. Καμσίζογλου) δρχ. 50.000, Σλήτα Άγγελική (3η δόση) δρχ. 3.000, Ζήκας Ητ. Κων)νος δρχ. 2.000, Ζωτδη Δημ. Κατίνα (εις μνήμην των γονέων της) δρχ. 1.000, Ίωαννίδου Φρόσω (2η δόση) δρχ. 2.000, Σουλιώτης Γεώργιος δρχ. 1.000, Παπασωτηρίου Νικόλαος (3η δόση) δρχ. 5.000, Μπούζα Κων. Έλένη (εις μνήμην του πατρός της Γεωργίου Παπαχριστοδούλου) δρχ. 10.000, Λυκουριώτη Έλλη (εις μνήμην του συζύγου της) δρχ. 3.000, Λούπη Δάφνη (3η δόση) δρχ. 2.000.

Άθανάσιος Γαγκώνης εις μνήμην συζύγου του δρχ. 5.000, Στέφανος Κάλλος Γενεύη Έλβετίας δολ. 100, (8.299 δρχ.), Γεώργιος Κορχάρης (2α δόση) δρχ. 2.000, Κώστας Λαζαρίδης Κουκούλι Ζαγορίου Ηπειρού δρχ. 1.000, Άγαθή Άλεξιάδου δρχ. 3.000, Ντίνα Βαλλούρδου δρχ. 10.000, Θάλεια Σαμαρά δρχ. 1.000.

(Συνεχίζεται)

- (ΣΥΝΕΧΕΙΑ από σελ. 315)
- Ἡπειρος (Θεσ) νίκη Ἔτος Ε' τ. 1 (Ἰαν. - Ἰούνιος 1982).
  - Δελτίο Κέντρου Ἐρευνῶν Ζαγορίου (Ἐμμηριαία ἐπιστημονική ἔκδοσις) περίοδος α', χρόνος 2, τ. 4 (Δεκ. 1982) (Κῆποι Ζαγορίου Ἰωαννίνων).
  - Χρονικά (ὄργανον τοῦ κεντρικοῦ Ἰσραηλιτικοῦ Συμβουλίου τῆς Ἑλλάδος) Ἀθήναι, τ. 56, 57, 58 (1983).

ΕΦΗΜΕΡΙΔΕΣ

ΠΟΥ ΜΑΣ ΕΣΤΑΛΗΣΑΝ

- Βορειοηπειρωτικός Ἀγὼν (Ἀθήναι) φ. 1, 11 (1982), 12, 13, 14 (1983).
- Τὰ Θεοδώριανα (Ἀθήναι) φ. 129, 130 (1982), 131, 132, 133, 134 (1983).
- Τὸ Βουλγαρέλι (Ἀθήναι) φ. 31, 32 (1982) 33, 34 (1983).
- Παλμός τῆς Ἀσιόπετρας φ. 121, 122, 123 (1982), 124 ἕως 127 (1983).
- Ἡ Θεοδωρία (Ἄρτα) φ. 28 (1982), 29, 30, 31 (1983).

- Ὁ παλμός τῶν Ἀκριτῶν φ. 22, 23, 24 (1982), 25, 26, 27 (1983).
- Ἄγναντα Ἄρτης (Ἀθήναι) φ. 47, 48, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 57, 58 (1982) 61 (1983).
- Παινηπειρωτική (Ἀθήναι) φ. 25, 29, 31, 35, 36, 37, 38, 40, 42, 43, 45 46, 48, 49, 50, 51, 52, 54, 59, 60 61, 63 (1983).
- Τὸ Καλοχώρι (Ἰωάννινα) φ. 7 (1981) 8, 9 (1982).
- Σύγχρονη Σκέψη (Ἀθήναι) φ. 50, 74 (1982), 75, 78 (1983).
- Ἐπάλξεις (Ἀθήναι) φ. 103, 106, 107, 109, 111, 112 (1983).
- Οἰκονομικός Τύπος (Ἀθήναι) φ. 836, 837, 838, 839, 840, 841, 842 (1983).
- Ἡπειρωτικά Νέα (Ἀθήναι) φ. 38, 39 (1982), 41, (1983).
- Τὸ Ζαγόρι μας, φ. 1, 4, 6, 8, 9, 13, 15, 17, 19, 20, 21, 22, 24, 25, 27, 28, 29, 30, 38, 62 (1983).

ΠΕΛ. ΟΙΚ.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.		Σελ.
Παύλου Βρέλλη — Ἀνεβαίνοντας στο Κούγκι	257	Φιλολογικά καὶ Καλλιτεχνικά Πορ- τραίτα	296
Νικ. Παπασωτηρίου — Τὰ Σχολεῖα τῆς Βούρμπιανης	259	Τῆς Συντάξεως. — Ἡπειρωτικὴ Πνευματικὴ Ζωὴ καὶ Κίνησις	303
Κων. Φωτοπούλου. — Ἡ ἄλωση τῆς Πόλης	263	Πελοπ. Οἰκονομίδη. — Σωτήριος Ζοῦμπος	310
Δημ. Βαφιᾶ. — Ἄρτινά Καρναβάλια	268	Τῆς Συντάξεως. — Ἐσωτερικὴ Ζωὴ καὶ Κίνησις	313
Γεωργ. Σταμάτη. — Ὁ Σπυρίδων	271		
Στέλ. Πανταζίδη. — Στις παραμο- νές τοῦ Β' Παγκοσμίου Πολέμου	276		
Δημ. Καρατζένη. — Θύμιο Γάκης	282		
Κων. Ντούλα. — Τὴν ἄμμο - ἄμμο πάγαινα	294		

ΕΙΚΟΝΑ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ
Φορεσιὰ Ἀργυροκάστρου
(Βλέπε σελ. 255 τεύχους 80 λήμ-
μα «Ἱστορικό».)

*Υπεύθυνος σύμφωνα μὲ τὸ Νόμο: ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΣ
*Ἁγία Παρασκευὴ Ἀττικῆς — Τερψιθέας 64 — Τηλ. 6599.783
Τυπογραφεῖον: Γ. ΜΠΡΟΥΖΙΩΤΗΣ — Γ. ΚΑΤΣΑΡΟΣ, Κωλέττη 4, Τηλ. 360.38.20

ΕΚΔΟΣΕΙΣ ΤΗΣ «ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ»

1. Ε. Π. ΦΩΤΙΑΔΟΥ — ΣΠ. ΚΑΛΛΙΑΦΑ: Σπυρίδων Λάμπρος, Α' έκδοσις 1961, Β' έκδοσις 1967.
2. ΣΠΥΡ. ΚΑΛΛΙΑΦΑ — ΑΛ. ΒΑΜΒΕΤΣΟΥ — ΔΙΟΝΥΣΙΟΥ ΚΟΖΑΝΗΣ — Γ. ΑΧ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ: Σπυρίδων Βλάχος, ό από 'Ιωαννίνων 1961, Β' έκδοσις 1970.
3. Ε. Π. ΦΩΤΙΑΔΟΥ — ΣΠ. ΚΑΛΛΙΑΦΑ: Δημήτριος Σ. Μπαλάνος, Α' έκδοσις 1961, Β' έκδοσις 1963.
4. Γ. ΑΧ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ: 'Η συμβολή τής 'Ηπείρου εις τούς άγώνας ύπέρ τής 'Ελευθερίας, 1963, Β' έκδοσις 1970.
5. ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ: 'Ο μύθος τής άλθανικής συμβολής εις τήν άνεξαρτησίαν τής 'Ελλάδος, 1963.
6. ΙΩΑΝ. ΕΞΑΡΧΟΥ : 'Ο οικονομικός προγραμματισμός του ήπειρωτικού χώρου, 1963.
7. Γ. ΑΧ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ: Γεώργιος Χατζής - Πελλερέν, ό 'Ηπειρώτης άγωνιστής, ό δημοσιογράφος, ό ποιητής, 1964.
8. ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ : Χρ. Χρηστοβασίλης, ό διηγηματογράφος, ό λαογράφος, ό πατριώτης, 1965.
9. ΚΑΤΕΡΙΝΑΣ Ι. ΚΑΚΟΥΡΗ: Θάνατος - 'Ανάστασις σε μαγικο - θρησκευτικά «δρώμενα» τής λαϊκής λατρείας τής 'Ηπείρου, 1965.
10. Γ. ΑΧ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ: 'Ιωάννης Κωλέττης, ό 'Ηπειρώτης Πρωθυπουργός, 1966.
11. ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ: 'Η ξενιτειά και τό δημοτικό τραγούδι, 1966, Β' έκδοσις, 1970.
12. ΝΙΚΟΛ. ΤΣΑΚΑ: Πάργα, 1966.
13. ΚΩΝ. Δ. ΜΕΡΤΖΙΟΥ: Δομήνικος Θεοτοκόπουλος, 1966.
14. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΧ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ: Δροσουλίτες, 'Ηπειρος, Κρήτη, 1967.
15. ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΧ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ: 'Ο Γεώργιος Σταύρου και ή 'Εθνική Τράπεζα, 1967.
16. ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ: 'Αγγελική Χατζημιχάλη και ή 'Ηπειρωτική λαϊκή τέχνη, 1967.
17. ΑΛΚΗ ΜΑΝΘΟΥ: 'Ηπειρώται εις τήν Ρουμανίαν (Α' και Β') 1967.
18. ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ: Σχολεία και Διδάσκαλοι του 'Αλυτρώτου 'Ελληνισμού, 1967.
19. ΓΕΩΡΓ. ΑΧ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ: 'Ο 'Αλή πασάς από τήν άλλη πλευρά, 1968.
20. ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ: Γ. Καστριώτης (Σκεντέρμπεης) 1968.
21. ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ: 'Ηπειρος και Λακωνία. ('Από τήν Σπλάντζα έως τόν Αύτονομιακόν 'Αγώνα 1914), 1968.
22. ΠΑΝΑΓ. ΓΡ. ΖΑΚΟΠΟΥΛΟΥ: Τά 'Εθνικά Κληροδοτήματα και αί πρόσ αυτά ύποχρεώσεις τής Πολιτείας, 1968.
23. ΜΙΧ. ΠΕΡΑΝΘΗ: Λορέντζος Μαβίλης, ό ήρωας του Δρίσκου, 1969.
24. ΔΗΜ. Τ. Ν. ΜΠΟΤΣΑΡΗ: 'Η 'Απελευθέρωσις των 'Ιωαννίνων, 1969.
25. ΓΕΩΡΓ. ΑΧ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ: 'Ιωάννης Βηλαράς, ό 'Ηπειρώτης Ιατροφιλόσοφος, ποιητής και λόγιος, 1969.
26. ΖΗΣΗ ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΙΟΥ : Σπύρος Χασιώτης, ό 'Ηπειρώτης πατήρ τής Γεωργίας, 1969.
27. ΒΑΣΙΛΗ ΚΡΑΨΙΤΗ: Τό νόημα του Σουλίου, 1969.
28. ΒΙΒΗΣ ΔΗΜ. ΠΑΠΑΔΗΜΗΤΡΙΟΥ : 'Η Κοινωνική Πολιτική και οί 'Ηπειρώται 'Εθνικοί Εϋεργέται, 1970.
29. Κ. Δ. ΣΤΕΡΓΙΟΠΟΥΛΟΥ: Αί 'Ηπειρώτισσαι εις τούς έθνικούς άγώνας, 1970.
30. ΙΩΑΝ. ΒΟΓΑ: 'Η θέσις του Βορειοηπειρωτικού ζητήματος, 1970.
31. ΑΛΚΗ ΜΑΝΘΟΥ: 'Ηπειρώται δημοσιογράφοι στη Ρουμανία, Θωμάς Πασχίδης, 1970.
32. ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ : 'Από-

- στολος Ἀρσάκης καὶ ἡ Φιλεκπαιδευτική Ἑταιρεία, 1970.
33. ΙΩΑΝ. ΑΝΑΣΤΑΣΙΟΥ: Ἡ πνευματικὴ κατάστασις στὰ Γιάννινα στὶς ἀρχές τοῦ 19ου αἰῶνος, ὅπως τὴν εἶδαν οἱ ξένοι περιηγηταί, 1971.
  34. ΑΘΑΝ. ΣΟΥΡΑ: Ἡ συμβολὴ τῶν Ἀδελφῶν Ριζάρη εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1821, 1972.
  35. ΓΕΩΡΓ. ΑΧ. ΒΑΒΑΡΕΤΟΥ: Κομπογιαννίτες, Ματσουκάδες, οἱ ξακουσμένοι αὐτοδίδακτοι γιατροὶ ἀπ' τὸ Ζαγόρι τῆς Ἠπείρου, 1972.
  36. ΑΛΚΗ ΜΑΝΘΟΥ: Ἡπειρώται δημοσιογράφοι στὴ Ρουμανία, Σπ. Σίμος - Ζαχ. Σαρδέλλης κλπ., 1973.
  37. ΓΡΗΓ. ΓΚΙΖΕΛΗ: Ἡ λειτουργία τῶν Βορειοηπειρωτικῶν τραγουδιῶν τῆς ἀγάπης, 1973.
  38. Γ. Θ. ΜΑΡΑΖΙΩΤΗ: Ὁ Ἡπειρώτης Ἑθναπόστολος Πέτρος Ἡπίτης, 1973.
  39. Β. Γ. ΒΕΤΣΟΠΟΥΛΟΥ: Ὁ γάμος στὴν Πυρσόγιαννη τὰ παλιὰ τὰ χρόνια, 1973.
  40. ΑΛΕΞ. Χ. ΜΑΜΜΟΠΟΥΛΟΥ: Λαϊκὴ ἀρχιτεκτονικὴ. Ἡπειρώτες μαστόροι καὶ γεφύρια, 1973.
  41. ΔΗΜ. Τ. ΝΟΤΗ ΜΠΟΤΣΑΡΗ: Ἀγῶνες ἐλευθερίας, 1973.
  42. ΣΤΑΘΗ Δ. ΛΑΜΠΡΙΔΗ: Χριστόδουλος Κλονάρης, Ζαγορίτης, 1975.
  43. ΕΥΑΓΓ. Κ. ΔΗΜΟΠΟΥΛΟΥ: Παραλειπόμενα καὶ κατάλοιπα τοῦ παναρχαίου πρώτου ἐν Ἠπείρῳ Μαντείου Δωδώνη, 1975.
  44. ΕΜΜ. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ: Ἡ Ἡπειρος καὶ τὸ Εἰκοσιένα, 1975.
  45. ΔΗΜ. Σ. ΛΟΥΚΑΤΟΥ: Ὁ Παροιμιακὸς λόγος τῶν Ἡπειρωτῶν, 1976.
  46. ΠΑΥΛΟΥ Γ. ΔΕΛΑΠΟΡΤΑ: Μνήμη Γεωργίου Γκάλγκου, 1977.
  47. ΑΘΑΝΑΣ. ΚΙΤΣΟΥ: Θεσπρωτικὴ Γῆ, 1977.
  48. ΑΛΕΞ. Σ. ΤΣΟΥΚΑΝΕΛΗ: Χαράλαμπος Κατσιμήτρος, Πρόμαχος τῆς Ἡπείρου, 1978.
  49. ΣΤΑΘΗ Δ. ΛΑΜΠΡΙΔΗ: Ἰωάννης Λαμπρίδης, 1979.
  50. ΑΘΑΝ. Δ. ΤΣΕΚΟΥΡΑ: Ἀπὸ τοῦ 98ου ὑψώματος. Ἀναμνήσεις Ἡπειρώτου Ἀγωνιστοῦ, 1979.
  51. ΔΗΜΗΤΡΙΟΥ ΔΑΒΑΛΑ: Μία σκιαγραφία τοῦ Ἀλῆ Πασᾶ καὶ τοῦ Κράτους του, 1980.
  52. ΧΡΙΣΤΙΝΑΣ ΚΙΤΣΟΥ - ΠΙΤΟΥΛΗ: Ἐκδότες καὶ Τυπογράφοι τῆς Τουρκρατίας, 1980.
  53. Ε. Γ. ΠΡΩΤΟΨΑΛΤΗ: Σούλι - Σουλιῶται, 1983.
  54. ΣΤΑΘΗ Δ. ΛΑΜΠΡΙΔΗ: Κώστας Γκράτζιος, 1983.

ΓΡΑΦΕΙΑ ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗΣ ΕΤΑΙΡΕΙΑΣ: ΑΘΗΝΑΙ. Μαυρομιχάλη 7, Τ.Τ. 143.
 τηλ. 36.21.651 — 65.99.783

